

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση, Ιδιότητα του Πολίτη

«Τρόποι διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης σε διαφορετικά εθνοπολιτισμικά περιβάλλοντα στη σύγχρονη Κύπρο: Η περίπτωση της Κοφινού, ενός πρώην τουρκοκυπριακού χωριού»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δημήτριος Παναγούλιας

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Έφη Γαζή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, επιβλέπουσα

Μάνος Σπυριδάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής, μέλος

Γιάννης Παπαδόπουλος, Εντεταλμένος Διδασκαλίας, μέλος

Συνολικός αριθμός λέξεων: 16.376

Κόρινθος, 10 Σεπτέμβρη 2017

Copyright © 2017 Δημήτριος Παναγούλιας

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All Rights Reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας έκδοσης, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση των μελετών για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα των κειμένων εκφράζουν τους συγγραφείς και μόνο.

Στους γονείς μου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κυρία Έφη Γαζή, για την καθοδήγηση και την κατανόηση που έδειξε. Ύστερα θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Γιάννη Παπαδόπουλο για τις συμβουλές και την καθοδήγηση στην διπλωματική εργασία. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την καθοδήγηση και την στήριξη που μου παρείχαν όλο αυτό το διάστημα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θεματικός άξονας της παρούσας εργασίας είναι η συλλογική ταυτότητα και μνήμη. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αποτυπώσει τους τρόπους που διαμορφώνεται η συλλογική ταυτότητα και μνήμη στην σύγχρονη Κύπρο, μέσα από συγκρουσιακές καταστάσεις. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στην Κοφίνου, που ήταν θύλακας των Τουρκοκυπρίων και πρώην τουρκοκυπριακό χωριό. Σήμερα στην Κοφίνου κατοικούν Ελληνοκύπριοι από την Βόρεια Κύπρο, ως αποτέλεσμα της τουρκικής στρατιωτικής επέμβασης του 1974. Τομή αποτελεί η τουρκική στρατιωτική επέμβαση και η συνέχιση της στρατιωτικής κατοχής της Βόρειας Κύπρου. Η προσέγγιση του θέματος πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφικά και με τη χρήση ποιοτικής έρευνας. Εξαιτίας του διττού χαρακτήρα του θέματος θεωρήθηκε αναγκαία η ιστορική αναδρομή της κυπριακής διαμάχης και στην συνέχεια η ανάλυση του θεωρητικού πλαισίου του θέματος (ελληνικός –ελληνοκυπριακός εθνικισμός, συλλογική ταυτότητα –μνήμη και προσφυγική ταυτότητα και μνήμη). Η εμβάθυνση του θέματος έγινε με την χρήση της ποιοτικής έρευνας και πιο συγκεκριμένα με τη χρήση ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Συνολικά το δείγμα αποτελείται από πέντε συνεντεύξεις Ελληνοκύπριων κατοίκων της Κοφίνου. Οι τέσσερις αφηγητές είναι πρόσφυγες πρώτης γενιάς και ο ένας δεύτερης γενιάς. Από την ανάλυση των πέντε συνεντεύξεων προέκυψε ότι η συλλογική ταυτότητα και μνήμη διαμορφώνεται από πέντε βασικούς άξονες. Οι άξονες αυτοί είναι: ο ελληνικός –ελληνοκυπριακός εθνικισμός, η μνήμη σε συνδυασμό με το ατομικό και συλλογικό τραύμα του πρόσφυγα, η θρησκεία και η πολιτική ταυτότητα.

Λέξεις κλειδιά: Κύπρος, συλλογική ταυτότητα –μνήμη, ελληνικός –ελληνοκυπριακός εθνικισμός, προσφυγική ταυτότητα.

ABSTRACT

The main subject of this thesis is collective identity and memory. The purpose of the thesis is to impress the ways collective identity and memory are formed in modern Cyprus, through situations of conflict. The research took place in Kofinou, which was a turkish cyprian ghetto and a former turkish cyprian village. Today Kofinou is inhabited by greek Cypriots from Northern Cyprus, as a result of the Turkish military intervention of 1974. The Turkish military intervention and the continuation of the military occupation of Northern Cyprus were decisive. The subject was approached using bibliography and qualitative research. Due to the twofold nature of the subject, it was considered necessary to make a historical revision of the cyprian dispute and then to analyze the theoretical framework of the subject (greek - greek-cyprian nationalism, collective identity-memory and refugee identity and memory). For a thorough examination of the subject qualitative research was used, and more specifically semi-structured interviews were utilized. In total, the sample consists of five interviews with greek cyprian residents of Kofinou. The four narrators are first-generation refugees and one from the second generation. The analysis of the five interviews revealed that collective identity and memory are formed by five main axes. These axes are: greek - greek-cyprian nationalism, memory combined with the individual and collective trauma of the refugee, religion and political identity.

Key Words: Cyprus, collective identity-memory, greek - greek-cyprian nationalism, refugee identity.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	1
Προβληματική της έρευνας	2
Δομή εργασίας	2
Μεθοδολογία.....	3
1. Μέρος Πρώτο: Ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης.....	6
1.1. Το πέρασμα από την παραδοσιακή στη νεωτερική κοινωνία:.....	6
1.1.1. Κατάληψη Κύπρου από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.....	6
1.1.2. Ελληνική επανάσταση και η ίδρυση του ελληνικού κράτους	6
1.1.3. Ελληνική παροικία στη Λάρνακα.....	7
1.2. Οι αλλαγές που φέρνει στους κοινοτικούς θεσμούς η αποικιακή διοίκηση:.....	7
1.2.1. Η Κύπρος αγγλική αποικία	8
1.3. Κυπριακή εκκλησία και ο ρόλος της	9
1.4. Η άνοδος του εθνικιστικού πνεύματος στις δύο κοινότητες	12
1.5. Τα Οκτωβριανά και η Παλμεροκρατία.....	13
1.6. Οι προσπάθειες συνεργασίας και η κατίσχυση των ιδεών του διαχωρισμού	14
1.7. Από το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου στο Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ).....	15
1.8. Η πορεία προς την Διασκεπτική	16
1.9. Γεγονότα της δεκαετίας του 1950 -1960	17
1.10. Η σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας	22
1.11. Η περίοδος των ενδοκοινοτικών συγκρούσεων.....	24
2. Μέρος Δεύτερο: Θεωρητικό πλαίσιο συλλογικής ταυτότητας και μνήμης.....	32
2.1. Έθνη και εθνικισμός	32
2.2. Ελληνικός – ελληνοκυπριακός εθνικισμός.....	33
2.3. Κυπριωτισμός	36
2.4. Συλλογική ταυτότητα και μνήμη	37
2.5. Τραύμα και η συγκρότηση της προσφυγικής ταυτότητας.....	38

3. Μέρος Τρίτο: Σχολιασμός συνεντεύξεων.....	41
3.1. Κοφίνου	41
3.2. Σχολιασμός Αφηγήσεων	42
4. Μέρος Τέταρτο: Συμπεράσματα.....	52
Πηγές-Βιβλιογραφία	58
Παράρτημα	64

Εισαγωγή

Αφειρητία για τη διπλωματική εργασία αποτέλεσε ο προβληματισμός για τον τρόπο με τον οποίο η θρησκεία ορίζει τον τόπο, τον χώρο και την ιδιότητα του πολίτη σε κάθε κοινωνία. Το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας: «τρόποι διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης σε διαφορετικά εθνοπολιτισμικά περιβάλλοντα στη σύγχρονη Κύπρο. Η περίπτωση της Κοφινού, ενός πρώην τουρκοκυπριακού χωριού» προέκυψε από τη συμμετοχή στο ερευνητικό πρόγραμμα: «settled and sacred landscapes of Cyprus» στα πλαίσια του Erasmus placement. Το ερευνητικό πρόγραμμα: «settled and sacred landscapes of Cyprus» διοργανώνεται από το τμήμα ιστορίας και αρχαιολογίας του πανεπιστημίου Κύπρου. Μέσω του προγράμματος πρακτικής άσκησης κατάφερα να έρθω σε επαφή με την Κοφίνου.

Στο ερευνητικό πρόγραμμα: «settled and sacred landscapes of Cyprus» ερευνήθηκε η ιστορική μνήμη και η πρόσληψη του πολιτισμικού τοπίου της περιοχής της Κοφινού. Στην Κοφινού σήμερα κατοικούν Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες από τα Κατεχόμενα. Οι Τουρκοκύπριοι που κατοικούσαν στην Κοφινού, βρίσκονται σήμερα στα κατεχόμενα από τον τουρκικό στρατό εδάφη.

Από το 1956 έως και το 1976, ήταν ένα διάστημα που παρατηρήθηκαν στην Κύπρο κύματα συγκρούσεων, αναγκαστικών μετατοπίσεων, λεηλασιών, βανδαλισμών και οικειοποίηση περιουσιών μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. (Bryant, 2014: 12) Η στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας το 1974 ονομάστηκε από τη Τουρκική πλευρά «ειρηνευτική επέμβαση» και την Ελληνική πλευρά ονομάστηκε «τουρκική εισβολή».

Η σημερινή Κυπριακή Δημοκρατία είναι η μοναδική χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που είναι διχοτομημένη. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα της Λευκωσίας που αποτελεί την μοναδική διχοτομημένη πρωτεύουσα, χώρας μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Για να κατανοήσουμε τη σημερινή «διχοτόμηση» είναι σημαντικό να κατανοήσουμε την ιστορική πορεία της Κύπρου από την οθωμανική κατάκτηση, τη συγκρότηση των δύο κοινοτήτων, την περίοδο της βρετανικής αποικιακής κυριαρχίας, τα γεγονότα της δεκαετίας του 1950 -1960, την ανεξαρτησία της Κύπρου, τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων, την στρατιωτική επέμβαση του 1974 και τέλος τις ελληνο–τουρκικές σχέσεις.

Προβληματική της έρευνας

Το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας είναι: οι τρόποι που διαμορφώνουν τη συλλογική ταυτότητα και μνήμη μέσα από συγκρουσιακές καταστάσεις στη σημερινή Κύπρο. Μεγάλη βάση δόθηκε στο ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης καθώς, όπως παρατηρεί η Δημητρίου-Κοτσώνη(1996, 138) η μνήμη μιας κοινωνικής ομάδας ή κοινωνίας συμπυκνώνεται σε ιστορικές αφηγήσεις που αποτελούν τη βάση που διαμορφώνεται η ταυτότητα της. Η συγκρότηση της ταυτότητας είναι συνδεδεμένη άμεσα με μηχανισμούς επιλογής στο επίπεδο της μνήμης. Η σχετικότητα της κοινωνικής μνήμης είναι αποτέλεσμα των πολιτισμικών επιλογών σε κάθε κοινωνία. Ως συλλογική μνήμη θεωρούμε αυτό που η δεδομένη κουλτούρα θεωρεί ως σημαντικό. Οι όροι του παρόντος καθορίζουν το τι είναι σημαντικό για κάθε κοινωνία και άξιο να μείνει στην μνήμη της.

Για την σημερινή Κοφίνου δεν έχει υπάρξει κάποια αντίστοιχη έρευνα, που να επικεντρώνεται στους τρόπους διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης των σημερινών κατοίκων της. Η επίσημη κυπριακή ιστορία όπως και η προσωπική οπτική των Ελληνοκυπρίων επικεντρώνεται στην ανάμνηση του χαμένου σπιτιού που έμεινε στην προσωρινότητα του παρόντος και στο μέλλον που ερμηνεύεται ως επιστροφή στο παρελθόν. (Bryant, 2014: 22)

Οι έρευνες που μελέτησα πάνω στη σύγχρονη Κύπρο συνδυάζαν βιβλιογραφική έρευνα καθώς και εθνογραφική έρευνα με συνεντεύξεις σε περιοχές της σύγχρονης Κύπρου. Μελέτησα το οδοιπορικό του Παπαδάκη, Γ. (2009) Η ηχώ της νεκρής ζώνης, οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο. Αθήνα: Scripta. Στη συνέχεια μελέτησα την εθνογραφική έρευνα στο Αργάκι (χωριό της Βόρειας Κύπρου) του Loizos, P. (2001) Χρονικό της κυπριακής προσφυγιάς. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. Τέλος μελέτησα Harmansah, Rabia (2015) Performing Social Forgetting in a Post-Conflict Landscape: The Case of Cyprus. Διδακτορική Διατριβή, University of Pittsburgh.

Δομή εργασίας

Η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη: το πρώτο μέρος παρουσιάζει το ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης, το δεύτερο μέρος παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο διαμόρφωσης

της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης στην σύγχρονη Κύπρο και το τρίτο αναλύει τις αφηγήσεις. Το ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης και το θεωρητικό πλαίσιο διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης είναι αναγκαία μέρη για την κατανόηση και ανάλυση της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης των σημερινών κατοίκων της Κοφίνου.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας μελετάται σε βάθος η ιστορία της Κύπρου. Η μελέτη επικεντρώνεται στο ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης, δηλαδή της σύγχρονης ιστορίας της Κύπρου και στις σχέσεις Ελληνοκυπρίων –Τουρκοκυπρίων, αλλά και της Ελλάδα –Τουρκίας. Η ιστορική αναδρομή είναι απαραίτητη για την κατανόηση της κυπριακής διαμάχης, λειτουργεί ως εισαγωγή για την καλύτερη κατανόηση της διαμόρφωσης της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης. Η μελέτη και ανάλυση του ιστορικού πλαισίου πραγματοποιήθηκε καθώς, οι αναφορές στο παρελθόν από μια κοινωνική ομάδα ή από μια κοινωνία αποτελούν τρόπο συγκρότησης της ταυτότητας της ομάδας αυτής. (Δημητρίου-Κοτσώνη: 1996, 136)

Το ιστορικό πλαίσιο αποτελείται από πέντε βασικούς άξονες μελέτης –ανάλυσης. Οι άξονες αυτοί είναι: το πέρασμα από την παραδοσιακή στη νεωτερική κοινωνία, οι αλλαγές που φέρνει στους κοινοτικούς θεσμούς η αποικιακή διοίκηση, η άνοδος του εθνικιστικού πνεύματος στις δύο κοινότητες, οι προσπάθειες συνεργασίας και η κατίσχυση των ιδεών του διαχωρισμού και τέλος η περίοδος των ενδοκοινοτικών συγκρούσεων.

Στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας μελετάται το θεωρητικό πλαίσιο για τη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης των σημερινών κατοίκων της Κοφίνου. Στο θεωρητικό πλαίσιο αναλύεται η ιδεολογία του εθνικισμού: (ελληνικού – ελληνοκυπριακού εθνικισμού) της προσφυγικής ταυτότητας, της μνήμης καθώς και η κατασκευή της ελληνοκυπριακής ταυτότητας.

Στο τρίτο μέρος πραγματοποιείται ποιοτική έρευνα με την ανάλυση των αφηγήσεων και την εκπόνηση των συμπερασμάτων.

Μεθοδολογία

Η προσέγγιση του θέματος πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφικά και με τη χρήση ποιοτικής έρευνας. Η προσέγγιση αυτή οφείλεται στο διττό χαρακτήρα του θέματος, καθώς το θέμα

απαιτεί ιστορική και ανθρωπολογική μελέτη. Η βιβλιογραφική έρευνα βοήθησε στην ιστορική προσέγγιση του θέματος και η ποιοτική έρευνα στην εμβάθυνση στην περιοχή της Κοφίνου. Η ποιοτική έρευνα επιδιώκει να ανακαλύψει τις γνώμες της πληθυσμιακής ομάδας που μελετάται. Το «βλέμμα» της ποιοτικής έρευνας στρέφεται στις οπτικές γωνιές του πληθυσμού που έζησε και αισθάνθηκε τα γεγονότα που μελετώνται. (Bird & Hammersley, 1999: 320)

Η εμβάθυνση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση της ποιοτικής έρευνας και πιο συγκεκριμένα με τη χρήση ημι –δομημένων συνεντεύξεων. Η επιλογή των ημι –δομημένων συνεντεύξεων επιλέχθηκε καθώς δίνει την ελευθερία και αμεσότητα στον πληροφορητή να αναπτύξει τις θέσεις του. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι η ημι –δομημένη συνέντευξη. Η ημι –δομημένη συνέντευξη αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο μέρος θα καταγράφει πληροφορίες από τον πληροφορητή προσωπικές.

Χαρακτηριστικό της ποιοτικής έρευνας είναι η πλαισίωση του θέματος που εξετάζει. Με αφετηρία την πλαισίωση, η ποιοτική έρευνα εξετάζει μέσα στο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο το ερευνώμενο φαινόμενο. Η ερμηνεία των φαινομένων γίνεται εντός του πλαισίου που μελετάται και εντός των όποιων μεταβολών του. (Τσιώλης, 2006: 39)

Η επιλογή του δείγματος των κατοίκων της Κοφίνου στηρίχθηκε στην δειγματοληψία χιονοστιβάδας και οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα στην Κοφίνου. Η δειγματοληψία της χιονοστιβάδας στηρίζεται στην προσέγγιση από τον ερευνητή ενός αφηγητή, που θα αποτελέσει την αφετηρία για την έρευνά του. Συνήθως χρησιμοποιείται σε κλειστές ομάδες, όπου και παρατηρείται δυσκολία να τις προσεγγίσει ο ερευνητής. Ο αρχικός αφηγητής αποτελεί τον συνδετικό κρίκο, με τον οποίο θα έρθει σε επικοινωνία ο ερευνητής με τους υπόλοιπους αφηγητές για την έρευνα του. (Babbie, 2011: 315) Αφετηρία της έρευνας υπήρξε η κοινοτάρχης της Κοφίνου, που δέχτηκε να μιλήσει. Στην συνέχεια βρέθηκα στο «Σωματείο Εθνικοφρόνων» όπου και πήρα συνέντευξη και στην συνέχεια στις «Λαϊκές Οργάνσεις». Συνολικά το δείγμα αποτελείται από πέντε συνεντεύξεις.

Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων οι τέσσερις ερωτώμενοι ήταν πρόθυμοι να μιλήσουν, όταν τους εξήγησα το λόγο και το περιεχόμενο της παρούσας έρευνας. Ο πέμπτος ερωτώμενος ήταν αρνητικός, αλλά πρόθυμος να μου μιλήσει εκτός πλαισίου συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις παρατίθενται στο παράρτημα. Οι δύο συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και απομαγνητοφωνήθηκαν, ενώ οι επόμενες καταγράφηκαν μόνο.

Τη διεξαγωγή της έρευνας δυσχέρανε η άρνηση αρκετών κατοίκων της Κοφίνου να μου μιλήσουν. Η άρνηση αυτή των κατοίκων, μπορεί να δικαιολογηθεί από το άγχος για την αβεβαιότητα της παραμονής τους στην Κοφίνου (όπως θα φανεί στα συμπεράσματα, η Κοφίνου θεωρείται «το προσωρινό χωριό»), σε συνδυασμό με την συνέχιση της τουρκικής κατοχής της Βόρειας Κύπρου.

1. Μέρος Πρώτο: Ιστορικό πλαίσιο της κυπριακής διαμάχης

1.1. Το πέρασμα από την παραδοσιακή στη νεωτερική κοινωνία:

1.1.1. Κατάληψη Κύπρου από την Οθωμανική Αυτοκρατορία

Η Κύπρος έγινε κτήση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 1571. Βάση της διάκρισης των κατοίκων για τη διοίκηση ήταν το θρήσκευμα και όχι η εθνοτική καταγωγή, δηλαδή οι κάτοικοι της Κύπρου χωρίζονται σε μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους. Στους μη μουσουλμάνους εντάσσονταν όχι μόνο οι ορθόδοξοι χριστιανοί, αλλά και οι Μαρωνίτες¹, οι Εβραίοι, οι Λατίνοι και οι Αρμένιοι. (Κιζίλιουρέκ, 2009: 23). Οι χριστιανοί και οι μουσουλμάνοι συμβίωναν ειρηνικά και μάλιστα διαμαρτύρονταν από κοινού για τις καταχρήσεις τοπικών διοικητών και την υπερβολική φορολογία. Τα συμφέροντα όμως των ελίτ δεν ταυτίζονταν πάντα. (Κιζίλιουρεκ, 2009: 31, 46-47)

Μέχρι πριν το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης του 1821 στην Κύπρο είχαν παρατηρηθεί κοινές εξεγέρσεις χριστιανών και μουσουλμάνων εναντίον των Μουσαλίδων. Οι Μουσαλίδες ήταν οι υπεύθυνοι της συλλογής των φόρων της αυτοκρατορίας. Με την ελληνική επανάσταση του 1821 παρατηρείται μια τομή για τις δύο κοινότητες του νησιού (χριστιανική και μουσουλμανική) και οι «διεκδικήσεις αρχίζουν να αποκτούν εθνικό περιεχόμενο» (Κιζίλιουρέκ, 2009: 27)

1.1.2. Ελληνική επανάσταση και η ίδρυση του ελληνικού κράτους

---

¹ Οι Μαρωνίτες εντάσσονται στο Ανατολικό Χριστιανικό Δόγμα της Καθολικής Εκκλησίας, με έδρα την Αντιόχεια. Το όνομά τους προέρχεται από τον Άγιο Μάρωνα (350-410μ.Χ.) ο οποίος έζησε στην περιοχή της Απάμειας στη Συρία. Ο αρχιεπίσκοπος τους εκλέγεται από την Ιερά Σύνοδο της Μαρωνιτικής Εκκλησίας στο Λίβανο και επικυρώνεται από τον Πάπα. Οι Μαρωνίτες της Κύπρου συνθέτουν μια εθνοτική μειονότητα με ξεχωριστή θρησκεία, κουλτούρα, έθιμα και γλώσσα. Το 1960 οι Μαρωνίτες έπρεπε να επιλέξουν την ένταξη τους σε μια από τις δύο κοινότητες (ελληνοκυπριακή ή τουρκοκυπριακή) της κυπριακής δημοκρατίας. Οι Μαρωνίτες επέλεξαν την ελληνοκυπριακή κοινότητα. Με την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας το 1974 το 80% των Μαρωνιτών εγκατέλειψε τις κατοικίες του και το 20% παρέμειναν εγκλωβισμένοι στα 3 μαρωνίτικα χωριά, τον Κορμακίτη, την Καρπάσια και τον Ασώματο. (http://www.maronitesofcyprus.com/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=111&Itemid=714&lang=el)

Η επανάσταση του 1821 και η παράλληλη ανάπτυξη του εμπορίου, κυρίως στη Λάρνακα και τη Λεμεσό, συνέβαλαν στην ανάδειξη μιας μικρής αριθμητικά αλλά και με αρκετή επιρροή ομάδας ορθόδοξων λαϊκών. Η ομάδα αυτή αμφισβήτησε την αυθαιρεσία και τον απολυταρχισμό της οθωμανικής εξουσίας. Παράλληλα όμως αμφισβήτησε την κυπριακή εκκλησία, ένα σημαντικό φοροδιανεμητικό και φοροεισπρακτικό οθωμανικό θεσμό. (Αναγνωστοπούλου, 2003: 363)

Στη μεταβολή των κοινωνικών σχέσεων συνέβαλε η σύσταση του ελληνικού κράτους. Οι Κύπριοι που συμμετείχαν στην Επανάσταση του 1821 επέστρεψαν στην Κύπρο και, έχοντας αποκτήσει την ελληνική υπηκοότητα, διεκδίκησαν την απαλλαγή τους από την καταβολή των οθωμανικών φόρων. (Αναγνωστοπούλου, 2003: 364)

Ο «μεταρρυθμιστικός εκσυγχρονισμός» των ορθόδοξων δομών της οθωμανικής Κύπρου γίνεται από την μητρόπολη Κιτίου, που αναλαμβάνει την εθνικοποίηση και ελληνοποίηση τους. (Αναγνωστοπούλου, 2003: 368)

1.1.3. Ελληνική παροικία στη Λάρνακα

Η ελληνική παροικία στη Λάρνακα σε συνδυασμό με την παρουσία του ελληνικού προξενείου ενίσχυσαν την ελληνική, ενωτική ιδεολογία. Τέλος σημαντικό ρόλο διαδραμάτισαν και οι Έλληνες υπήκοοι. (Αναγνωστοπούλου, 2003: 369)

Το ενωτικό κίνημα, που άρχισε να αναπτύσσεται στο νησί κυριαρχεί στις ιδεολογικές και πολιτικές απόψεις των τελευταίων χρόνων της οθωμανικής περιόδου ενώ η συμβολή του προξένου του ελληνικού κράτους είναι τεράστια. (Αναγνωστοπούλου, 2014: 370)

Η εκπαίδευση είχε ιδεολογικό περιεχόμενο. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα δεν καθορίζεται στην Κύπρο αλλά στην Αθήνα απ' όπου στέλνονται και οι δάσκαλοι Παράλληλα ως αποτέλεσμα της δράσης του Συλλόγου προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων στην Κύπρο, η Αθήνα γίνεται το κέντρο αναφοράς των Ρωμιών της Κύπρου, σε σχετικά πιο μαζικό επίπεδο στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. (Αναγνωστοπούλου, 2003: 371-372)

1.2. Οι αλλαγές που φέρνει στους κοινοτικούς θεσμούς η αποικιακή διοίκηση:

1.2.1. Η Κύπρος αγγλική αποικία

Το 1878 η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραχωρεί τη διοίκηση της Κύπρου στη Μεγάλη Βρετανία, η οποία όμως αναλαμβάνει την υποχρέωση καταβολής ετήσιου φόρου, επιβεβαίωση της οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί. Η μεταβίβαση της Κύπρου στην βρετανική διοίκηση και η απομάκρυνση των Οθωμανών ικανοποίησαν ιδιαίτερα τους Ελληνοκύπριους. (Κιζιλγιουρεκ, 2009: 29) Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Παπαπολυβίου (2003) στην Κύπρο με την άφιξη των Βρετανών εμφανίστηκε ο «σύνδρομος της Επτανήσου». Οι Ελληνοκύπριοι ευελπιστούσαν πως η Μεγάλη Βρετανία θα ασκούσε την ίδια πολιτική με αυτή που ακολούθησε και στα Επτάνησα, και θα παραχωρούσε την Κύπρο σύντομα στο Ελληνικό Βασίλειο.

Το 1878 η Μεγάλη Βρετανία ξεκίνησε την αναδιοργάνωση της διοίκησης του νησιού. Ιδρύθηκε εξαμελές συμβούλιο με τρεις διορισμένους από τον Ύπατο Αρμοστή και τρεις αντιπροσώπους του κυπριακού λαού, έναν μουσουλμάνο και δύο χριστιανούς. Διαφωνία σημειώνεται ως προς την εκπροσώπηση στο Νομοθετικό Συμβούλιο. Προβλεπόταν έξι διορισμένοι *ex officio* και δώδεκα εκλεγμένα μέλη, τρεις μουσουλμάνοι και εννέα χριστιανοί. Οι μουσουλμάνοι επιδίωξαν ισότητα και ίση εκπροσώπηση, ενώ οι χριστιανοί αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση με βάση την αναλογία του πληθυσμού. Η βρετανική διοίκηση οργανώθηκε στη βάση της αντιπαράθεσης των δύο κοινοτήτων και επιδίωξε τη συνεργασία μεταξύ Μουσουλμάνων και Βρετανών. Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής ο αριθμός των Μουσουλμάνων και των Βρετανών εκπροσώπων του Νομοθετικού Συμβουλίου ήταν ίσος με τον αριθμό των Ελληνοκύπριων εκπροσώπων. (Κιζιλγιουρεκ, 2009: 31)

Η αποικιακή κυβέρνηση νομιμοποίησε την εξουσία της μέσα από την αποδοχή της οθωμανικής αυτοκρατορικής εξουσίας. Αξιοποιώντας το γεγονός αυτό οι Μουσουλμάνοι της Κύπρου επιδίωξαν να διατηρήσουν τη θέση τους ως «άρχουσα τάξη του νησιού» ως Οθωμανοί μουσουλμάνοι μέσα από την αναγνώριση της βρετανικής εξουσίας στην Κύπρο. (Μπουλέτη, 2008: 8)

Το σύστημα περιορισμένης αυτοκυβέρνησης ήταν κατ'όνομα μόνο φιλελεύθερο καθώς όταν οι Τουρκοκύπριοι και οι Ελληνοκύπριοι βουλευτές συνεργάζονταν ο Αρμοστής μπορούσε να επαναφέρει με βασιρικά διατάγματα νόμους ή μέτρα που απέρριπτε την

κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Συνεργασία παρατηρήθηκε σε θέματα οικονομικά και φορολογικά, μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων βουλευτών. Εκτός βουλής, η ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή συνεργασία αποδείχθηκε στην διοργάνωση των παγκύπριων συλλαλητηρίων του 1887 και στην αποστολή στο Λονδίνο κοινής «πρεσβείας» με σκοπό, την «βρετανική αρωγή για την ανόρθωση του τόπου». Οι εκπρόσωποι των Τουρκοκυπρίων υπαναχώρησαν στην κατάργηση του «υποτελικού φόρου» και ζήτησαν η «κυπριακή πρεσβεία» να επισκεφθεί πρώτα την Κωνσταντινούπολη. Θεωρούσαν ότι ο «φόρος υποτελείας» συνιστούσε επιβεβαίωση της οθωμανικής κυριαρχίας στην Κύπρο. (Παπαπολυβίου, 2003: 291-292 Τόμος 5^{ος})

Η απογοήτευση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων που εκδηλώθηκε με την αποστολή υπομνημάτων διαμαρτυρίας για την υπερβολική φορολογία συνοδευόταν με αναπολήσεις της οθωμανικής διοίκησης, συνήθως κατά τη διάρκεια ξηρασιών. (Παπαπολυβίου, 2003: 287 Τόμος 5^{ος})

Η ένωση με την Ελλάδα και η κατάργηση του φόρου υποτέλειας έγιναν τα κύρια αιτήματα στα μέσα της δεκαετίας του 1890. (Παπαπολυβίου, 2003: 292 Τόμος 5^{ος}) Αντίθετα το αίτημα του Χριστόδουλου Σώζου, δημάρχου Λεμεσού για διεκδίκηση αρχικά της παραχώρησης αυτονομίας στην Κύπρο, ως μιας συμβιβαστικής λύσης που θα μπορούσαν να αποδεχθούν οι Βρετανοί και αναβολή για το μέλλον της συζήτησης για την ένωση με Ελλάδα, δεν βρήκε αποδοχή. (Παπαπολυβίου, 2003: 296 Τόμος 6^{ος})

1.3. Κυπριακή εκκλησία και ο ρόλος της

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία παραχώρησε αρκετές διοικητικές εξουσίες στην εκκλησία και στους ιεράρχες. Οι ηγέτες της κυπριακής εκκλησίας όμως, σε αντίθεση με την άποψη της παραδοσιακής ιστοριογραφίας, δεν είχαν ως προτεραιότητα να καλλιεργήσουν την ελληνική εθνική συνείδηση στον πληθυσμό, αλλά λειτούργησαν ως συνεχιστές ενός οικουμενικού ελληνόφωνου πολιτισμού, μέσω μιας βυζαντινής παράδοσης. Ο έλεγχος και η συνοχή του πληθυσμού πραγματοποιήθηκε μέσα από την προώθηση της παιδείας και την προβολή της χριστιανικής ταυτότητας. Η μόρφωση του πληθυσμού συμβάδιζε με τις ανάγκες στο πλαίσιο της οθωμανικής κυριαρχίας. (Θρασυβούλου, 2016: 33)

Οι θρησκευτικοί ηγέτες στην οθωμανική Κύπρο ήταν εκπρόσωποι της ορθόδοξης πίστης στο νησί και παράλληλα ασκούσαν διοικητικές εξουσίες. (Θρασυβούλου, 2016: 32) Η βρετανική διοίκηση εφάρμοσε μεταρρυθμίσεις ακολουθώντας διοικητικές πρακτικές που είχαν δοκιμάσει στις βρετανικές αποικίες. Ως αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων αυτών που περιλάμβαναν την κατάργηση της φοροαπαλλαγής της ακίνητης εκκλησιαστικής ιδιοκτησίας, την κατάργηση της ασυλίας στα δικαστήρια για τους ιερωμένους, την κατάργηση της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας στα επισκοπικά δικαστήρια, και την απευθείας είσπραξη των φόρων από τους υπαλλήλους της βρετανικής διοίκησης έπληξαν την Εκκλησία της Κύπρου. (Θρασυβούλου, 2016: 34)

Η κυπριακή εκκλησία για τους Ελληνοκύπριους καθορίζει και προσδιορίζει την ιστορική τους πορεία. Η εκκλησία της Κύπρου αποτέλεσε τον ισχυρότερο φορέα των ιστορικών και πολιτικών αλλαγών «στο πλαίσιο των Ρωμιών της Κύπρου». (Αναγνωστοπούλου, 2003: 359) Η εξάπλωση της εθνικής συνείδησης των Ελληνοκυπρίων οφείλεται στην εκκλησία της Κύπρου, η οποία προστάτεψε και διατήρησε την ελληνική γλώσσα και τη χριστιανική θρησκεία. Η κυπριακή εκκλησία δεν είχε ως στόχο την προώθηση μιας εθνικιστικής πολιτικής, αλλά μέσω της ελληνικής γλώσσας και της χριστιανικής θρησκείας έθεσε τα θεμέλια της εθνικής συνείδησης των Ελληνοκυπρίων. (Θρασυβούλου, 2016: 34)

Η εθνικοποίηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας πραγματοποιήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα. Με το θάνατο του αρχιεπισκόπου Σωφρόνιου το 1900, ξέσπασε το «Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα. Για δέκα χρόνια η αρχιεπισκοπή έμεινε κενή. Η σύγκρουση ανάμεσα στους «Κιτσιακούς» και τους «Κυρηνειακούς», τους υποστηρικτές του Μητροπολίτη Κιτίου, τους υποστηρικτές του Μητροπολίτη Κυρηνείας αντίστοιχα, αποτυπώνει τη σύγκρουση της παραδοσιακής και της σύγχρονης μορφής της κυπριακής ορθόδοξης εκκλησίας. Για τους «Κιτσιακούς», η εκκλησία αποτελεί κομμάτι του παραδοσιακού –οθωμανικού κατεστημένου, κατέχοντας προνόμια, παράλληλα με πολιτική και οικονομική ισχύ. Οι «Κιτσιακοί» απέρριπταν την εθνικιστική ιδεολογία. Για τους «Κυρηνειακούς», η εκκλησία αποτελεί τον πνευματικό υπέρμαχο του έθνους. Η επικράτηση στον αρχιεπισκοπικό θρόνο του Μητροπολίτη Κιτίου φέρνει μια «νέα εθνική αντίληψη». Η προσπάθεια της αποικιακής διοίκησης να μειώσει τα προνόμια της εκκλησίας της Κύπρου, αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα εθνικοποίησης της. (Μαυράτσας, 2003: 32)

Ο πολιτικός ρόλος της κυπριακής εκκλησίας που διατηρούσε κατά τη διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, συνεχίζεται μέσα από τον εθναρχικό ρόλο, που κατέχει η κυπριακή εκκλησία ακόμα και σήμερα. (Μαυράτσας, 2003: 32)

Με την αρχή της αποικιοκρατίας, η κυπριακή εκκλησία αποκτά αυτόν τον εθναρχικό ρόλο. Σε αντίθεση με την οθωμανική κυριαρχία η κυπριακή εκκλησία δρούσε ως υπεύθυνη για την συλλογή των φόρων και ως αντιπρόσωπος της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η «εθνικοποίηση των ορθόδοξων εκκλησιών» αποτυπώνει την τεράστια ισχύ του εθνικισμού, σε συνδυασμό με την αδυναμία των εκκλησιών να αναλάβουν έναν αυτόνομο πνευματικό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία. (Μαυράτσας, 2003: 31)

Ο αντιαποικιακός και ενωτικός προσανατολισμός της κυπριακής εκκλησίας οφείλεται στον περιορισμό των οικονομικών και πολιτικών προνομίων της. (Θρασυβούλου, 2016: 35)

Η πολιτικοποίηση της εθνότητας αντικατέστησε την θρησκεία. Η θρησκεία μέχρι τότε καθόριζε την ταυτότητα. (Μαυράτσας, 2003: 63)

Η μετατροπή των Ελληνοκυπρίων από θρησκευτική ομάδα σε εθνική, με απώτερο στόχο την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, προέρχεται από την συμβολή της κυπριακής εκκλησίας. Η συμβολή της εκκλησίας της Κύπρου οφείλεται στην θρησκευτική και πολιτική δράση της, ως «εθναρχεύουσας». (Θρασυβούλου, 2016: 36)

Η επιρροή της εκκλησίας αυξανόταν, εξ' αιτίας του αγροτικού χαρακτήρα της οικονομίας της Κύπρου, σε συνδυασμό με την βαριά φορολογία, την καταπίεση, την διαβίωση της πλειονότητας του πληθυσμού στα χωριά και την έλλειψη επαφής με την πόλη. Η στάση και η συμπεριφορά του λαού επηρεαζόταν από την κυπριακή εκκλησία, καθώς αποτελούσε μετά τη βρετανική διοίκηση τη μεγαλύτερη πολιτική, κοινωνική και οικονομική δύναμη. (Θρασυβούλου, 2016: 36-37)

Ακόμα και ο αγώνας της ΕΟΚΑ δεν έμεινε εκτός του θρησκευτικού πλαισίου. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ απέκτησε την διάσταση της «θεία αποστολής», μέσα από την θρησκεία και ενισχύθηκε ο συντηρητικός εθνικοαπελευθερωτικός χαρακτήρας της οργάνωσης. (Θρασυβούλου, 2016: 300)

Η βρετανική διοίκηση νομιμοποίησε και διατήρησε την εξουσία της κυπριακής εκκλησίας, καθώς διευθετούσε σχεδόν όλες τις κοινωνικές δράσεις αλλά και τους δεσμούς με την αποικιακή διοίκηση. (Αργυρίου, 2017: 40)

1.4. Η άνοδος του εθνικιστικού πνεύματος στις δύο κοινότητες

Το ελληνικό κράτος, μέσω της εθνικιστικής ιδεολογίας που προωθεί, επιδιώκει να καταστεί το σημείο αναφοράς των ελληνορθόδοξων πληθυσμών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και κατά συνέπεια και στην Κύπρο. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή ανατροπή συλλογικών στάσεων που είχαν διαμορφωθεί στη διάρκεια της οθωμανικής περιόδου.

Η εθνοκεντρική παιδεία αύξησε το χάσμα μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων των αστικών και των αγροτικών περιοχών καθώς εστίαζε στην εθνική υπεροχή. Παράλληλα μέσα από το «εκκλησιαστικό θεωρητικό πρίσμα» επήλθε ο διαχωρισμός και η διάσταση μεταξύ των δύο κοινοτήτων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 38) Όπως πρατηρεί η Bryant (2001: 589) η εκπαίδευση αποτέλεσε μια διχαστική δύναμη στην Κύπρο.

Η πολιτική της διεκδίκησης που είχε αναπτύξει η ελληνοκυπριακή ηγεσία, δηλαδή την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και η θέση των Τουρκοκυπρίων για την συνέχεια τη οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί, τορπίλιζε το κλίμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων και αποτελούσε τη μεγαλύτερη διαφορά τους. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 31)

Η ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα το 1908, προκαλούσε αγωνία στους Τουρκοκύπριους. Οι Τουρκοκύπριοι θεωρούσαν πως θα είχαν την ίδια τύχη με τους μουσουλμάνους της Κρήτης, σε περίπτωση που θα γινόταν η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. (Γκιζιλγιουρέκ, 2009: 37)

Οι νεωτερικές ιδέες των Νεότουρκων που διαδίδονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από το 1912 και μετά, σε συνδυασμό με την απώλεια της θέσης που κατείχαν οι Μουσουλμάνοι «ως άρχουσα τάξη του νησιού» κατά την οθωμανική περίοδο οδήγησε τους Τουρκοκύπριους να αναπτύξουν αντιαποικιοκρατικά συναισθήματα. (Μπουλέτη, 2008: 469)

Η αντιπαράθεση Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων και του του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος (1919-1922) δημιούργησαν εντάσεις μεταξύ των των δύο κοινοτήτων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 40) Ο τρόμος κυρίευσε τους Τουρκοκύπριους ως αποτέλεσμα των πανηγυρισμών των Ελληνοκυπρίων για την αποβίβαση του ελληνικού στρατού στα παράλια της Μικράς Ασίας. Το 1922 το κλίμα του τρόμου αντιστράφηκε, με τους Τουρκοκύπριους να

εκδηλώνουν δημόσια την χαρά τους για την καταστροφή της Σμύρνης. (Μπουλέτη, 2008: 470)

Ο ελληνικός –ελληνοκυπριακός εθνικισμός, προηγήθηκε του τουρκοκυπριακού εθνικισμού. Στην αρχή του ο τουρκοκυπριακός εθνικισμός παρατηρούσε τον ελληνοκυπριακό εθνικισμό και για να προβάλλει αντίρρηση στον ελληνοκυπριακό εθνικισμό, αντέγραψε ορισμένες απόψεις και μεθόδους του. (Μπουλέτη, 2008: 469-470)

1.5. Τα Οκτωβριανά και η Παλμεροκρατία

Το 1931 το Νομοθετικό Συμβούλιο απέρριψε νομοσχέδιο για την επιβολή έκτακτης φορολογίας. Η καταψήφιση του φορολογικού νομοσχεδίου και η έλληνο –τουρκική κοινοβουλευτική συνεργασία, που ακολουθούσε το διπλωματικό κλίμα της εποχής προκάλεσαν την αντίδραση του κυβερνήτη Storrs. Ο κυβερνήτης επέβαλε τη φορολογία με βασιλικό διάταγμα, ανατρέποντας την απόφαση του Συμβουλίου. Στις 17 Οκτωβρίου 1931 ο Νικόδημος Μυλωνάς, μητροπολίτης Κιτίου, παραιτήθηκε από το βουλευτικό αξίωμα, και κήρυξε πολιτικό αγώνα υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα. (Παπαπολυβίου, 2003: 331 Τόμος 7^{ος})

Η εξέγερση των Ελληνοκυπρίων που ακολούθησε (Οκτωβριανά), παρά την αντίθεση της ελληνικής κυβέρνησης, είχε ως αποτέλεσμα τη διάλυση του Νομοθετικού Συμβουλίου από τους Βρετανούς. Η εκκλησία και η παιδεία τέθηκαν υπό τον έλεγχο της αποικιακής διοίκησης με στόχο να περιοριστεί η διάδοση των εθνικιστικών ιδεών.

Τα γεγονότα της δεκαετίας του 1930 απέδειξαν την δυσκολία των θρησκευτικών και πολιτικών ηγετών να συνεργαστούν με το ελληνικό κράτος και να συνειδητοποιήσουν τη διεθνή και κυπριακή πραγματικότητα. Τα Οκτωβριανά δεν συνέβαλαν στο διαχωρισμό μεταξύ των δύο κοινοτήτων του νησιού, αλλά και έδειξαν το χάσμα μεταξύ της πλειονότητας των Ελληνοκυπρίων και της ελληνοκυπριακής ελίτ που αξίωνε να χειρίζεται «εθνικό ζήτημα», χωρίς τη συμμετοχή του υπόλοιπου πληθυσμού. (Θρασυβούλου, 2016: 81-82)

Παρά την αυταρχική διακυβέρνηση που επέβαλαν οι Βρετανοί, μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου χιλιάδες Κύπριοι –ανάμεσα τους δεκάδες γυναίκες αλλά και μουσουλμάνοι –ζήτησαν να καταταχθούν ως εθελοντές στον ελληνικό στρατό. Η

αποικιακή κυβέρνηση αρνήθηκε την στράτευση τους, καθώς η επιστροφή των βετεράνων εθελοντών θεωρούσε πως θα αναζωπύρωνε το ενωτικό κίνημα. (Παπαπολυβίου, 2003: 363 Τόμος 8^{ος})

1.6. Οι προσπάθειες συνεργασίας και η κατίσχυση των ιδεών του διαχωρισμού

Η τουρκοκυπριακή κοινότητα απέκτησε ιστορική συμμετοχή μέσα από το όραμα της αποτροπής της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα που σταδιακά εξελίχθηκε σε αίτημα για τη διχοτόμηση του νησιού. Βασική αιτία ενδυνάμωσης της ιδεολογίας του διαχωρισμού της τουρκοκυπριακής ελίτ ήταν: ο ελληνικός εθνικισμός, η αποικιακή διοίκηση και τέλος η άνιση ανάπτυξη στον τόπο. (Κιζιλγιουρέκ, 1993: 34)

Η ΚΑΤΑΚ (Ίδρυμα Τουρκικής Μειονότητας Κύπρου) αποτέλεσε την πρώτη μαζική οργάνωση Τουρκοκυπρίων και ιδρύθηκε κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η ίδρυση της ΚΑΤΑΚ μπορεί να ερμηνευθεί ως εκδήλωση της επιθυμίας συνεργασίας μεταξύ των Βρετανών και των Τουρκοκυπρίων και ως αποτέλεσμα της δράσης των Κεμαλιστών με στόχο την παρεμπόδιση της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα. Μέσα από την ΚΑΤΑΚ οι εθνικιστές Τουρκοκύπριοι κατόρθωσαν να κυριαρχήσουν ολοκληρωτικά στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 45) Κύριοι στόχοι της οργάνωσης ήταν η παρεμπόδιση της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και ο κοινωνικός εκσυγχρονισμός των Τουρκοκυπρίων στη βάση των κεμαλικών αντιλήψεων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 72)

Στις 28 Νοεμβρίου 1948 πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία, το πρώτο μαζικό συλλαλητήριο, με σκοπό την παρεμπόδιση της ένωσης με την Ελλάδα και κατά της πρότασης της Μεγάλης Βρετανίας για αυτονομία στην Κύπρο. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 50-51) Την ίδια περίοδο όμως εκδηλώθηκαν προσπάθειες συνεργασίας μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων της αριστεράς στις δύο κοινότητες. Το 1944 ιδρύθηκε η «Ένωση Τουρκοκυπρίων Εργατών Λευκωσίας και το 1945 το «Ίδρυμα Τουρκοκυπριακών Εργατικών Ενώσεων» (ΚΤΙΒΚ) το οποίο στις 8 Ιανουαρίου 1948 υπέγραψε σύμφωνο συνεργασίας με την ελληνοκυπριακή ΠΕΟ.

Με βάση την συμφωνία που υπέγραψαν Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι συνδικαλιστές δεσμεύτηκαν να συνεργαστούν από κοινού, με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών ζωής

της εργατικής τάξης. Η απεργία των μεταλλωρύχων στη Μεταλλευτική Εταιρεία Κύπρου (CMC) το 1948, αποτέλεσε τη σημαντικότερη κοινή εργατική κινητοποίηση της ΚΤΙΒΚ και της ΠΕΟ. Οι πρωτεργάτες της απεργίας αυτής ήταν αριστεροί εργάτες που τάχθηκαν κατά της διχοτόμησης και υποστήριξαν την ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των δύο κοινοτήτων, παρά τις έντονες πιέσεις που δέχθηκαν από τις κοινότητες τους για την στάση τους αυτή. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 40-43). Οι αριστεροί εργάτες σε μια χρονική στιγμή όπου η ηγεσία των Τουρκοκυπρίων θεωρούσε πως δεν ήταν δυνατή η συνύπαρξη μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τασσόταν υπέρ του διαχωρισμού, απέδειξαν ακριβώς το αντίθετο.

1.7. Από το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου στο Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ)

Στη διάρκεια της δεύτερης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα άρχισαν να συγκροτούνται οι πρώτες σοσιαλιστικές ομάδες στην Κύπρο, ως αποτέλεσμα της επιρροής φοιτητών που σπούδαζαν στην Αθήνα και την υπόλοιπη Ευρώπη. Αποτέλεσμα των ζυμώσεων και των επαφών με τα κομμουνιστικά κόμματα της Ελλάδας και της Μεγάλης Βρετανίας ήταν ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ). Το ΚΚΚ διακήρυξε ως στόχο μια ανεξάρτητη Κύπρο που θα συμμετείχε στην Ομοσπονδία Εργατοαγροτικών Δημοκρατιών της Βαλκανικής Εργατοαγροτικών Δημοκρατιών της Βαλκανικής, θέση που δε βρήκε απήχηση σε όλα τα στρώματα. (Παπαπολυβίου, 2003: 326-327 Τόμος 7^{ος})

Μετά την εξέγερση του Οκτωβρίου 1931 το ΚΚΚ τέθηκε εκτός νόμου από την αποικιακή διοίκηση και πολλά στελέχη του φυλακίστηκαν ή εξορίστηκαν από τους Βρετανούς. Η χαλάρωση των περιορισμών στην πολιτική δραστηριότητα μετά την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η προσπάθεια απεγκλωβισμού του αριστερού χώρου από την πολιτική απομόνωση οδήγησε στον σχηματισμό του Ανορθωτικού Κόμματος Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ), το 1941. Αν και στη συμμετοχή του ΑΚΕΛ συμμετείχαν και αστοί δημοκράτες στο νέο κόμμα ήταν κυρίαρχη η επιρροή των παλιών στελεχών του ΚΚΚ. (Θρασυβούλου, 2016: 197)

Ο ενωτικός προσανατολισμός και ο αγώνας για τις εργατικές διεκδικήσεις αποτέλεσαν τους βασικούς άξονες της πολιτικής του ΑΚΕΛ. (Θρασυβούλου, 2016: 202) Το ΑΚΕΛ αν και είχε διαφοροποιηθεί από τις ακραίες εθνικιστικές αντιλήψεις πίστευε ήταν δικαίωμα

των Ελληνοκυπρίων που αποτελούσαν την πλειονότητα του πληθυσμού να διεκδικήσουν την ένωση με την Ελλάδα. Υποσχόταν παράλληλα ότι θα προωθήσει τις εργατικές διεκδικήσεις ολόκληρου του πληθυσμού της Κύπρου και ποτέ δε σταμάτησε να έχει τη φυσιογνωμία ενός εργατικού κόμματος με μαρξιστικές καταβολές. Η συνεργασία με τους Τουρκοκύπριους και η αναφορά στα μειονοτικά δικαιώματα θεωρούνταν ιδεολογική υποχρέωση των Ελληνοκύπριων κομμουνιστών. (Θρασυβούλου, 2016: 204) Είναι χαρακτηριστικό ότι στην ΠΕΟ παρέμειναν Τουρκοκύπριοι, παρά τον σχηματισμό τουρκοκυπριακών οργανώσεων. Λόγω όμως του ενωτικού προσανατολισμού του ενώ ασκούσε συνδικαλιστική επιρροή δεν απέκτησε πολιτική επιρροή στους Τουρκοκύπριους. (Θρασυβούλου, 2016: 205)

Η ανάπτυξη του εθνικισμού στην ελληνοκυπριακή κοινότητα ανάγκασε το ΑΚΕΛ να υιοθετήσει στοιχεία του κυρίαρχου εθνικιστικού λόγου, όπως αναφορές στη παράδοση ή στην εθνική ταυτότητα. (Αργυρίου, 2017: 551-552)

1.8. Η πορεία προς την Διασκεπτική

Κατά τη διάρκεια των ετών 1944-1946, η κυπριακή πολιτική χαρακτηρίζεται την αναζωπύρωση της διεκδίκησης της Ένωσης με την αποστολή υπομνημάτων, πρεσβειών και τέλος με την διεξαγωγή συλλαλητηρίων. (Παπαπολυβίου, 2003: 368 Τόμος 8^{ος})

Η σημαντικότερη στιγμή αυτής της περιόδου υπήρξε η αποστολή της κυπριακής «πρεσβείας» στην Αθήνα και στο Λονδίνο (Νοέμβριος 1946 –Μάρτιος 1947) με μέλη, εκτός από τον Λεόντιο, εκπροσώπους «της Δεξιάς και Αριστεράς παρατάξεως». (Παπαπολυβίου, 2003: 368 Τόμος 8^{ος}) Η κοινή επιδίωξη της Ένωσης ήταν το κοινό σημείο των αντιμαχόμενων κομμάτων της δεξιάς και της αριστεράς και βρέθηκαν παρά τις διαφορές τους υποστηρικτές του ίδιου εθνικιστικού αιτήματος. Ο εθνικισμός παρουσιάζει αυτήν την ανακολουθία, δηλαδή να αποτελεί «ιδεολογία της εξουσίας» και παράλληλα να εκφράζει υψηλούς σοσιαλιστικούς σκοπούς. (Αργυρίου, 2017: 114)

Η ελληνική κυβέρνηση ως αποτέλεσμα της εξάρτησης από τη Μεγάλη Βρετανία στην αρχή του Εμφυλίου Πολέμου δεν πίεζε τη Μεγάλη για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Παρά τις πιέσεις των Ελληνοκυπρίων το ελληνικό κράτος αρκούσαν στις διατυπώσεις

ευχών και στις διακηρύξεις για την ανάγκη διατήρησης της ελληνο-βρετανικής φιλίας. (Παπαπολυβίου, 2003: 368 Τόμος 8^{ος})

Η εργατική κυβέρνηση τον Οκτώβριο του 1946 εκδήλωσε την πρόθεση να προχωρήσει σε πολιτικές μεταρρυθμίσεις στην Κύπρο και σε μέτρα οικονομικής ανάπτυξης, και κάλεσε σε αντιπροσωπευτική διάσκεψη, με σκοπό την υποβολή προτάσεων για συνταγματικές μετατροπές και την εγκαθίδρυση φιλελεύθερου καθεστώτος με την επαναφορά του νομοθετικού συμβουλίου. (Παπαπολυβίου, 2003: 369 Τόμος 8^{ος}) Οι αριστερές οργανώσεις και η ηγεσία του ΑΚΕΛ, αποδέχθηκαν τη βρετανική πρόσκληση. Θεωρούσαν τη συμμετοχή του κόμματος στη «Διασκεπτική» και την υποστήριξη της αυτοκυβέρνησης ως ένα βήμα για την οικονομική ανόρθωση του τόπου και την εκπλήρωση της ένωσης. Θετικά απάντησαν και οι Τουρκοκύπριοι. (Παπαπολυβίου, 2003: 368 Τόμος 8^{ος})

Οι συντηρητικές παρατάξεις και η Εθναρχία κράτησαν αρνητική στάση απέναντι στη συζήτηση για το σύνταγμα. Η στάση τους αυτή σχετίζεται με την προσπάθεια αποκλεισμού του ΑΚΕΛ από την κυπριακή πολιτική και τη διατήρηση της εθνικής ιδεολογίας του πληθυσμού. (Θρασυβούλου, 2016: 180)

Ο ενωτικός αγώνας στην Κύπρο απέκτησε έτσι αντικομμουνιστικό χαρακτήρα. (Παπαπολυβίου, 2003: 370 Τόμος 8^{ος}) Δημιουργήθηκαν ξεχωριστά παντοπωλεία, κινηματογράφοι, αθλητικοί σύλλογοι και καφενεία –πολιτιστικά κέντρα από το ΑΚΕΛ και τις συντηρητικές παρατάξεις, αντίστοιχα. Όλες οι επιλογές, ακόμα και των βασικών ειδών διατροφής γίνονταν με βάση την πολιτική ταυτότητα του καταναλωτή. (Παπαπολυβίου, 2003: 371 Τόμος 8^{ος})

Μετά την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού στην Ελλάδα και την επικράτηση στην κυπριακή πολιτική σκηνή της εθναρχίας ενισχύθηκαν οι συντηρητικές δυνάμεις στην Κύπρο. Η προσπάθεια του ΑΚΕΛ για διεθνοποίηση του Κυπριακού, μέσω της υποβολής του στον ΟΗΕ της διεξαγωγής δημοψηφίσματος για την Ένωση, συνάντησε την αντίθεση της Εκκλησίας καθώς δεν δεχόταν οι Κομμουνιστές να υπερκεράσουν τον ρόλο της ως εκφραστή των αιτημάτων των Ελληνοκυπρίων. (Παπαπολυβίου, 2003: 371 Τόμος 8^{ος})

1.9. Γεγονότα της δεκαετίας του 1950 -1960

Η περίοδος της δεκαετίας του 1950-1960 χαρακτηρίζεται από «δύο σχολές σκέψεις»: την «ριζική» και την «εξελικτική» ή «πραγματιστική» σχολή σκέψης. Η «ριζική» σχολή σκέψης επιδίωκε την άμεση λύση με την διεθνοποίηση του κυπριακού και την προσφυγή στον ΟΗΕ, ενώ η «εξελικτική» ή «πραγματιστική» σχολή σκέψης ήταν προσανατολισμένη στον διεθνοπολιτικό ρεαλισμό, δηλαδή με συμμετοχή στο αποικιακό καθεστώς. Απώτερος σκοπός και των δύο σχολών σκέψης ήταν η «Ένωση» με την Ελλάδα. Όπως παρατηρεί ο Χατζηβασιλείου οι σχολές σκέψης αυτές δεν είναι διαχωριστικές. (Χατζηβασιλείου, 2005)

Το 1950 η Εκκλησία της Κύπρου, στην προσπάθεια να διεθνοποιήσει το ζήτημα και να προλάβει ανάλογη πρωτοβουλία του ΑΚΕΛ, οργάνωσε δημοψήφισμα, στο οποίο το 96% των Ελληνοκυπρίων πήρε θέση υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 51). Ο λεγόμενος στη βιβλιογραφία ως «ενωτικός κύκλος των Αθηνών» (ο «κύκλος του 1953») στον οποίο συμμετείχαν οι αδελφοί Λοϊζίδη, Βεζάνη, Στράτου, Κονιδάρη και ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος πήρε την απόφαση για ένοπλο αντιαποικιακό αγώνα στην Κύπρο. (Χατζηβασιλείου, 2005: 82) Καθοριστικό ρόλο έπαιξε η συμμετοχή τους στην ελληνική αντίσταση, κατά τη διάρκεια των ετών 1941-44. Προσπάθησαν να εφαρμόσουν παρόμοιες μεθόδους και τακτικές στην Κύπρο εναντίον των Βρετανών. (Χατζηβασιλείου, 2005: 97)

Την 1^η Απριλίου 1954 ξεκίνησε τη δράση της η Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών (ΕΟΚΑ) με επικεφαλής τον αντισυνταγματάρχη Γεώργιο Γρίβα φανατικό αντικομμουνιστή και ηγέτη της οργάνωσης Χ κατά τη γερμανική κατοχή. Ο σκοπός της ΕΟΚΑ ήταν να προκαλέσουν πλήγματα στρατιωτικά και όχι μια γενικευμένη στρατιωτική νίκη εναντίον των Βρετανών με απώτερο στόχο να αλλάξουν την αδιάλλακτη πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας και να επιτύχουν την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. (Χατζηβασιλείου, 2005: 262-263) Αρχικά ο Μακάριος είχε σημαντικές αντιρρήσεις για την ανάληψη ένοπλου αγώνα και πείστηκε μόλις το 1953 για τη σκοπιμότητα του. Ο Γρίβας βρισκόταν πάντοτε πιο κοντά στον ηγέτη των «αδιάλλακτων», τον μητροπολίτη Κυρήνειας Κυπριανό, αντίπαλο του Μακαρίου, παρά στον ίδιο τον Αρχιεπίσκοπο. (Χατζηβασιλείου, 2005: 266) Οι ιδέες του Γρίβα, της εθναρχίας και του ευρύτερου ελληνοκυπριακού συντηρητικού χώρου, είχαν ως κοινό τους σημείο, τον αντικομμουνισμό. Στον ευρύτερο χώρο των ελληνοκυπριακών συντηρητικών παρατάξεων κυριαρχούσε η αντίληψη της εθνικής

μειοδοσίας για το ΑΚΕΛ και χαρακτηρίζαν τον κομμουνισμό ως ολοκληρωτικό σύστημα. Ο αντικομμουνισμός αποτέλεσε το βασικό στοιχείο της ΕΟΚΑ, σε συνδυασμό και με τις υπόλοιπες αντιλήψεις για το ΑΚΕΛ και τον κομμουνισμό. (Θρασυβούλου, 2016: 307) Ο Χατζηβασιλείου (2005: 242) υποστηρίζει ότι μέσα από την ΕΟΚΑ εκφράστηκε το συνολικό αίτημα των Ελληνοκυπρίων για εθνική και πολιτική ελευθερία. Θεωρεί πως συμμετείχε ευρύτερα ο ελληνοκυπριακός πληθυσμός, αν και η ΕΟΚΑ απέκλειε άτομα που άνηκαν στον χώρο της αριστεράς και κυρίως του ΑΚΕΛ.

Η ελληνική κυβέρνηση αν και ήταν διστακτική τελικά αναγκάστηκε να καταθέσει προσφυγή στον ΟΗΕ. Ο Αλέξης Κύρου πίστευε ότι, στη δυναμική της αποαποικιοποίησης, ήταν ορθή η προβολή του αιτήματος της «αυτοδιάθεσης» και όχι της «Ένωσης», που, ως σημαία αλυτρωτισμού, δε θα γινόταν εύκολα κατανοητό στον διεθνή οργανισμό. (Χατζηβασιλείου, 2005: 116) Στο πλαίσιο αυτό επεδίωκε μια ελεγχόμενη αντιπαράθεση με την Μεγάλη Βρετανία, με απώτερο στόχο να την εξαναγκάσει να αποδεχτεί την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. (Χατζηβασιλείου, 2005: 113)

Η προσφυγή της Ελλάδας καταψηφίστηκε τον Δεκέμβριο του 1954. Η θέση των Βρετανών για τους Έλληνοκύπριους ότι δεν ήταν Έλληνες και η προσφώνηση τους, ως «ελληνόφωνους» αντί για «Έλληνες Κύπριους», θεωρήθηκε ως πρόκληση από την κοινή γνώμη και τον πνευματικό κόσμο στην Ελλάδα. (Χατζηβασιλείου, 2005: 166)

Η Μεγάλη Βρετανία στην προσπάθεια να αντιμετωπίσει την κατάσταση στην Κύπρο, διοργάνωσε το 1955 στο Λονδίνο μια διάσκεψη στην οποία προσκλήθηκε για πρώτη φορά η Τουρκία μαζί με την Ελλάδα. Έτσι μετατρέπει το κυπριακό από αποικιακό πρόβλημα σε ελληνοτουρκική διαφορά. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 52) Παράλληλα στην Κύπρο οι Τουρκοκύπριοι που ήταν πάντοτε ενάντια στην ένωση, χρησιμοποιούνται από την Μεγάλη Βρετανία σαν αστυνομική δύναμη ενάντια στο κίνημα της ΕΟΚΑ. (Κιζιλγιουρέκ, 1993: 30)

Τη χρονική περίοδο μεταξύ των ετών 1955-56, η Μεγάλη Βρετανία ήταν θετική να συνομιλήσει για τον μέλλον της Κύπρου. Σε καμία περίπτωση όμως δεν θα αποχωρούσαν οι Βρετανοί σύντομα από το νησί. Σε αυτό το πλαίσιο η ελληνική πλευρά έπρεπε να κινηθεί. Το πλαίσιο αυτό απαιτούσε μια «εξελικτική» πορεία και όχι μια «ριζική». Ο Μακάριος μπορούσε να το κατανοήσει το πλαίσιο της εποχής και τις παραχωρήσεις που

έκαναν οι Βρετανοί, ενώ οι «κυρηνειακοί» και ο Γρίβας ζητούσαν επιπλέον παραχωρήσεις και άμεση λύση. (Χατζηβασιλείου, 2005: 269)

Το 1956 ο Μακάριος εξορίστηκε και ο αδιάλλακτος Γρίβας έμεινε μόνος του στη Κύπρο. (Χατζηβασιλείου, 2005: 270) Όταν όμως η Μεγάλη Βρετανία εισήγαγε την ιδέα της διχοτόμησης στη σκηνή, η ελληνική κυβέρνηση και η ΕΟΚΑ άρχισαν να αναθεωρούν τη στάση τους. (Χατζηβασιλείου, 2005: 276)

Στην Ελλάδα ο Καραμανλής κέρδισε τις εκλογές του 1956, και σε συνεργασία με τον υπουργό Εξωτερικών Αβέρωφ, προσπάθησαν παρά την προσήλωση στο Δυτικό στρατόπεδο να προχωρήσουν σε ανοίγματα στις αραβικές χώρες, εμπορικές ανταλλαγές με τον ανατολικό συνασπισμό, δραστηριοποίηση στα Βαλκάνια, κυρίως τη Γιουγκοσλαβία και το 1957 το άνοιγμα στα νέα κέντρα της Δυτικής Ευρώπης, με απώτερο σκοπό τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία ευρωπαϊκής ενοποίησης. (Χατζηβασιλείου, 2005: 313)

Οι ΗΠΑ συντάχθηκαν με την Μεγάλη Βρετανία εξ' αιτίας της σπουδαιότητας της Τουρκίας. Χαρακτηριστικά της συμπόρευσης αυτής ήταν από τη Μεγάλη Βρετανία το σχέδιο Macmillan και το 1958 στη γενική συνέλευση του ΟΗΕ η εναντίωση των διπλωματών των ΗΠΑ στο αίτημα της Ελλάδας για ανεξαρτησία στην Κύπρο. (Χατζηβασιλείου, 2005: 301) Η διατήρηση των καλών σχέσεων με την Τουρκία, αποτελούσε κύρια προτεραιότητα όλων των βρετανικών κυβερνήσεων. (Χατζηβασιλείου, 2005: 293)

Οι εθνοτικές ομάδες κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου αναζητούσαν τρόπους για να πραγματοποιήσουν τα εθνικά τους σχέδια. Οι Ελληνοκύπριοι είχαν αναπτύξει την πολιτική της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και οι Τουρκοκύπριοι προσπαθούσαν να αποδείξουν ότι δεν αποτελούν «μειονότητα» του πληθυσμού. Οι Τουρκοκύπριοι επιθυμούσαν να γίνουν αντιληπτοί και πρότασαν ως τη μοναδική επιθυμητή λύση, αυτή της διχοτόμησης του νησιού. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 14)

Οι Άγγλοι θεωρούνται ως βασικοί υπεύθυνοι για κάθε ενέργεια των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας από τα μέλη της ΕΟΚΑ. Αυτή η αντίληψη της ΕΟΚΑ δημιουργείται κατά την διάρκεια της ένοπλης δράσης της. Από εκείνη την περίοδο, σχηματίζεται η άποψη για την τουρκική μειονότητα πως δρα με βάση τις οδηγίες των Βρετανών για τη διατήρηση της αποικιοκρατίας, πως δεν διαθέτουν αυτόνομη πολιτική δράση και τέλος πως είναι μια

κοινότητα χωρίς υπόληψη. (Θρασυβούλου, 2016: 314) Η παρουσία των Τουρκοκυπρίων στο νησί δεν απασχόλησε ιδιαίτερα την ενωτική ηγετική ομάδα. Η περίοδος εκείνη όμως ήταν πρόσφορη για την καλλιέργεια ενός πνεύματος συνύπαρξης των δύο κοινοτήτων και τον σχηματισμό μια δημοκρατικής και ποικιλόμορφης κοινωνίας. (Τζερμιάς, 2001: 155)

Το 1957 ιδρύθηκε Τουρκική Οργάνωση Αντίδρασης (TMT) και σύντομα ξεκίνησε, η ένοπλη αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κοινοτήτων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 52) Η TMT όπως και η ΕΟΚΑ ήταν οργάνωση με αντικομμουνιστικό χαρακτήρα, και τα περισσότερα θύματά τους ήταν Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι που δεν ασπάζονταν την ακραία ιδεολογία τους. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 12, 37)

Το 1958 με την καθοδήγηση της Τουρκίας, οι Τουρκοκύπριοι εξεγέρθηκαν και βρετανικής διοίκησης και ξεκίνησαν επιθέσεις εναντίων Ελληνοκυπρίων με στόχο να λειτουργήσουν ως μοχλός άσκησης πίεσης υπέρ της του αιτήματος της Τουρκίας στις διαπραγματεύσεις της με την Μεγάλη Βρετανία, για την εγκατάσταση τουρκικής στρατιωτικής βάσης στην Κύπρο. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν τους μήνες του Ιουνίου και Ιουλίου του 1958 αποτελούν τμήμα μιας «διακοινοτικής» ή «εθνοτικής σύγκρουσης» μεταξύ της τουρκοκυπριακής και ελληνοκυπριακής κοινότητας. (Χατζηβασιλείου, 2005: 247) Στις 12 Ιουνίου 1958 στο Κιονέλι σφαγιάζονται οκτώ Ελληνοκύπριοι. Η σφαγή αυτή αποτελεί την αρχή του ξεσπάσματος της βίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Η ΕΟΚΑ δεν έμεινε ανεπηρέαστη από τη σφαγή των Ελληνοκυπρίων. Από τον αγώνα της εναντίον των Βρετανών ξεκινά και αγώνα εναντίον της τουρκοκυπριακής κοινότητας. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 13)

Ο θεσμικός διαχωρισμός των εθνοτικών ομάδων επήλθε μετά την επίθεση με βόμβες στις 7 Ιουνίου, ο οποίος καθοδηγήθηκε από την ηγεσία των Τουρκοκυπρίων και την κυβέρνηση της Τουρκίας. Ο διαχωρισμός των δήμων θεωρήθηκε ένα στάδιο για την υλοποίηση της διχοτόμησης, με οριστικό σκοπό τον διαχωρισμό των δύο κοινοτήτων. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 169)

Στις 7 Μαΐου 1958, ο κυβερνήτης Foot έφυγε για το Λονδίνο για την εκπόνηση ενός νέου σχεδίου. Εκείνη την περίοδο οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι αριστεροί υπέστησαν την βία της ΕΟΚΑ και της TMT. Σκοπός και των δύο οργανώσεων ήταν η επιβολή της πειθαρχίας στις κοινότητες με απώτερο στόχο την απόρριψη του νέου αποικιακού

σχεδίου. Σκοπός και των δύο οργανώσεων: της ΕΟΚΑ και της ΤΜΤ ήταν η υλοποίηση της ένωσης και της διχοτόμησης αντίστοιχα. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 36)

Η αιματηρή διένεξη της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας που ξεκίνησε το 1958 αποτέλεσε το προοίμιο για τα γεγονότα των επόμενων χρόνων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 53) Ο Ιούνιος του 1958 χαρακτηρίζεται ως «εποχή της βίας». Αν και οι βιαιοπραγίες σταμάτησαν με την ανακωχή του Αυγούστου, είχαν ως αποτέλεσμα τον πρώτο γεωγραφικό διαχωρισμό Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 12)

Παράλληλα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν έμειναν ανεπηρέαστες από τα γεγονότα της Κύπρου. Οι επιθέσεις που έγιναν κατά των Ελληνοκυπρίων καταγγέλλθηκαν από την Ελλάδα στο ΝΑΤΟ, υποστηρίζοντας ότι ήταν «προσχεδιασμένες» από την Άγκυρα. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 106)

1.10. Η σύσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας

Σε μια προσπάθεια να εκτονωθεί η κατάσταση που απειλούσε με αποσταθεροποίηση την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και τα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών η Ελλάδα και η Τουρκία συμφώνησαν στην υπαναχώρηση από τα αρχικά αιτήματα για Ένωση και Διχοτόμηση. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 80-81) Με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου του 1959 αναγνωρίστηκε η ανεξαρτησία της Κύπρου με την εγγύηση της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας. Η ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, είχε αντικομμουνιστικό προσανατολισμό. (Θρασυβούλου, 2016: 344)

Η «συμφωνία κυρίων» που υπογράφηκε στη Ζυρίχη μεταξύ του Καραμανλή και του Menderes προέβλεπε την υποστήριξη για την είσοδο της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, από την Ελλάδα και την Τουρκία. (Χατζηβασιλείου, 2005: 380-381) Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο Ευάγγελος Αβέρωφ πίστευαν πως η Κύπρος θα έπρεπε να ενταχθεί στο σύστημα ασφαλείας του «Δυτικού κόσμου» με στόχο να αντιμετωπίσει την τουρκική απειλή. (Χατζηβασιλείου, 2005: 380)

Παρά τον κοινό αντικομμουνιστικό προσανατολισμό της ηγεσία των δύο κοινοτήτων δεν ήταν ικανοποιημένη από τις συμφωνίες και παρέμενε προσηλωμένη στο στόχο της Ένωσης και της Διχοτόμησης. (Χατζηβασιλείου, 2005: 363, Κιζιλγιουρέκ, 2009: 53) Οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν ότι είχαν παραχωρηθεί υπερβολικά «προνόμια» στους

Τουρκοκύπριους που αν και αποτελούσαν το 18% του πληθυσμού, με βάση το σύνταγμα της κυπριακής δημοκρατίας μετατρέπονταν σε πολιτικά ισότιμα μέλη. Το σύνταγμα παραχωρούσε το δικαίωμα αρνησικυρίας (βέτο) στον Τουρκοκύπριο αντιπρόεδρο της δημοκρατίας. Ο αντιπρόεδρος μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα αρνησικυρίας του στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, άμυνας, στις διοικητικές θέσεις, στις ένοπλες δυνάμεις. Για την ψήφιση νομοσχεδίων σπουδαίων ζητημάτων, όπως αυτή η του φορολογικού χρειαζόταν ξεχωριστή πλειοψηφία από τους βουλευτές της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας. Οι πέντε μεγάλοι δήμοι της Κύπρου θα ήταν ξεχωριστοί, με βάση την εθνότητα των πολιτών. (Ρίζα & Στεφανίδη, 2004: 104 τόμος 9^{ος})

Η ελληνοκυπριακή κοινότητα θεωρούσε την Κύπρο ελληνικό νησί και δε μπορούσε να δεχθεί την πολιτική ισότητα που δινόταν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Παράλληλα διατηρούσαν την ανάμνηση των εχθροπραξιών του 1958 και θα τους συνόδευε στην πορεία του χρόνου η επιθυμία για εκδίκηση, εναντίον των Τουρκοκυπρίων. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 218-219) Ο λεγόμενος «κύκλος του 1953» που ξεκίνησε την ΕΟΚΑ θεωρούσε ότι ο Μακάριος και η κυβέρνηση του Καραμανλή στην Ελλάδα παρέκκλιναν από τον ενωτικό στόχο που είχαν χαράξει και δεν ήταν σύμφωνοι με τις συμφωνίες Ζυρίχης και Λονδίνου. (Χατζηβασιλείου, 2005: 98)

Στις πρώτες προεδρικές εκλογές που διεξήχθησαν στην Κύπρο εξελέγη πρόεδρος ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος και αντιπρόεδρος ο Φαζίλ Κιουτσούκ (Θρασυβούλου, 2016: 342). Σταδιακά όμως εκδηλώθηκε η αντιπαράθεση ανάμεσα στην ηγετική ομάδα που συγκρότησε ο Μακάριος και τους υποστηρικτές του Γεώργιου Γρίβα. (Θρασυβούλου, 2016: 340)

Ο Μακάριος υιοθέτησε την πολιτική του «κυπροκεντρισμού» με στόχο την απαλλαγή από τις «μητέρες πατρίδες» και τη «συμφωνία της Ζυρίχης». (Θρασυβούλου, 2016: 348) Στόχος της πολιτικής αυτής ήταν η μετατροπή της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ένα δεύτερο ελληνικό κράτος όπου θα κυριαρχούσε πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά η ελληνοκυπριακή κοινότητα. Πλέον ο Μακάριος δεν επεδίωκε την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, γιατί στην περίπτωση που θα γινόταν η ένωση θα χανόταν η εξουσία του. (Θρασυβούλου, 2016: 349)

Ο «κυπριακός εθνικισμός» του Μακαρίου και ο εθνικισμός του Γρίβα είχαν κοινή αφετηρία. Ο κυπριακός εθνικισμός του Μακαρίου επιδίωκε τη διατήρηση του ανεξάρτητου

κράτους, με ελληνοκυπριακή κυριαρχία απεμπολώντας τον δικοινοτικό του χαρακτήρα. Ο εθνικισμός που εκπροσωπούσε ο κύκλος του Γρίβα επιδίωκε την διάλυση του ανεξάρτητου κράτους και την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. (Θρασυβούλου, 2016: 350)

Ο Μακάριος προσπάθησε να κεφαλαιοποιήσει τη δράση της ΕΟΚΑ για να προωθήσει την εικόνα του ως «καλού πατριώτη» και «καλού αγωνιστή». (Θρασυβούλου, 2016: 343) Αρχικά συμφώνησε με τον Γρίβα για τη δημιουργία του Ενιαίου Δημοκρατικού Μετώπου Αναδημιουργίας (ΕΔΜΑ) με στόχο να συγκεντρώσει γύρω του, τους «αγωνιστές» της ΕΟΚΑ και να εδραιώσει την εξουσία του. (Θρασυβούλου, 2016: 338) Αργότερα όμως συγκρότησε το Πατριωτικό Μέτωπο σε αντικατάσταση του προβληματικού ΕΔΜΑ. (Θρασυβούλου, 2016: 346)

Ο Μακάριος αρκέστηκε να είναι ο ηγέτης μόνο των Ελληνοκυπρίων και δεν επιδίωξε ποτέ να καταστεί ο ηγέτης και των δύο κοινοτήτων που αποτελούσαν την κυπριακή δημοκρατία. (Τζερμιάς, 2001: 534) Η συσπείρωση των Ελληνοκυπρίων γύρω από τον Μακάριο, σε συνδυασμό με την διάκριση μεταξύ των δύο κοινοτήτων στη βάση της εθνότητας αποσκοπούσε στην απομόνωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας. (Θρασυβούλου, 2016: 347)

1.11. Η περίοδος των ενδοκοινοτικών συγκρούσεων

Σε πολιτικό επίπεδο η αντιπαράθεση μεταξύ των ηγετών των δύο κοινοτήτων εκδηλώθηκε με αφορμή την άρνηση των Ελληνοκυπρίων να αποδεχτούν την ίδρυση χωριστών δήμων στις μεγαλύτερες πόλεις τους νησιού όπως προέβλεπαν οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Οι Τουρκοκύπριοι αντέδρασαν αρνούμενοι να ψηφίσουν τα φορολογικά νομοσχέδια.

Εκείνη τη περίοδο ο Μακάριος βρισκόταν αντιμέτωπος συγχρόνως με την απροθυμία των ακραίων Τουρκοκύπριων με τον αρχηγό τους Rauf Denktash να συνεργαστούν και παράλληλα με τον Γρίβα και ευρύτερα τους συντηρητικούς επειδή υπέγραψε τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Παράλληλα διάχυτος ήταν ο φόβος που για τον εξοπλισμό της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Σε αυτό το πλαίσιο ο Μακάριος προσανατολίστηκε προς την συνταγματική αναθεώρηση.

Η ελληνική κυβέρνηση αντέδρασε τον Ιανουάριο του 1962 στη πρόθεση του Μακαρίου για συνταγματική αναθεώρηση καθώς θεωρούσε πως θα χανόταν το ενδιαφέρον από τους

Αμερικανούς, για την οικονομική ανάπτυξη της Κύπρου. (Χατζηβασιλείου, 2005: 376) Ο Μακάριος όμως αγνοώντας τις αντιδράσεις της προχώρησε το 1963 στην πρόταση για αναθεώρηση 13 σημείων του συντάγματος. Οι συνταγματικές προτάσεις του Μακάριου που περιελάμβαναν την κατάργηση του δικαιώματος αρνησικυρίας του προέδρου και του αντιπροέδρου και την αλλαγή των ποσοστών των υπαλλήλων στη δημόσια διοίκηση και τα σώματα ασφαλείας ώστε να αντικατοπτρίζουν την πληθυσμιακή αναλογία του πληθυσμού ουσιαστικά αποδυνάμωναν τον δικαιοδικό χαρακτήρα της Κυπριακής Δημοκρατίας. (Τζερμιάς, 2001: 479)

Οι αλλαγές αυτές δεν ήταν αρκετές για την πιο αδιάλλακτη μερίδα που επιδίωκε ακόμη την ένωση με την Ελλάδα (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 54) Τον στόχο αυτό είχαν υιοθετήσει οι ένοπλες οργανώσεις του Γιωρκατζή, του Λυσσαρίδη και του Σαμψών που δημιουργήθηκαν αυτή την περίοδο. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 56)

Στο τέλος του 1963 οι Τουρκοκύπριοι, ως αντίδραση στην πολιτική του Μακάριου, αποχώρησαν από τον διοικητικό μηχανισμό της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η ελληνοκυπριακή κοινότητα εκμεταλλεύτηκε γεγονός αυτό για να εφαρμόσει το «δίκαιο της ανάγκης» που ουσιαστικά υπονόμεισε την Κυπριακή Δημοκρατία μετατρέποντάς την ουσιαστικά σε ελληνοκυπριακό κράτος. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα θεωρούσε έκτοτε ότι το κράτος αυτό δεν τους αντιπροσώπευε. (Μαυράτσας, 2003 :88)

Η απομόνωση των Τουρκοκυπρίων ήταν η πολιτική που ακολούθησαν οι ηγεσίες και των δύο κοινοτήτων. Η ηγεσία των Ελληνοκυπρίων με την παραμέληση και την σχεδόν πλήρη αγνόηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας αποσκοπούσε στον έλεγχο του κράτους και δυνητικά στην ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Ενώ η ηγεσία των Τουρκοκυπρίων επωφελήθηκε από την πολιτική της ηγεσίας των Ελληνοκυπρίων για να απομακρύνει τους Τουρκοκύπριους από την Κυπριακή Δημοκρατία.

Οι εθνοτικές συγκρούσεις του 1963 αποτέλεσαν το πρώτο ισχυρό πλήγμα στο νεοσύστατο κράτος της Κύπρου και οδήγησαν στη δημιουργία των τουρκοκυπριακών θυλάκων. Από κάποιους ορισμένες βιαιοπραγίες ερμηνεύθηκαν ως «αντίποινα» για τα γεγονότα του 1958. (Κιζιλγιουρέκ, 2015: 20) Στην ουσία αποτέλεσαν το προοίμιο της διχοτόμησης, εφόσον ξεκίνησε ο γεωγραφικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων. (Κιζιλγιουρέκ, 2009: 57-58) Η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν θεώρησε πρόσφυγες τους Τουρκοκύπριους που έφυγαν από τις εστίες τους τη δεκαετία του 1960. Η φυγή τους ονομάστηκε «τουρκική ανταρσία» και

όχι «τουρκοκυπριακή ανταρσία». Από την τουρκοκυπριακή πλευρά ονομάστηκαν «τα ματωμένα χριστούγεννα του 1963». Οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν πως προσπάθησαν να δημιουργήσουν «θύλακες» με σκοπό την καταστροφή της Κυπριακής Δημοκρατίας. (Παπαδάκης: 2009) Στην περίοδο από το 1963 ως το 1974 οι Ελληνοκύπριοι δεν είχαν πρόσβαση στους τουρκοκυπριακούς θυλάκους και έτσι περιορίστηκε η επαφή των δύο κοινοτήτων. (Μαυράτσας, 1998: 185)

Στις 4 Μαρτίου του 1964 το συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ, με την απρόθυμη συναίνεση των ΗΠΑ, αναγνώρισε ως νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας την ελληνοκυπριακή, αποφάσισε την αποστολή ειρηνευτικής δύναμης και την ανάληψη μεσολαβητικής προσπάθειας από τον ΟΗΕ. (Ρίζα & Στεφανίδης, 2003: 106 τόμος 9^{ος}) Η ειρηνευτική δύναμη παρατάχθηκε κατά μήκος της «Πράσινης Γραμμής» ή «Νεκρής Ζώνης» που χώριζε τη Λευκωσία, αλλά και συμβολικά την Κυπριακή Δημοκρατία. (Παπαδάκης: 2009)

Οι φανατικοί Τουρκοκύπριοι οπαδοί της αποχώρησης από την κυπριακή δημοκρατία, έβλεπαν την διαχωριστική γραμμή του ΟΗΕ ως ένα βήμα προς την οριστική διχοτόμηση της Κύπρου. (Τζερμιάς, 2001: 533): 560) Μετά το 1964 οι Τουρκοκύπριοι δεν αντιπροσωπεύονταν στην κυβέρνηση και απαίτησαν να κάνουν χρήση του «δικαιώματος για αυτοδιάθεση».

Ο Μακάριος θεωρούσε ότι η πολιτική της απομόνωσης των Τουρκοκυπρίων θα τους ανάγκαζε να υποχωρήσουν αλλά δεν υπολόγισε ότι η Τουρκία δεν θα ήταν διατεθειμένη να δεχθεί την αδέσμευτη ανεξαρτησία και τον έλεγχο των Ελληνοκυπρίων στην κυπριακή δημοκρατία. (Ρίζας & Στεφανίδης, 2003: 97 τόμος 9^{ος})

Στα επόμενα χρόνια με τη μεσολάβηση του ΟΗΕ διεξήχθησαν συνομιλίες μεταξύ των των δύο κοινοτήτων με στόχο την εύρεση μιας κοινά αποδεκτής λύσης για τη συνταγματική αναθεώρηση. (Τζερμιάς, 2001) Οι προσπάθειες αυτές όμως υπονομεύονταν από τις κατά καιρούς συγκρούσεις και τη δράση των ακραίων εθνικιστών των δύο κοινοτήτων.

Τον Αύγουστο του 1964 ο Γεώργιος Γρίβας οργάνωσε επίθεση της Εθνικής Φρουράς εναντίον του θύλακα των Κοκκίνων στην περιοχή της Τηλλυρίας που χρησιμοποιούσαν οι Τουρκοκύπριοι για την εισαγωγή οπλισμού στην Κύπρο. Η Τουρκία απάντησε με βομβαρδισμό ελληνοκυπριακών χωριών και στρατοπέδων της περιοχής.

Η έκρυθμη κατάσταση κορυφώθηκε με τα γεγονότα της Κοφίνου το 1967. Ο Γρίβας, ως διοικητής των ελληνοκυπριακών δυνάμεων της Κύπρου προσπάθησε να ανακτήσει τον έλεγχο του τουρκοκυπριακού θύλακα της Κοφίνου. Η επίθεση της Εθνικής Φρουράς είχε ως θύματα περισσότερους από είκοσι Τουρκοκύπριους. (Γκιζιλγιουρέκ, 2009: 58) Η στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας αποτράπηκε μόνο μετά από παρέμβαση των ΗΠΑ που υποχρέωσαν την Ελλάδα να αποσύρει τον Γρίβα και τους παράνομα εγκατεστημένους Έλληνες στρατιωτικούς, που αριθμούσαν σε μερικές χιλιάδες. (Loizos, 2001: 48)

Μετά τα γεγονότα της Κοφίνου, ο Μακάριος ανακοίνωσε ότι η «Ένωση είναι πλέον ένα ανέφικτο όραμα» και προσπάθησε να ακολουθήσει μια πιο διαλλακτική πολιτική. (Κιζιλγιουρέκ, 1993: 26) Το 1968 αποφασίστηκε η μονομερής άρση των περιορισμών που είχαν επιβληθεί στους Τουρκοκύπριους. Η ηγεσία των Τουρκοκυπρίων επέτρεψε την έξοδο των Τουρκοκυπρίων από τους θύλακες που απέκτησαν ελευθερία διακίνησης στην Κύπρο συνέχισε όμως να απαγορεύει την είσοδο Ελληνοκυπρίων στους θύλακες. (Τζερμιάς, 2001: 529-530)

Στο πλαίσιο των συνομιλιών που πραγματοποιήθηκαν τα επόμενα χρόνια οι Τουρκοκύπριοι ήταν διατεθειμένοι να συναινέσουν σε αρκετές από τις απαιτήσεις των Ελληνοκυπρίων σε αντάλλαγμα της αναγνώρισης τοπικής αυτονομίας. Ο Μακάριος δεν συμφωνούσε στο αίτημα των Τουρκοκυπρίων, καθώς θεωρούσε πως η υλοποίηση του θα ενίσχυε τις διχοτομικές τάσεις. Τις προσπάθειες αποκλιμάκωσης υπονόμευσαν οι τρομοκρατικές ενέργειες του 1969, οι οποίες υποστηρίχθηκαν από φανατικούς Έλληνες αξιωματικούς της Εθνικής Φρουράς και από μέλη της δικτατορίας των συνταγματαρχών. (Ρίζα & Στεφανίδη, 2003: 108 τόμος 9^{ος})

Το 1972 ιδρύθηκε η ΕΟ.Κ.Α Β΄ με επικεφαλής τον Γεώργιο Γρίβα. Η οργάνωση συσπείρωσε τους ακραίους εθνικιστές που θεωρούσαν τον Μακάριο «προδότη» επειδή είχε αποδεχτεί την Ανεξαρτησία ως τη μόνη «εφικτή» λύση. Η δράση της Ε.Ο.Κ.Α Β΄ με επιθέσεις και δολοφονίες δημιούργησε έντονη πόλωση στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής κοινότητας. (Loizos, 2001: 69)

Μετά τον θάνατο του Γρίβα στις 27 Ιανουαρίου 1974, η τρομοκρατική δράση εναντίον της κυβέρνησης του Μακαρίου εντάθηκε. Τον Ιούλιο του 1974 στην προσπάθεια του ο Μακάριος να ελέγξει την κατάσταση απαίτησε την απόσυρση των Ελλήνων αξιωματικών της εθνικής φρουράς. Στις 15 Ιουλίου η ΕΟΚΑ Β΄ υποκινούμενη από το δικτατορικό

καθεστώς της Ελλάδας σε συνεργασία με την Εθνική Φρουρά ο Ιωαννίδης ανέτρεψε τον Μακάριο. (Ρίζα & Στεφανίδη, 2003: 109 τόμος 9^{ος}) Νέος πρόεδρος της Κύπρου ανακηρύχτηκε ο Νικόλαος Σαμψών, γνωστός για τη συμμετοχή σε βιαιοπραγίες κατά Τουρκοκυπρίων στη διάρκεια των διακοινοτικών συγκρούσεων του 1963.

Οι πραξικοπηματίες δεν κατάφεραν να δολοφονήσουν τον Μακάριο, ο οποίος εγκατέλειψε την Κύπρο και από το βήμα του ΟΗΕ κατήγγειλε την υποκινούμενη από τη Χούντα επέμβαση. Οι πιστές στον Μακάριο δυνάμεις αντιστάθηκαν στους πραξικοπηματίες αλλά η ανατροπή της συνταγματικής νομιμότητας αποτέλεσε την αφορμή για τη στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στις 20 Ιουλίου.

Η έκκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας για ανακωχή εισακούστηκε από την Τουρκία μόνο στις 23 Ιουλίου όταν είχε δημιουργήσει ένα σημαντικό προγεφύρωμα από την Κερύνεια ως τη Λευκωσία.

Η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο είχε τη σιωπηλή ανοχή των ΗΠΑ καθώς ο υπουργός εξωτερικών Χένρυ Κίσσινγκερ θεωρούσε ότι η Τουρκία ήταν πολύ πιο σημαντική στρατηγικά και η Ελλάδα θα αναγκαζόταν να συμβιβαστεί (Ριζάς, 2004: 213). Αντίθετα από τις προβλέψεις του όμως η δημοκρατική κυβέρνηση υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή που ανέλαβε την εξουσία μετά την κατάρρευση της Χούντας των Συνταγματαρχών αρνήθηκε να αναγνωρίσει τα τετελεσμένα.

Στις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν στη Γενεύη η τουρκική και η τουρκοκυπριακή πλευρά έθεσαν στους Ελληνοκυπρίους την επιλογή μετατροπής της Κυπριακής Δημοκρατίας σε διζωνικής ή πολυπεριφερειακής ομοσπονδίας. Η Τουρκία εγκατέλειψε τις συνομιλίες στις 14 Αυγούστου και ο ο τουρκικός στρατός στην Κύπρο προχώρησε σε νέα επίθεση καταλαμβάνοντας περίπου 37% του συνολικού εδάφους του νησιού. (Τζερμιάς, 2001: 706, Loizos, 2001: 115) Η νέα στρατιωτική επέλαση είχε ως αποτέλεσμα την εθνοκάθαρση της Βόρειας Κύπρου από τους 160.000 Ελληνοκύπριους που κατοικούσαν και την επιβολή της de facto διχοτόμησης του νησιού. (Ρίζα & Στεφανίδη (2003: 97 τόμος 9^{ος})

1.12. Οι διακοινοτικές συνομιλίες μετά την τουρκική εισβολή

Στις 30 Αυγούστου το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε καταδίκασε την εισβολή και ενθάρρυνε τη διεξαγωγή συνομιλιών μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων για την επίλυση του προβλήματος. Παράλληλα με κινητοποίηση της ελληνοαμερικανικής κοινότητας των Κογκρέσο των ΗΠΑ επέβαλε, παρά τη διαφωνία του Κίσιγκερ, εμπάργκο πώλησης όπλων στην Τουρκία. (Loizos: 2001)

Τα γεγονότα του 1974 επικύρωσαν «την ιερότητα οριοθέτησης δύο αντίπαλων δημοσίων χώρων στην Κύπρο», ενός ελληνοκυπριακού και ενός τουρκοκυπριακού ενταγμένων αντίστοιχα στον ελληνικό εθνικό χώρο και τον τουρκικό εθνικό χώρο. (Αναγνωστοπούλου, 2004: 294)

Το 1977 με τη συμφωνία Μακαρίου-Ντενκτάς οι δύο πλευρές αναγνώρισαν ότι η λύση του προβλήματος θα είναι μια διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδιακή δημοκρατία (Ηρακλείδης, 2006: 119). Οι συνομιλίες μεταξύ των δύο κοινοτήτων για τις λεπτομέρειες της λύσης δεν κατέληξαν σε κάποιο αποτέλεσμα. Το 1983 οι Τουρκοκύπριοι ανακήρυξαν την ανεξαρτησία της «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείας Κύπρου» που αναγνωρίστηκε μόνο από την Τουρκία, γεγονός που δυσχέρανε ακόμη περισσότερο την κατάσταση (Ηρακλείδης, 2006: 121).

Η κάθε κοινότητα αντιμετώπιζε το κέρδος της άλλης πλευράς, ως καταστροφή για την ίδια. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα επεδίωκε την σταθεροποίηση του διαχωρισμού, ενώ η ελληνοκυπριακή πλευρά επιζητούσε την απομάκρυνση του τουρκικού στρατού και την επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους. Στα επόμενα χρόνια τα διαδοχικά σχέδια λύσης απορρίπτονταν από τη μία ή και τις δύο κοινότητες.

Το 2003 ξεκίνησαν μαζικές διαδηλώσεις των Τουρκοπρίων εναντίων της πολιτικής του Ραούφ Ντενκτάς. Το καθεστώς για να εκτονώσει την ένταση αποφάσισε να επιτρέψει τη διέλευση από τα οδοφράγματα. Στις βουλευτικές εκλογές που ακολούθησαν στα Κατεχόμενα η δεξιά έχασε την πλειοψηφία και αναδείχτηκε πρωθυπουργός ο Μεχμέτ Αλή Ταλάτ που έθεσε ως προτεραιότητα τη συμφιλίωση με τους Ελληνοκύπριους. Η προοπτική ένταξης του νησιού στην Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργούσε προσδοκίες ότι θα μπορούσε να συμβάλει στην εξομάλυνση των διαφορών. Μετά από αρκετά χρόνια οικονομικού και πολιτικού αποκλεισμού η τουρκοκυπριακή κοινότητα προσδοκούσε την είσοδο της στον κόσμο, με τη λύση του κυπριακού. (Παπαδάκης, 2009: 364) Παράλληλα με την είσοδο της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκε ο φόβος της τουρκοκυπριακής κοινότητας ότι

θα υποταχθούν στους Ελληνοκύπριους και τέλος μειώθηκε ο φόβος που επικρατούσε στην ελληνοκυπριακή κοινότητα για την Τουρκία. (Κιζίλγιουρέκ, 1998: 82)

Για πρώτη φορά μετά από 30 χρόνια διαχωρισμού οι δύο κοινότητες είχαν τη δυνατότητα να έρθουν μαζί σε επαφή. Παρά τον ενθουσιασμό που προκάλεσε το γεγονός αυτό σε μεγάλη μερίδα των Ελληνοκυπρίων δεν ήταν αρκετό για να εξαλείψει στερεότυπα και παγιωμένες αντιλήψεις μισού αιώνα.

Μετα από συνομιλίες στην Κύπρο και την Ελβετία υποβλήθηκε στις δύο κοινότητες ένα σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού που προέκυψε μετά από μεσολάβηση του ΟΗΕ. Το σχέδιο Ανάν, όπως ονομάστηκε, καταψηφίστηκε από τους Ελληνοκυπρίους με ποσοστό 65% και υπερψηφίστηκε από τους Τουρκοκυπρίους με ποσοστό 76%. (Παπαδάκης, 2009: 366)

Τα δύο μεγαλύτερα ελληνοκυπριακά κόμματα που υποστηρίζονταν περίπου από το 70% του εκλογικού σώματος έλαβαν διαφορετικές θέσεις στο δημοψήφισμα. (Παπαδάκης, 2009: 364) Η ηγεσία του συντηρητικού ΔΗΣΥ προωθούσε δυναμικά το ναι, αν και υπήρχαν αμφιβολίες για το κατά πόσον θα ακολουθούσαν οι ψηφοφόροι του. (Παπαδάκης, 2009: 364) Η ηγεσία του αριστερού ΑΚΕΛ ήταν επίσης αρχικά επίσης θετικά διακείμενη. Λόγω όμως της άρνησης του Συμβουλίου Ασφαλείας να εγγυηθεί τη λύση και της αντίθεσης του προέδρου Τάσου Παπαδόπουλου τελικά τάχθηκε κατά του σχεδίου. Το ΑΚΕΛ αν και ήταν υπέρ του σχεδίου, το καταψήφισε, στη λογική: «Λέμε ΟΧΙ για να τσιμεντώσουμε το ΝΑΙ». (Παπαδάκης, 2009: 365)

«Η προτροπή του Προέδρου Παπαδόπουλου στον «ελληνικό κυπριακό λαό» να ψηφίσει με ένα βροντερό ΟΧΙ στο δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου 2004 έδειξε τη σαφή άρνηση των Ελληνοκυπρίων να αποδεχθούν την ιδέα της διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας βασισμένης στην αρχή της πολιτικής ισότητας ανάμεσα στις δύο κοινότητες. Και αναμφίβολα, αυτή η άρνηση βασίστηκε στην αδιάλλακτη και μαξιμαλιστική λογική της ελληνοκυπριακής εθνικιστικής ιδεολογίας.». (Μαυράτσας, 2012: 98) Η καταψήφιση του λεγόμενου «σχεδίου Ανάν» από τους Ελληνοκυπρίους ήταν, μια νίκη του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο. Σηματοδοτούσε την ήττα του κυπριωτισμού και του οράματος της Κύπρου ως κοινής πατρίδας για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους. (Μαυράτσας, 2012: 101)

Όπως παρατηρεί ο Μαυράτσας (2012: 100) για το δημοψήφισμα της 24^{ης} Απριλίου του 2004 «η συντριπτική πλειοψηφία των Ελληνοκυπρίων αποφάσισε ότι προτιμά τη

διατήρηση του διχοτομικού στάτους κβο που δημιουργήθηκε το 1974 και ότι προτιμά να ενταχθεί (όπως και έγινε μια βδομάδα μετά τα δημοψηφίσματα) στην Ευρωπαϊκή Ένωση με άλυτο το κυπριακό και χωρίς την τουρκοκυπριακή κοινότητα». Την 1^η Μαΐου 2004, η Κύπρος έγινε επίσημα μέλος της ευρωπαϊκής ένωσης αποτελώντας το ασαφές σύνορο της ευρωπαϊκής ένωσης. (Παπαδάκης, 2009: 367)

Σε αντίθεση με τις διακηρύξεις των μεγαλύτερων ελληνοκυπριακών κομμάτων (ΔΗΣΥ και ΑΚΕΛ) ότι βασική τους προτεραιότητα είναι η επίλυση του «εθνικού προβλήματος», όπως οι Ελληνοκύπριοι έχουν μάθει να το αποκαλούν δεν υπήρξαν συγκλίσεις για χειρισμούς του κυπριακού ζητήματος. Αν και εντάσσονται στο λεγόμενο «διαλλακτικό» στρατόπεδο (το οποίο αποδέχεται την ιδέα ενός δικοινοτικού κράτους και, ρητορικά τουλάχιστον, την πολιτική ισότητα ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους), τα δύο κόμματα λειτουργούν ως οι βασικοί πόλοι της πολιτικής αντιπαράθεσης στην ελληνοκυπριακή κοινωνία. Το πράττουν μάλιστα, στη βάση συμμαχιών που αμφότερα συνάπτουν με κόμματα τα οποία εντάσσονται στο λεγόμενο «απορριπτικό» στρατόπεδο (το οποίο διατυπώνει σοβαρούς ενδοιασμούς για την ιδέα ενός δικοινοτικού κράτους και ουσιαστικά απορρίπτει την πολιτική ισότητα ανάμεσα στις δύο κοινότητες του νησιού). Μπορούμε εύλογα να εικάσουμε ότι πίσω από τη ρητορεία περί του εθνικού προβλήματος κρύβονται άλλες, σημαντικότερες προτεραιότητες –με εμφανέστερη την πρόσβαση στην κρατική εξουσία και τα οφέλη της.». (Μαυράτσας, 2003: 35-36)

Στις αντικειμενικές δυσκολίες που παρουσιάζει η προσπάθεια επίλυσης μιας εθνοτικής διαμάχης προστίθενται οι κομματικές σκοπιμότητες στο πλαίσιο της κάθε κοινότητας. Στα δέκα χρόνια που ακολούθησαν μετά την καταψήφιση του σχεδίου Ανάν, οι διακοινοτικές συνομιλίες δεν κατέληξαν σε λύση παρά το καλό κλίμα μεταξύ των διαπαραγματευτών. Τα πολιτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Τουρκία και η διολίσθηση της κυβέρνησης σε πιο εθνικιστικές θέσεις σε συνδυασμό με τη διστακτικότητα των Ελληνοκυπρίων να προχωρήσουν σε συμφωνία οδήγησαν σε αποτυχία και τις πρόσφατες συνομιλίες στην Ελβετία.

2. Μέρος Δεύτερο: Θεωρητικό πλαίσιο συλλογικής ταυτότητας και μνήμης

2.1. Έθνη και εθνικισμός

Η μελέτη και ανάλυση του εθνικισμού διακρίνεται από δύο γενικές θεωρητικές σχολές (Smith, 1994), της εθναφύπισης και της εθνογένεσης. Η πρώτη σχολή σκέψης είναι αυτή της εθναφύπνισης και υποστηρίζει ότι τα έθνη προϋπήρχαν ως φυσική κατηγορία με κοινή εδαφική αναφορά και πολιτιστικό υπόβαθρο και το ερώτημα που θέτει είναι πώς και πότε τα μέλη τους συνειδητοποίησαν ότι ανήκουν σε αυτά. Η σχολή της εθνογένεσης θεωρεί ότι τα έθνη εμφανίζονται τον 18^ο αιώνα, ως αποτέλεσμα των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αλλαγών που οδήγησαν στο νεωτερικό κράτος. Ο εθνικισμός, σύμφωνα με τη σχολή αυτή, κατά κάποιο τρόπο γεννά τα έθνη. (Μαυράτσας, 2003: 57)

Ο εθνικισμός χωρίζεται σε διάφορους τύπους. Οι σημαντικότεροι τύποι του εθνικισμού είναι: ο εθνοτικός, ο πολιτικός, ο αποσχιστικός, ο αλτρωτικός, ο πολιτισμικός, ο αντι – αποικιακός, ο ενωτικός. Ο πολιτικός εθνικισμός είναι ο πρώτος τύπος εθνικισμού. Αναπτύχθηκε κατά τον 18^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη και στην Βόρεια Αμερική. Ονομάζεται πολιτικός ή «πολιτειακός» καθώς κύριο ρόλο παίζει η υπηκοότητα και όχι η εθνότητα ή η εθνοτική ταύτιση των πολιτών. Το κράτος δημιούργησε ένα αίσθημα εθνικής ταυτότητας με την γραφειοκρατική ένταξη του σχετικά ομοιογενούς πληθυσμού. (Μαυράτσας, 2003: 61)

Ο εθνοτικός εθνικισμός αναπτύχθηκε κατά τον 19^ο αιώνα στην Κεντρική και Νοτιοανατολική Ευρώπη και στην συνέχεια αναπτύχθηκε και στον υπόλοιπο κόσμο. Ο εθνοτικός εθνικισμός ή «ανατολικός εθνικισμός» συνδέει την υπηκοότητα την εθνοτική ένταξη. Ο εθνικισμός προηγείται της δημιουργίας των κρατών τα οποία συχνά προσπαθούν να εμπεδώσουν στους πολίτες μια πρόσληψη του κόσμου στηριγμένη στις εθνικές αρχές. (Μαυράτσας, 2003: 62-63)

Ο διαχωρισμός αποτελεί το βασικό μέσο για την κατανόηση του εθνικισμού. Οι περισσότεροι εθνικισμοί διαθέτουν εθνοτικά και πολιτικά χαρακτηριστικά. Ο ελληνικός εθνικισμός στην Κύπρο καταπίεσε την δημιουργία μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας και κοινωνίας των πολιτών, καθώς ανέπτυξε έναν εθνοτικό προσανατολισμό, με αναφορά στην

κοινή καταγωγή των Ελλήνων της Κύπρου. Η εθνική ταυτότητα ουσιαστικά διαμορφώθηκε στη διαμάχη ανάμεσα σε έναν εθνοτικό και έναν πολιτικό εθνικισμό. (Μαυράτσας, 2003: 62-63) Η εξομοίωση του εθνικισμού που αναπτύχθηκε στην Κύπρο με την Ελλάδα και την Τουρκία οικοδομήθηκε σε μια βαλκανική αντίληψη εθνοτικού εθνικισμού. (Κιζίλιουρεκ, 1999: 14)

Μέσω του πολιτισμικού λόγου, η ιδεολογία του εθνικισμού ερμηνεύει ταυτότητες και ευρύτερες κοσμοαντιλήψεις. Στον πολιτισμικό λόγο εντάσσονται και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο: η μνήμη, τα συναισθήματα, οι τελετές, τα σύμβολα και η δημιουργία παραδόσεων. Τα εθνικιστικά αφηγήματα γεννούν μια συγκεκριμένη κοσμοαντίληψη, η οποία μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Η εθνικιστική κοσμοαντίληψη εμπεριέχει: τον γεωγραφικό χώρο και την ιστορική συνέχεια του έθνους καθώς και την ομοιογένεια και τον φυσικό χαρακτήρα του έθνους. (Μαυράτσας, 2003: 53-54)

2.2. Ελληνικός – ελληνοκυπριακός εθνικισμός

Ο ελληνικός εθνικισμός ήταν ο πρωιμότερος στην νοτιοανατολική Ευρώπη. Μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ο ελληνικός εθνικισμός απομακρύνθηκε από τις δημοκρατικές και φιλελεύθερες επιρροές του και μετατράπηκε σε ρομαντικό εθνοκεντρισμό. (Θρασυβούλου, 2016: 10-11) Ο «ελληνοχριστιανικός πολιτισμός» αποτελεί μια εκδοχή της εθνικής ιδεολογίας, που αρθρώνεται στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα και βρίσκεται στην ακμή της εμβέλειάς του κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα όταν, αποκτά το χαρακτήρα καθεστωτικής ιδεολογίας.». (Γαζή, 2004: 62)

Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως σε όλες τις παραδοσιακές κοινωνίες, η εθνική ταυτότητα δεν αποτελούσε σημείο αναφοράς του πληθυσμού. (Μαυράτσας, 2003: 31) Οι χριστιανοί της Κύπρου, αν και ελληνόφωνοι αντιλαμβάνονταν τους εαυτούς τους με βάση το θρήσκευμα τους, δηλαδή ως Χριστιανοί και έπειτα ως Έλληνες. Η εθνική συνείδηση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη με βάση τον αυτοπροσδιορισμό των ελληνόφωνων Κυπρίων ως χριστιανών. Η σύνδεση με την Ελλάδα ήταν πολιτισμική, ως τμήμα του ελληνικού πολιτισμού και όχι εθνική. Το κλίμα αυτό άρχισε να αλλάζει μετά το ξέσπασμα της ελληνικής επανάστασης και την εμφάνιση της ελληνικής εθνικιστικής ιδεολογίας στην

Κύπρο που έθεσαν τις πολιτικές και ιδεολογικές βάσεις για την ενωτική ιδέα. (Θρασυβούλου, 2016: 52)

Σταδιακά το ελληνικό κράτος ανέλαβε τον ρόλο του «εθνικού κέντρου», ως το πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο ενός ευρύτερου πληθυσμού που ονομάστηκε «ελληνισμός». (Μαυράτσας, 1998: 71)

Οι βασικοί μηχανισμοί εθνογένεσης και εθνοκατασκευής στην Κύπρο περιλάμβαναν το εκπαιδευτικό σύστημα (που ήταν υπό τον έλεγχο της Ορθόδοξης Εκκλησίας), τις δραστηριότητες εθελοντικών οργανισμών που ιδρύθηκαν από διανοούμενους σπουδασμένους στην Ελλάδα, και το ελληνικό προξενείο. (Μαυράτσας, 2003: 64) Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί ήταν η εμπροσθοφυλακή του μαξιμαλισμού στα εθνικά ζητήματα. Τόσο αυτοί όσο και οι Κύπριοι συνάδελφοι τους όχι απλώς μετέφεραν στην τάξη τις διαδεδομένες αντιλήψεις της εποχής για τους «αλύτρωτους Έλληνες» και τη διεκδίκηση της ένωσης με την Ελλάδα, αλλά πολλές φορές διαφοροποιούνταν από την ελληνική κυβερνητική πολιτική, όπως ήταν η πολιτική σύνεσης του Ελευθέριου Βενιζέλου κατά την περίοδο 1928-1932, εκφράζοντας ακραίες θέσεις. (Θρασυβούλου, 2016: 30)

Η επεκτατική ιδεολογία της λεγόμενης «Μεγάλης Ελλάδας» οδήγησε σταδιακά στην δημιουργία ενός αντιδραστικού εθνικισμού στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Με αυτό το τρόπο ξεκίνησε να καλλιεργείται η άποψη για αποκλεισμό του «άλλου» και περιορίστηκε η συνεργασία μεταξύ των δύο κοινοτήτων σε ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος. Τα βασικά κριτήρια ένταξης κάποιου ήταν η θρησκευτικότητα και η ελληνική ταυτότητα. Οι εθνικές δράσεις της ελληνοκυπριακής κοινότητας είναι στενά συνδεδεμένες με την κυπριακή εκκλησία. Η ελληνοκυπριακή κοινότητα ακολούθησε μια πορεία που δεν συμβάδιζε με το κοινό όφελος του νησιού και με ολόκληρο τον πληθυσμό του. Η εθνική ταυτότητα των Ελληνοκυπρίων συγκροτήθηκε σε αντιπαράθεση με τον «άλλο», με έναν εχθρό, που ήταν η τουρκοκυπριακή κοινότητα. (Θρασυβούλου, 2016: 58) Ο εθνικισμός που ανέπτυξαν οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι δρούσε στην κατεύθυνση της ενσωμάτωσης της Κύπρου στην Ελλάδα και την Τουρκία, ως «εθνικά κέντρα». Τέλος ο ελληνοκυπριακός και τουρκοκυπριακός εθνικισμός ήταν αντίθετος στην δημιουργία κυπριακού κράτους. (Κιζίλιγιουρεκ, 1999: 88)

Ο ελληνικός εθνικισμός εκπροσωπήθηκε μέχρι το 1960 από τον χώρο της δεξιάς που περιελάμβανε Ελληνοκύπριους πολιτικούς, την αστική τάξη, την εκκλησιαστική ιεραρχία

και τέλος μορφωμένους λόγιους που είχαν σπουδάσει στην Ελλάδα. Αυτά τα κοινωνικά στρώματα ήταν σχεδόν τα μόνα που εγκολλώθηκαν τον ελληνικό εθνικισμό, παρά το γεγονός ότι ο ελληνικός εθνικισμός εκείνη την περίοδο είχε αποκτήσει ευρεία απήχηση σε όλους σχεδόν τους χώρους. (Μαυράτσας, 2003: 67)

Το αίτημα της ένωσης με την Ελλάδα, που την θεωρούσαν οι Ελληνοκύπριοι ως μητέρα πατρίδα τους αποτέλεσε αρχικά περισσότερο στοιχείο ταυτότητας παρά πρόταγμα πολιτικής δράσης. Η αίσθηση του «ανήκω» των Ελληνοκυπρίων ήταν αποτέλεσμα του εθνικισμού, που δημιούργησε μια σύγχυση μεταξύ της ταυτότητας και της πολιτικής. (Κιζίλιουρεκ, 1993: 26)

Μετά από τα γεγονότα του 1974 και ιδιαίτερα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 το εθνικιστικό αίτημα των Ελληνοκυπρίων δεν είναι η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, αλλά η συνέχιση της ύπαρξης ενός ανεξάρτητου ελληνοκυπριακού κράτους με στενές πολιτισμικές και πολιτικές σχέσεις με την Ελλάδα το οποίο θα εγγυάται την ελληνικότητα της Κύπρου. (Μαυράτσας, 2003: 43)

Ο εθνικισμός των Ελληνοκυπρίων σήμερα εξακολουθεί να χρησιμοποιεί στοιχεία της παραδοσιακής εθνικιστικής ιδεολογίας όπως η υπεροχή του ελληνικού πολιτισμού, η τρισχιλιετής παρουσία των Ελλήνων στην Κύπρο, ο ελληνοχριστιανικός πολιτισμός που θεωρούν ότι αποτέλεσε το θεμέλιο του δυτικού κόσμου και τέλος η αξία της ελληνοκεντρικής παιδείας. (Μαυράτσας, 1998: 115)

Η ιδεολογική ορθοδοξία της ελληνοκυπριακής πολιτικής σκηνης καθορίζεται από τη συναισθηματική δύναμη του εθνικισμού που υπονόμωσε τον δικοινοτικό χαρακτήρα της Κυπριακής Δημοκρατίας. (Μαυράτσας, 1998: 170)

Η διάκριση μεταξύ των δύο κοινοτήτων ήταν ορατή σε πολλά επίπεδα της καθημερινότητας. Η διάκριση μεταξύ των δύο κοινοτήτων όμως από πολιτισμική διαφορά μετατράπηκε σε εθνοτική, εξ' αιτίας της εξάπλωσης του εθνικισμού στη Κύπρο. (Θρασυβούλου, 2016: 24) Η Κύπρος κατέστη σε ένα νησί, οι κάτοικοι του οποίου καλούνταν να λάβουν μέρος σε περίπλοκα δίκτυα πολιτικής, εθνικής και τοπικής ταυτότητας (Κιζίλιουρεκ, 1993: 73) Η περίπτωση της Κύπρου αποδεικνύει έτσι ότι ο εθνικισμός είναι ένα περίπλοκο και καθόλου σταθερό φαινόμενο στο βαθμό που ένα αλυτρωτικό κίνημα καθόρισε την «πολιτική ταυτότητα». (Μαυράτσας, 2003: 54)

Οι εθνικές επιθυμίες από τα εθνικά κέντρα –μητέρες πατρίδες της Ελλάδας και της Τουρκίας καταπίεσαν την τοπική ταυτότητα και μετέτρεψαν την Κύπρο σε μια «άχρηστη γεωγραφία». (Κιζίλγιουρεκ, 1993: 16) Η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν την φοβία ότι ήταν πολύ πιθανόν να ενδυναμωθούν οι σχέσεις των Κυπρίων με το κυπριακό κράτος. Η φοβία των εθνικών κέντρων να μην χαθούν οι διεκδικήσεις τους στην Κύπρο, οδήγησε τα εθνικά κέντρα να ενισχύσουν τις εθνικές ταυτότητες των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. (Κιζίλγιουρεκ, 1999: 96)

Η ελληνοκυπριακή ταυτότητα νοηματοδοτήθηκε πάνω σε δύο βασικούς άξονες. Ο πρώτος άξονας είναι η ελληνικότητα και ο δεύτερος η κυπριακότητα. Ο όρος «Ελληνοκύπριος» αποτελεί κοινωνική κατασκευή, που δημιουργήθηκε μετά το 1974. Ο ρόλος της Ελλάδας και της Τουρκίας στην κυπριακή σκηνή επιδρά στον αυτοπροσδιορισμό ενός Κύπριου (αν θα προσδιορισθεί ως Κύπριος ή Ελληνοκύπριος). Τέλος σημαντική επίδραση στον αυτοπροσδιορισμό ασκεί η ένταξη σε διαφορετικές ομάδες στο πλαίσιο της της ελληνοκυπριακής κοινότητας και οι σχέσεις των δύο κοινοτήτων. Οι επιλογές δεν είναι δεδομένες και αυτονόητες, αλλά αποτελούν προϊόν αυτών των διεργασιών. (Μαυράτσας, 1998: 123)

Η θέση της αριστεράς στην Κύπρο ήταν μειονεκτική και δεν κατάφερε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην κατασκευή της κυπριακής πολιτισμικής ταυτότητας. Οι αριστεροί Κύπριοι χαρακτηρίζονταν συχνά «ως μη πραγματικοί Έλληνες», ως «ανθέλληνες» και τέλος δεν τους επιτρεπόταν να έχουν λόγο στην κατασκευή της ελληνοκυπριακής ταυτότητας. (Μαυράτσας, 1998: 114)

2.3. Κυπριωτισμός

Ο Κυπριωτισμός είναι η πολιτική ιδεολογία που εκφράστηκε μετά την ανεξαρτησία του 1960 η οποία δεν δίνει προτεραιότητα στην εθνότητα των κατοίκων της Κύπρου αλλά την κυπριακή υπηκοότητα τους. Σε αντίθεση προς τον εθνοτικό (ελληνικό) εθνικισμό αποτελεί μια μορφή πολιτικού εθνικισμού, καθώς δίνει έμφαση στην κοινή μοίρα, στην κοινή πατρίδα και την αφοσίωση στην γεωγραφική εστία. (Μαυράτσας, 2003: 67) Στο πλαίσιο αυτό ο Κυπριωτισμός υποστηρίζει ότι τα συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι διαφορετικά από τα συμφέροντα της Ελλάδας και της Τουρκίας. (Μαυράτσας, 2003: 66)

Ο Κυπριωτισμός επιθυμεί την επανένωση της Κύπρου και τον σχηματισμό μιας ενιαίας κυπριακής ταυτότητας, για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους σε αντίθεση με τον ελληνοκυπριακό εθνικισμό που θέτει ως στόχο τη διατήρηση της ελληνικής εθνικής και πολιτικής ταυτότητας ακόμη κι αν αποτελεί πρόσκομμα στην επανένωση του νησιού. (Μαυράτσας, 1998: 21)

Ο Κυπριωτισμός βρήκε εκφραστές τόσο στην Αριστερά όσο και τον φιλελεύθερο χώρο. Το ΑΚΕΛ υιοθέτησε τον Κυπριωτισμό με στόχο να προωθήσει τη συμφιλίωση μεταξύ των δύο κοινοτήτων και την προβολή του αιτήματος των κοινωνικών αλλαγών. Βασικός εκπρόσωπος του φιλελεύθερου ή εκσυγχρονιστικού κυπριωτισμού ήταν ο Νικόλαος Λανίτης, ένας από τους σημαντικότερους βιομήχανους και επιχειρηματίες της Κύπρου που ίδρυσε το 1940 το «κόμμα προόδου». Η ιδεολογία του Λανίτη επικεντρωνόταν στην συνεργασία των δύο κοινοτήτων για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της Κύπρου αλλά δεν είχε μεγάλη απήχηση. (Μαυράτσας, 2003: 66-67) Η ιδεολογία του κυπριωτισμού συνδέεται σήμερα με κινήσεις πολιτών που δεν υπόκεινται σε οργανώσεις ή πολιτικά κόμματα. (Μαυράτσας, 2005: 139)

Η σύγκρουση μεταξύ του ελληνικού εθνικισμού και του κυπριωτισμού εντάθηκε μετά τα γεγονότα του 1974. Η σύγκρουση αυτή ήταν η βάση για την κατασκευή της ταυτότητας των Ελληνοκυπρίων. (Μαυράτσας, 2003: 44)

Σε όλους τους ιδεολογικούς χώρους, ακόμα και στους αμιγώς εθνικιστικούς παρουσιάζονται στοιχεία κυπριωτιστικά και κυπριοκεντρικοί προσανατολισμοί. Τέλος τα δύο στοιχεία είναι αμφίδρομα, δηλαδή η ελληνικότητα και η κυπριακότητα των Ελληνοκυπρίων. (Μαυράτσας, 2003: 55)

2.4. Συλλογική ταυτότητα και μνήμη

Ως ταυτότητα ορίζεται το αποτέλεσμα μιας ενδόμυχης και κοινωνικής διαδικασίας κατά την οποία το άτομο ορίζει και κατανοεί τον εαυτό του σε συνάρτηση με τον τρόπο που το ορίζουν και το κατανοούν οι άλλοι στην ομάδα του. Τα «δομικά θεμέλια» της ταυτότητας είναι πρώτα απ' όλα η αφομοίωση και η αδιάκοπη εξέλιξη σκέψεων, συναισθημάτων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών του ατόμου απέναντι στον εαυτό του και στους άλλους. Η εξέλιξη διαμορφώνεται μέσω της συνεχούς επαφής του ατόμου με σημαντικά πρόσωπα του

περιβάλλοντος του κατά την παιδική και νεανική του ηλικία. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με τα πρότυπα που συναντά στο κοινωνικό του περιβάλλον, αλλά κάνει και επιλογές που ξεφεύγουν από τα εν λόγω πρότυπα και που χαρακτηρίζουν μόνο το πρόσωπο του, καθιστώντας τον αναγνωρίσιμο και διαφορετικό από άλλους. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 56) «Οι συλλογικές ταυτότητες στην εποχή μας αποτυπώνουν τα δίκτυα που απλώνονται ανάμεσα στο άτομο και τη συλλογική πολιτισμική δράση. Δηλαδή, αυτές συνιστούν δυναμικά αναπτυσσόμενους ορισμούς συγκεκριμένων συλλογικών συνταυτίσεων, με βάση κοινές αξίες και προσανατολισμούς δράσης.» (Ψημίτης, 2011: 332)

Η διαδικασία της συγκρότησης μιας συλλογικής ταυτότητας συνδέεται με την κατασκευή μιας συλλογικής μνήμης η οποία παρουσιάζει ένα περίγραμμα της ταυτότητας προσδιορίζοντας τα πολιτισμικά εκείνα γνωρίσματα, τα «κρίσιμα σημεία» που διαφοροποιούν μία κοινότητα από μία άλλη. (Hirschon –Φιλιππάκη, 1993: 332) Η συλλογική μνήμη αποτελεί έτσι το πεδίο που διαμορφώνεται το παρόν και το μέλλον μιας κοινότητας. (Λε Γκόφ: 1998: 143) Όπως παρατηρεί ο Αντώνης Λιάκος (2012: 368-369) η μνήμη, «καλλιεργείται και εγκιβωτίζεται σε ξεχωριστές και διακεκριμένες ομάδες. Περιορίζεται σε χρόνο και χώρο, τείνει να τονίσει περισσότερο τις ομοιότητες από τις διαφορές στο εσωτερικό της ομάδας».

Η κοινωνική μνήμη συγκρατεί συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές, διατηρώντας τις ζωντανές μέσα από ένα συνεχή λόγο, όπου τα παρελθόντα γεγονότα (και σχέσεις) συνδυάζονται με τα παρόντα, επηρεάζει την ταυτότητα με ένα συγκεκριμένο τρόπο. (Collard, 1993: 384) Οι εμπειρίες του παρελθόντος και του παρόντος αποκαλύπτονται μέσω της κοινωνικής μνήμης του ατόμου. (Collard, 1993: 387)

2.5. Τραύμα και η συγκρότηση της προσφυγικής ταυτότητας

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο ως «πρόσφυγες» αναγνωρίζονται όσοι αναγκάζονται να μετακινηθούν από ένα κράτος σε ένα άλλο, ενώ οι Ελληνοκύπριοι θεωρούνται θύματα «εσωτερικού εκτοπισμού». (Loizos, 2001: 218)

Ο πόλεμος δημιούργησε πρώτα την προσφυγική ταυτότητα, την οποία συνόψιζαν λέγοντας “μόνο ο πρόσφυγας νιώθει τον πρόσφυγα” και την οποία ενίσχυαν επίσης με διοικητικά μέσα, εκδίδοντας λόγου χάρη στις προσφυγικές ταυτότητες μοιράζοντας τρόφιμα και

χρήματα ή φτιάχνοντας την Παγκύπρια Επιτροπή Προσφύγων και στρέφοντας πάνω της όλη την προσοχή των μέσων ενημέρωσης. Υπήρχε όμως συνάμα και η ανάπτυξη μιας νέας υπερτοπικής ταυτότητας. Πριν από τον πόλεμο, κεντρική διοικητική μονάδα της κυπριακής κοινωνίας ήταν το χωριό και οι χωρικοί ελάχιστα αισθάνονταν υπερτοπικούς δεσμούς ή ταυτίσεις με αναφορά σε μια περιχή. Τα γειτονικά χωριά συνήθως ήταν ανταγωνιστές για τους τοπικούς πόρους, καθώς και για λόγους γοήτρου. (Loizos, 2001: 207)

Στην περίπτωση των προσφύγων με την ανάκληση αυτών των εμπειριών, το παρελθόν αναδημιουργείται, αναβιώνει, και με τον τρόπο αυτό οι φορείς της συλλογικής μνήμης, εκείνοι που έζησαν στις «χαμένες πατρίδες», ήταν το σημείο αναφοράς, το κοινό υπόβαθρο και το θεμέλιο πάνω στο οποίο μπορούσε να ανασυγκροτηθεί η ζωή της κοινότητας. (Hirschon –Φιλιππάκη, 1993: 328) Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν η προσφυγική εμπειρία ενός λαού θα είναι βαθιά επηρεασμένη από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μόρφωσης που θα έχει ως ομάδα. (Hirschon –Φιλιππάκη, 1993: 331)

Στην σύγχρονη Κύπρο οι μνήμες καθώς είναι πρόσφατες υπαγορεύουν τις κινήσεις των σημερινών Κυπρίων. «Ένας τόπος, όπως οι περισσότεροι άλλωστε, όπου οι νεκροί μιλάνε πιο δυνατά από τους ζωντανούς· όπου, για την ακρίβεια, μόνον οι νεκροί επιτρέπεται να μιλάνε, και όπου οι ζωντανοί πρέπει να σκύβουν το κεφάλι, να ακούνε προσεκτικά και να υπακούνε στις προσταγές των νεκρών.» (Παπαδάκης, 2009 σελ. 17).

Οι οικογενειακές –προσωπικές απώλειες σε συνδυασμό με τους τρόπους που τραυματίζεται συλλογικά η κοινωνία, ασκεί επίδραση στη ζωή ενός ατόμου που ζει σε μια τραυματισμένη κοινωνία. Τα θύματα δεν μπορούν να διαχωρίσουν το προσωπικό από το συλλογικό τραύμα γεγονός που επιτρέπει την πολιτική εκμετάλλευσή του. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 27, 65)

Σε καταστάσεις βίας και ξεριζωμού τα γνωστικά σχήματα κλονίζονται. Απλά, όλα όσα γνώριζε το άτομο ως αλήθεια, ως πραγματικότητα ανατρέπονται, η σκέψη αποδιοργανώνεται και ο φόβος κυριαρχεί. Ευτυχώς το ένστικτο της αυτοσυντήρησης –από τα ισχυρότερα του ανθρώπου –τον παρακινεί να αναδιοργανωθεί, να δημιουργήσει σχέσεις με το καινούργιο περιβάλλον για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες, για να επιβιώσει. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 57)

Η προσφυγική εμπειρία σημειώνει η Τατά-Αρσέλ (2014: 56-57) «αποτελεί καταστροφική απειλή τόσο για την εκπλήρωση αναγκών όσο και για την ισορροπία της ταυτότητας: α) οι

απότομες αλλαγές, β) η έλλειψη προβλεπτικότητας, γ) απώλειες, και δ) το ρήγμα με τη γενέθλια γη οδηγούν το άτομο και την ομάδα του σε συναισθηματικό χάος, οπότε βιώνουν έλλειψη ανεξαρτησίας για κάποιο χρονικό διάστημα. Η έλλειψη ανεξαρτησίας είναι ασυμβίβαστη με την προηγούμενη ισορροπημένη σχέση μεταξύ ατόμων και περιβάλλοντος, τη προηγούμενης αυτορυθμισμένης ταυτότητας. Το άγχος, ο θυμός, η θλίψη, η ντροπή, ο φόβος και ο πόνος μεγαλώνουν μπροστά στην καταστροφική απειλή, διακατέχουν τη σκέψη, τον συναισθηματικό κόσμο του ατόμου, παραλύουν τις δεξιότητες του και το εμποδίζουν παροδικά ή μόνιμα να ξαναβρεί το δρόμο του.».

Οι πρόσφυγες κουβαλούν το «τραύμα» σε όλη της ζωή τους και μεταδίδουν στη δεύτερη και την τρίτη γενιά τη θέση του κατατρεγμένου –εκδιωγμένου θύματος. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 46, 58) Μέσω της ταύτισης και της εσωτερίκευσης μεταφέρονται οι εμπειρίες της γενιάς που βίωσε το τραύμα στην επόμενη. Η μεταφορά του τραύματος γίνεται μέσω της νοητικής και συναισθηματικής ταύτισης ενώ με την εσωτερίκευση του τραύματος αποθηκεύεται στην μνήμη τα συναισθήματα του τραύματος, όπως ο φόβος, η θλίψη, η ενοχή, ο θυμός και η νοσταλγία. Τα συναισθήματα του τραύματος αναπαράγονται, χωρίς να το καταλαβαίνει το άτομο που τα αναπαράγει. Η απουσία συνειδητοποίησης οφείλεται στην προστασία του «εγώ», μέσω των μηχανισμών της αντίστασης, της άρνησης και της αποκήρυξης. Κατά κύριο λόγο η μεταφορά των τραυματικών εμπειριών πραγματοποιείται από τους γονείς στα παιδιά τους. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 39)

Στοιχείο της ταυτότητας τους είναι η διατήρηση και η μετάδοση της πολιτισμικής κληρονομιάς του παρελθόντος από αυτά τα εδάφη στους απογόνους τους και στους υπόλοιπους Έλληνες μέσω όλων όσων λέγονται συλλογική μνήμη: λογοτεχνία, ιστορικά κείμενα, μνημεία, αγάλματα, επετείους, φεστιβάλ, θεατρικά έργα, λειτουργίες, ιεροί τόποι. (Τατά-Αρσέλ, 2014: 85)

3. Μέρος Τρίτο: Σχολιασμός συνεντεύξεων

3.1. Κοφίνου

Η Κοφίνου βρίσκεται 40 χιλιόμετρα νότια της Λευκωσίας στο σταυροδρόμι των αυτοκινητόδρομων Λευκωσίας –Λεμεσού και Λάρνακας –Λεμεσού, 23,5 km Δυτικά της σύγχρονης πόλης της Λάρνακας και 7,5 km βόρεια της ακτής. (Coodwin, 1985: 843, Προκοπίου, 2014γ: 221, 223-224) Διοικητικά ανήκει στην επαρχία της Λάρνακας. Εκκλησιαστικά άνηκε στη Μητρόπολη Τριμυθούντος (Προκοπίου, 2014γ:)

Το όνομα της Κοφίνου δόθηκε στο χωριό από τον παρακείμενο λόφο, τον «Κόφινο» που βρίσκεται περίπου δύο χιλιόμετρα ανατολικά του χωριού. (Αντωνιάδης, 2012: 150)

Η κοινότητα της Κοφίνου είναι γνωστή ως αμιγές τουρκοκυπριακό χωριό. Η κατάσταση αυτή διαμορφώθηκε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1950, αφού μέχρι τότε συνεχίστηκαν να υφίστανται οικογένειες Ελληνοκυπρίων (Προκοπίου, 2014γ: 221) Το 1963 μεταφέρθηκαν εκεί οικογένειες τουρκοκυπρίων από τα Λεύκαρα. (Προκοπίου, 2014γ: 221) Μεταξύ των ετών 1963 -1974 το χωριό βρισκόταν σε τουρκοκυπριακό θύλακα, ενώ το 1974, μετά την τουρκική εισβολή, οι Τουρκοκύπριοι κάτοικοι της Κοφίνου μεταφέρθηκαν στο χωριό Λευκόνοικο, που βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα του νησιού και στο χωριό εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες μεταφέρθηκαν στην Κοφίνου. (Προκοπίου, 2014γ σελ.221)

Η Κοφίνου σήμερα κατοικείται εξ' ολοκλήρου από πρόσφυγες Ελληνοκύπριους της Βόρειας Κύπρου. Αποτελεί ένα μεγάλο χωριό της επαρχίας της Λάρνακας. Ο πληθυσμός της Κοφίνου, με βάση την τελευταία απογραφή υπολογίζεται στους 1300 κατοίκους. Τέλος στην Κοφίνου στεγάζεται η υπηρεσία πολιτικού ασύλου. Οι κάτοικοι σήμερα ασχολούνται με την κτηνοτροφία και τη γεωργία.

Η μελέτη των προφορικών μαρτυριών από την Κοφίνου είναι ενδιαφέρουσα για την κατανόηση συλλογικών στάσεων και ταυτίσεων εφόσον διαμέσου της τοπικής ιστορίας, ένα χωριό ή μια πόλη αναζητά το νόημα των αλλαγών της φυσιογνωμίας της, ενώ παράλληλα οι νεοφερμένοι μπορούν να αποκτήσουν μια συνείδηση των καταβολών τους μέσω προσωπικής ιστορικής γνώσης. (Thompson, 2002: 31)

3.2. Σχολιασμός Αφηγήσεων

3.2.1 Δέσπω Χαραλάμπους – σχόλια αφήγησης

Η κυρία Χαραλάμπους είναι απόφοιτος του εξατάξιου γυμνασίου. Το γυμνάσιο που πήγαινε ήταν στην Λύση και όπως μου ανέφερε: «Είναι γενέτειρα του ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου.». Οι γονείς της ήταν αγρότες –κτηνοτρόφοι. Είναι παντρεμένη και έχει δύο παιδιά και προέρχεται από εξαμελή οικογένεια. Σήμερα ζει στην Κοφίνου. Εργάζεται ως κοινοτάρχη της Κοφίνου, πρόεδρος του κοινοτικού συμβουλίου. Θεωρεί ως μητέρα πατρίδα την Ελλάδα και τονίζει ότι το θρήσκευμα της είναι χριστιανή ορθόδοξη. Χαρακτηριστικά μου ανέφερε: «Χριστιανή Ορθόδοξη, όχι δεν έχω κανένα κόμπλεξ για την θρησκεία μου.».

Τόπος καταγωγής: Βατυλή

Η κυρία Χαραλάμπους είναι από τη Βατυλή. Η Βατυλή είναι χωριό της επαρχίας Αμμοχώστου, βρίσκεται στην Βόρεια Κύπρο. Η Βατυλή ήταν μεικτό χωριό, όπως μου ανέφερε είχε πληθυσμό 2000 Ελληνοκύπριους και 800 Τουρκοκύπριους. Η Βατυλή δεν άλλαξε ονομασία μετά το 1974, όπως μου ανέφερε η κυρία Χαραλάμπους: «Είναι το μοναδικό χωριό που δεν άλλαξε ονομασία, ύστερα από αίτημα των Τουρκοκυπρίων.» Στη Βατυλή οι Τουρκοκύπριοι ζούσαν ξεχωριστά από τους Ελληνοκύπριους. Υπήρχε ένα φυσικό σύνορο που ήταν μια σειρά δέντρων. Τα καφενεία ήταν ξεχωριστά για τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους.

Σχέσεις Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων

Οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ήταν καλές. Υπήρχαν οικονομικές συναλλαγές, οι Τουρκοκύπριοι πήγαιναν περισσότερο στους Ελληνοκύπριους και στα καφενεία τους. Όμως, όπως μου ανέφερε: «να εγώ πάντα θυμούμαι τον τουρκομαχαλάν.» Στη συνέχεια περιγράφει ένα κλίμα φόβου που επικρατούσε στους Ελληνοκύπριους για τον «τουρκομαχαλά». Τονίζει ότι «να μπει μόνο του ένα παιδάκι μέσα, πάντα φοβόμασταν. Η είσοδος για ένα παιδί «ακούγαμεν πάντα τους πιο μεγάλους» έπρεπε να γίνει με συνοδεία κάποιου μεγαλύτερου.

Η οικογένεια της κυρίας Χαραλάμπους είχε καλές σχέσεις με τους Τουρκοκύπριους. Χαρακτηριστικό των σχέσεων τους είναι και το περιστατικό που μου ανέφερε για τον πατέρα της: είχε σώσει τη ζωή ενός Τουρκοκύπριου κτηνοτρόφου από ένα ατύχημα που είχε.

Διακοινοτικές συγκρούσεις

Στις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963 δε σημειώθηκε κάποιο επεισόδιο στη Βατυλή. Ούτε θυμάται να έδρασε η ΕΟΚΑ. Αυτό που θυμόταν, ήταν ότι το 1967 ακούστηκαν πυροβολισμοί κοντά στον «τουρκομαχαλά» και επειδή ήταν κοντά το σχολείο έδιωξαν τα παιδιά από το σχολείο για λόγους ασφάλειας.

Γεγονότα 1974 και έπειτα

Στην στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας ή εισβολή όπως αποκαλείται από τους Ελληνοκύπριους ήταν 14 ετών. Οι Ελληνοκύπριοι κάτοικοι έφυγαν από την Βατυλή, γιατί φοβήθηκαν τον τουρκικό στρατό. Ο πατέρας της πιάστηκε αιχμάλωτος, από τον τουρκικό στρατό και επέστρεψε μετά από δύο χρόνια στην Κύπρο. Η κυρία Χαραλάμπους υποστηρίζει πως ο πατέρας της σώθηκε επειδή είχε την ζωή του Τουρκοκύπριου κτηνοτρόφου. Έμεινε δύο χρόνια στα παραπήγματα, μέχρι να εγκατασταθεί στην Κοφίνου.

Μνήμες

Χαρακτηριστικά αναφέρει για το 1974: «Γράψτο όπως στο λέω: οι πρόσφυγες ήσαν οι αφανείς ήρωες του πολέμου, χωρίς τις απαιτούμενες τιμές.» Οι μνήμες που έχει την έχουν σημαδέψει. Ακόμα έχει εφιάλτες από την εισβολή. Αναφέρει για τον εαυτό της: «εγώ είμαι ένα από τα παιδιά του πολέμου». Ισχυρίζεται πως οι εφιάλτες «στοιχειώνουν όλους τους πρόσφυγες»

Αναφέρεται στη περίοδο που ζούσαν στα παραπήγματα όταν βίωσαν τον ρατσισμό από αρκετούς Ελληνοκύπριους. Αναφέρει: «δυστυχώς εξήσαμε τον ρατσισμό του πρόσφυγα. «Φάε το φαί σου γιατί αν δεν το φάεις θα το φάει ο πρόσφυγας» είναι ετούτο που ελέασι στα μωρά». Αυτό της προκαλεί θλίψη. Ο χειμώνας του 1975 ήταν αρκετά δύσκολος, όπως αναφέρει: «Πάρα πολλά σκληρός δεν μας εφτάναν που ήρθαμε πρόσφυγες σαν να ήταν και ο θεός εναντίον μας και ο καιρός εναντίον μας.»

Το 2003 με το άνοιγμα των οδοφραγμάτων ήταν από τους πρώτους Ελληνοκύπριους που πήγε να δει το χωριό της. Αναφέρει: «είχα τόσο πολύν καημό να πάω να δω το χωριό μου», αλλά το σπίτι της, της φάνηκε ξένο και ταράχθηκε όταν το είδε.

Κοφίνου

Την Κοφίνου δεν την θεωρούν χωριό τους οι περισσότεροι αναφέρει η κυρία Χαραλάμπους. Αλλά αυτό δεν ισχύει για τους νεότερους: «Εντάξει τα παιδιά μου την αισθάνονται σαν το χωριό τους, γιατί εδώ εγεννήθηκαν. Αλλά εμείς πάντα την αισθανόμαστε το προσωρινό χωριό.» Η κυρία Χαραλάμπους αναφέρει ότι οι σημερινοί κάτοικοι της Κοφίνου προέρχονται από 78 χωριά της Βόρειας Κύπρου.

Το τζαμί στις αρχές προκαλούσε τρόμο, με το πέρασμα του χρόνου το συνήθισαν. Για τις εκκλησίες της θεωρεί πως έχουν ομοιότητες και είναι ελληνικές, όπως και τα αρχαία τα θεωρεί μέρος του ελληνοκυπριακού πολιτισμού.

Ιστορία Κοφίνου

Η Κοφίνου δεν ήταν πάντα τουρκοκυπριακό χωριό. Οι Τούρκοι άρχισαν να εγκαθίστανται μετά την οθωμανική κατάληψη της Κύπρου. Μόνο όμως το 1957 άρχισε να μετατρέπεται σε αμιγές τουρκοκυπριακό χωριό, με τη φυγή των Ελληνοκυπρίων στα γύρω χωριά. Οι πληροφορίες που επικαλείται η κυρία Χαραλάμπους είναι από τον Λεόντιο Μαχαιρά. Αναφέρει την ύπαρξη οκτώ εκκλησιών στην Κοφίνου που ιδρύθηκαν από Αγίους. Στην πορεία καταστράφηκαν από τους Τουρκοκύπριους, όπως και οι αρχαίοι τάφοι που βρέθηκαν ήταν συλημένοι από τους Τουρκοκύπριους.

Για τα γεγονότα του 1963 αναφέρεται στη σφαγή της Μονής της Γαλακτοτροφούσας και έπειτα στις τουρκικές προκλήσεις στην γύρω περιοχή της Κοφίνου. Η στρατιωτική επέμβαση του Γρίβα με την εθνική φρουρά στην Κοφίνου το 1967, είχε ως στόχο να αποκαταστήσει την τάξη. Αποτέλεσμα της ήταν: ο θάνατος 22 Τουρκοκύπριων και η απόσυρση της ελληνικής μεραρχίας.

Κοφίνου το χωριό των προσφύγων

Η κυρία Χαραλάμπους χαρακτηρίζει την Κοφίνου, ως το «χωριό των προσφύγων» μέσα στην ιστορία και αναφέρει: «τον 7^ο αιώνα είχε έρθει στην Κοφίνου ο ένας πως να το πω

ιερέας από την Κωνσταντινούπολη διωγμένος φύγανε, εκείνος πρόσφυγας από τους Αβάρους. Αυτός ο πάτερ, ο Ηράκλειος έχτισε την Παναγία. Το 1577 μετά ήρθαν οι Τούρκοι από την Τουρκία και καθήσανε στην Κύπρο φύγανε οι Έλληνες της Κοφίνου στα γύρω χωριά. Το 1975 η Κοφίνου φιλοξενεί πρόσφυγες από την Βόρεια Κύπρο. Και τώραν έχουμε το Κέντρον Πολιτικού Ασύλου. Φιλοξενούμε πρόσφυγες από Παλαιστίνη και από Συρία. (γέλια) Είναι η μοίρα μας, το χωριό των προσφύγων.».

Επιστροφή στον τόπο καταγωγής, σε περίπτωση λύσης του κυπριακού

Η κυρία Χαραλάμπους αναφέρεται στις συνομιλίες για το κυπριακό και στην προοπτική να επιστραφεί η Βατυλή. Τονίζει όμως : «σαν το γιό μου που πήγεν απέναντι και το βλέπει σαν ξένον τόπο. Τόπος του είναι η Κοφίνου εδώ γεννήθηκεν.».

Η ευθύνη που δε λύνεται το κυπριακό αποδίδεται στην Τουρκία ενώ για τους Τουρκοκύπριους αναφέρει: «Δεν εμπιστευόμαστε την άλλη πλευρά. Μπορεί οι Τουρκοκύπριοι να έχουν την καλή θέληση να τα βρουν μαζί μας, αλλά οι Τουρκοκύπριοι εξουσιάζονται από την Τουρκία.»

Στο τέλος επισημαίνει πως εναποθέτουν την επίλυση του ζητήματος στο Θεό καθώς πέρασαν 42 χρόνια χωρίς να λυθεί και υπογραμμίζει το φόβο πως ίσως η λύση μετατραπεί σαν το όνειρο ανάκτησης της Κωνσταντινούπολης.

Σημαντική είναι η παρατήρηση που κάνει: «Αν φύγει και η γενιά η δική μας η νέα η γενιά τίποτα δεν γνωρίζει.»

3.2.2. Ηρακλής Ιωάννου – σχόλια αφήγησης

Η συνέντευξη έγινε στο καφενείο: « Σωματείο Εθnikοφρόνων». Ο κύριος Ιωάννου είναι απόφοιτος Δημοτικού. Ήταν μέλος της ΕΟΚΑ, από τα 16 του. Στην τουρκική εισβολή συνελήφθη αιχμάλωτος από τον τουρκικό στρατό και μέχρι και το 1975 έμεινε στη Λυθραγκώμη. Ήταν γεωργός μέχρι το 1975 και έπειτα εργάστηκε στις Κυπριακές Αερογραμμές. Είναι παντρεμένος και έχει έξι παιδιά και δεκαέξι εγγόνια. Σήμερα ζει στην Κοφίνου και είναι 76 χρονών. Είναι συνταξιούχος, αλλά παραμένει κοινοτάρχη της Λυθραγκώμης, της Καρπασίας. Ανέφερε χαρακτηριστικά για το τίτλο του κοινοτάρχη:

«Βασιλιάς χωρίς βασίλειο». Οι σχέσεις του με τους υπόλοιπους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες είναι καλές. Τονίζει ότι θρήσκευμα του είναι χριστιανός ορθόδοξος.

Τόπος καταγωγής: Λυθραγκώμη

Ο κύριος Ιωάννου είναι από την Λυθράγκωμη. Η Λυθράγκωμη είναι χωριό της επαρχίας Αμμοχώστου, στη βόρεια Κύπρο. Ήταν μεικτό χωριό, με πληθυσμό 280 Ελληνοκυπρίους και 40 Τουρκοκύπριους. Άλλαξε ονομασία μετά το 1974 και ονομάζεται «Botlasi».

Σχέσεις Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων

Οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ήταν καλές, χαρακτηριστικά αναφέρει: «Πολλά καλές». Οι Τουρκοκύπριοι χαρακτηρίζονται από τον κ. Ιωάννου ως «πτωχοί», οι σχέσεις όμως μεταξύ των δύο κοινοτήτων ήταν πολύ καλές.

Διακοινοτικές συγκρούσεις

Στην ερώτηση αν υπήρξαν εντάσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων μου απάντησε για τρεις πολέμους. Ως τρεις πολέμους θεωρεί: α) το 1955 την ανταποικιοκρατική δράση της ΕΟΚΑ εναντίον της Μεγάλης Βρετανίας, β) τις συγκρούσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων το 1963, που χαρακτηρίζει: «το 63΄ ήταν η ανταρσία» και τέλος γ) αναφέρεται στα γεγονότα του 1974 «με τους Τούρκους». Για τα γεγονότα του 1963 αναφέρει χαρακτηριστικά: «Εντάσεις το 63΄ και το 74΄ εκείνος Τούρκος και εγώ Έλληνας.».

Γεγονότα 1974 και έπειτα

Ο κύριος Ιωάννου ποτέ του δεν κατηγόρησε την Ελλάδα, θεωρεί πως δεν επέτρεψαν στην Ελλάδα να επέμβει στρατιωτικά. Αναφέρεται στο τέλος της συνέντευξης: «Εγώ μεγάλωσα με την Ελλάδα. Είμαι περισσότερο Έλληνας και από κάθε Έλληνα.. Δεν μπορώ να την κατηγορήσω την Ελλάδα.».

Μνήμες

Ο κύριος Ιωάννου τονίζει ότι το χωριό του «ούτε το αλλάζει» και μνημονεύει ένα κυπριακό ρητό: «ο άνθρωπος εκεί που ναι να γεννηθεί» θέλοντας να δηλώσει την σύνδεση του με το χωριό του.

Αναφέρθηκε στην συνέντευξη στις καλές σχέσεις που είχε με τους Τουρκοκύπριους και στον καιρό της ΕΟΚΑ.

Κοφίνου

Το τζαμί που βρίσκεται στην Κοφίνου δεν του προκαλεί καμία εντύπωση, καθώς ήταν εξοικειωμένος με το τζαμί του χωριού του. Για τις εκκλησίες και τις αρχαιότητες της Κοφίνου απαντά: «Θυσαυρός, αλλά η εκκλησία του χωριού μου μοναδική».

Ιστορία Κοφίνου

Ο κύριος Ιωάννου θεωρεί για ότι δεν πραγματοποιήθηκε στρατιωτική επέμβαση στην Κοφίνου. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Το 67' στην Κοφίνου δεν έγινε επέμβαση την εμποδίσανε οι Αμερικανοί. Ήταν τουρκικόν Κατόνιο.»

Κοφίνου το χωριό των προσφύγων

Στην ερώτηση για τις συνομιλίες του προέδρου Αναστασιάδη της Κυπριακής Δημοκρατίας απάντησε πως τις βλέπει θετικά.

Επιστροφή στον τόπο καταγωγής, σε περίπτωση λύσης του κυπριακού

Σε περίπτωση κάποιας λύσης ο κύριος Ιωάννου θα επιστρέψει στο χωριό του. Τα παιδιά του όμως όχι. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Τα παιδιά μου όμως ρίζωσαν ποδά». Βλέπει θετικά τις συνομιλίες του Αναστασιάδη, καθώς στην Κοφίνου δεν τους ανήκει σχεδόν τίποτα αφού είναι τουρκοκυπριακό χωριό. Τα κτήματα τα ενοικιάζουν, πληρώνοντας ενοίκιο στο υπουργείο εσωτερικών, μέχρι να βρεθεί λύση στο κυπριακό. Αναφέρει χαρακτηριστικά: «Τα χωράφια που έχω τώρα είναι τούρκικα. Τα ενοικιάζω. Να οριστούν τι έχει ποιος. Είναι καιρός.».

3.2.3 Αρίστος – σχόλια αφήγησης

Ο κύριος Αρίστος είναι απόφοιτος Δημοτικού. Είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά και οκτώ εγγόνια. Σήμερα ζει στην Κοφίνου και εργάζεται ως εργολάβος –οικοδόμος. Έχει επισκεφθεί τα Κατεχόμενα αρκετές φορές. Το θρήσκευμα του είναι χριστιανός ορθόδοξος. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στο καφενείο των «Λαϊκών Οργανώσεων».

Τόπος καταγωγής: Άχνα

Ο κύριος Αρίστος είναι από την Άχνα. Η Άχνα ήταν μικτό χωριό της επαρχίας Αμμοχώστου και σήμερα βρίσκεται στην νεκρή ζώνη. Αν και αριστερός επαινεί την ανταποικιακή δράση του Γρίβα της ΕΟΚΑ Α΄, χαρακτηρίζοντάς τον «αγωνιστή», ενώ θεωρεί προδοτική τη δράση της ΕΟΚΑ Β΄ σε αντίθεση με τη συνετή πολιτική του Μακάριου. Στην Άχνα ΕΟΚΑ Β΄ τοποθέτησε βόμβα.

Σχέσεις Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων

Οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ήταν καλές. Ο κύριος Αρίστος αναφέρει οι περισσότεροι φίλοι του ήταν Τούρκοι.

Διακοινοτικές συγκρούσεις

Δεν ανέφερε κάτι για τις διακοινοτικές συγκρούσεις του 1963. Μου είπε: «Δεν είχε εντάσεις όλοι φίλοι.».

Γεγονότα 1974 και έπειτα

Στην τουρκική εισβολή του 1974 ήταν 24 ετών. Τον επιστράτευσαν και θεωρεί την περίοδο εκείνη: «προδοσία», καθώς δεν διέθεταν οπλισμό. Πιστεύει ότι η Ελλάδα κατέστρεψε την Κυπριακή Δημοκρατία

Μνήμες

Στην συνέχεια μου ζήτησε να σταματήσω να καταγράφω και μου αφηγήθηκε ένα περιστατικό: «Παλιά με τους φίλους μου τους Τούρκους όταν πηγαίναμε σε χωριό που δεν είχε Χριστιανούς έρχονταν με παίρνανε και με πηγαίνανε συνοδεία στο χωριό τους. Με πήγαιναν συνοδεία σπίτι τους και στην συνέχεια με επέστρεφαν». Όταν τον ρώτησα γιατί

το έκαναν αυτό μου είπε: «αν δεν με ήξερε κάποιος ίσως να υπήρχε πρόβλημα». (χαμογέλασε και δάκρυσε)

Κοφίνου

Η παρουσία του τζαμιού δεν τον ενοχλεί καθώς είχε «Τούρκους φίλους». Οι σχέσεις με τους υπόλοιπους πρόσφυγες είναι καλές.

Στο ενδεχόμενο επιστροφής των Τουρκοκύπριων στην Κοφίνου ο κύριος Αρίστος δεν ενοχλείται και απαντά: «Δεν με πειράζει μονάχα να μην έρθουν αραπάδες». Ως «αραπάδες» εννοεί τους έποικους που ήρθαν, μετά το 1974.

Ιστορία Κοφίνου

Για την Κοφίνου γνώριζε πως ήταν τουρκοκυπριακός θύλακας και για την στρατιωτική επέμβαση του Γρίβα με την εθνική φρουρά ανέφερε: «Ήρθε και ήπιεν καφέ να εδώ απέναντι (έδειξε το καφενείο που λέγεται: «Σύλλογος Εθνικοφρόνων»). Επήε στην Τόχνη και έσφαξε πολλούς και τους σφάζανε όλους τους Τούρκους. Εξαιτίας του Γρίβα.».

Επιστροφή στον τόπο καταγωγής, σε περίπτωση λύσης του κυπριακού

Ο κύριος Αρίστος θέλει να βρεθεί οποιαδήποτε λύση για το Κυπριακό. Αναφέρει: «θέλω να ξέρω πως τα εγγόνια μου θα μείνουν στην Κοφίνου. Να λυθεί όπως και να 'ναι.» Δε πιστεύει πως θα γυρίσει στον τόπο καταγωγής του ούτε αυτός αλλά και ούτε τα παιδιά του. Θεωρεί την Κοφίνου ως τόπο τους πλέον. Ανέφερε: «μετά από 42 χρόνια δεν είναι διχοτόμηση;».

3.2.4 Πάμπος – σχόλια αφήγησης

Ο κύριος Πάμπος είναι 56 χρονών, απόφοιτος τεχνικής σχολής. Είναι παντρεμένος και έχει τέσσερα παιδιά. Σήμερα ζει στην Κοφίνου και είναι ιδιοκτήτης του καφενείου των: «Λαϊκών Οργανώσεων». Έχει επισκεφθεί τα Κατεχόμενα αρκετές φορές. Το θρήσκευμα του είναι χριστιανός ορθόδοξος. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στο καφενείο των «Λαϊκών Οργανώσεων».

Τόπος καταγωγής: Γιαλούσα

Ο κύριος Πάμπος είναι από την Γιαλούσα. Η Γιαλούσα είναι μεικτό χωριό της επαρχίας Αμμοχώστου.

Σχέσεις Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων

Η Γιαλούσα δεν ήταν μεικτό χωριό.

Ενδοκοινοτικές συγκρούσεις

Δεν θυμάται κάτι

Γεγονότα 1974 και έπειτα

Δεν αναφέρθηκε στην τουρκική εισβολή αν και ήταν 14 ετών τότε. Θεωρεί όμως «προδοτική» τόσο τη δράση του Γεώργιου Γρίβα όσο και την πολιτική του Μακάριου. Πιστεύει ότι η Ελλάδα κατέστρεψε την Κύπρο.

Μνήμες

Μνήμες είχε αρκετές, αλλά δεν ανέφερε κάτι συγκεκριμένο. Μόνο επισήμανε πως η Γιαλούσα είχε δύο αγάλματα αφιερωμένα σε κάποια μέλη της ΕΟΚΑ.

Κοφίνου

Η παρουσία του τζαμιού τον ενοχλεί και αναφέρει χαρακτηριστικά: «Πολλά χτυπητό». Οι σχέσεις με τους πρόσφυγες από άλλα χωριά είναι καλές.

Δεν τον ενοχλεί η προοπτική επιστροφής των Τουρκοκύπριων στην Κοφίνου.

Ιστορία Κοφίνου

Δεν γνωρίζει τίποτα για την Κοφίνου και την ιστορία της.

Επιστροφή στον τόπο καταγωγής, σε περίπτωση λύσης του κυπριακού

Σε περίπτωση λύσης του κυπριακού θα επιστρέψει στον τόπο καταγωγής του και όπως δήλωσε θεωρεί ιδανική την επιστροφή στην κατάσταση που επικρατούσε το 1960.

3.2.5. Μάριος – σχόλια αφήγησης

Ο κύριος Μάριος δεν δέχτηκε να του πάρω συνέντευξη. Από την πρώτη επίσκεψη που με είδε έξω από το ψητοπωλείο με ρώτησε: «τι σου αρέσει από αυτά που φωτογραφίζεις;». Απάντησα: «όμορφο χωριό.». Εκείνος αποκρίθηκε: «να πας στην Κερύνεια. Εκεί να δεις ομορφίες. Όχι εδώ που μας φυτέψανε.»

Στην δεύτερη επίσκεψη μου στην Κοφίνου ο Μάριος με καλωσόρισε στο ψητοπωλείο του. Ζήτησα να του πάρω συνέντευξη, αλλά και πάλι αρνήθηκε. Τον ρώτησα αν έχει πάει στον τόπο καταγωγής του στα Κατεχόμενα. Μου αποκρίθηκε δείχνοντας τους γέροντες: «εγώ δε τα πονάω τα μέρη, θα τα δω σαν αξιοθέατα. Έτσι δεν πάω. Δεν μου λένε τίποτα. Δεν τα πονώ. Αυτοί εδώ οι άνθρωποι τα πονούν. Αυτοί εδώ!!! Εγώ γεννήθηκα εδώ, είμαι μισής.»

4. Μέρος Τέταρτο: Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί το βασικό ερώτημα που τέθηκε: πως διαμορφώνεται η συλλογική ταυτότητα και η μνήμη, μέσα από συγκρουσιακές καταστάσεις. Σήμερα η Κοφίνου κατοικείται από Ελληνοκύπριους της κατεχόμενης βόρειας Κύπρου. Η συλλογική ταυτότητα και μνήμη των σημερινών κατοίκων της Κοφίνου διαμορφώθηκε από πέντε βασικούς άξονες. Οι άξονες αυτοί είναι: ο ελληνικός – ελληνοκυπριακός εθνικισμός, η μνήμη σε συνδυασμό με το ατομικό και συλλογικό τραύμα του πρόσφυγα, η θρησκεία και η πολιτική ταυτότητα.

Τόσο από το ιστορικό πλαίσιο όσο και από τις μαρτυρίες (βρίσκονται στο παράρτημα) των αφηγητών είναι φανερή η αλλαγή –διαμόρφωση του τρόπου ζωής και της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης των σημερινών κατοίκων της Κοφίνου. Η αλλαγή –διαμόρφωση της αλλαγής του τρόπου ζωής καθώς και της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης καθορίστηκαν από τα βίαια γεγονότα μεταξύ των δύο κοινοτήτων και τέλος τη στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας το 1974. Η στρατιωτική επέμβαση ανάγκασε τους κατοίκους να απομακρυνθούν από τις κατοικίες τους στη βόρεια Κύπρο και έδρασε καταλυτικά στην διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας και μνήμης των σημερινών κατοίκων της Κοφίνου.

4.1. Ελληνικός – ελληνοκυπριακός εθνικισμός

Η εθνική αφήγηση είναι ξεκάθαρη στον λόγο των όλων των αφηγητών με μικρές διαφοροποιήσεις, ως προς τα πρόσωπα, τα γεγονότα και το «εθνικό κέντρο».

Η κυρία Χαραλάμπους αφηγήθηκε όλη την ιστορία της Κύπρου, ακολουθώντας την επίσημη αφήγηση, αλλά με το δικό της ύφος. Το χωριό ήταν πάντα ελληνικό, μέχρι το 1570. Οι Τούρκοι που εγκαταστάθηκαν εκεί δεν υπολογίζονται. Το τζαμί το συνήθισαν, οι Τουρκοκύπριοι είναι υπεύθυνοι για τα γεγονότα του 1963, ο Γρίβας θεωρείται ήρωας. Η Κοφίνου αποτελεί διαχρονικά το χωριό των προσφύγων. Τέλος οι Τουρκοκύπριοι είναι μια κοινότητα χωρίς πολιτική βούληση. Αποφασίζει γι' αυτούς η Τουρκία. Στην Ελλάδα δεν αποδίδει ευθύνες.

Ο κύριος Αρίστος αναπαράγει για την ΕΟΚΑ Α' και Β' την επίσημη αφήγηση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Δηλαδή ο αγώνας της ΕΟΚΑ Α' ήταν αντιαποικιακός αυστηρά, χωρίς να αναφέρεται ο άμεσος στόχος της ένωσης με την Ελλάδα. Τονίζει τον «προδοτικό» ρόλο της ΕΟΚΑ Β' και θεωρεί την Ελλάδα υπεύθυνη για όσα συνέβησαν στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Θεωρεί τους Τουρκοκύπριους εξισλαμισμένους Ελληνοκύπριους, τους αποκαλεί: «σχεδόν Έλληνες». Ο κύριος Ηρακλής θεωρεί υπεύθυνους για τα γεγονότα του 1963 τους Τουρκοκύπριους. Αναφέρεται στα γεγονότα του 1963 ως «τουρκική ανταρσία» και θεωρεί υπεύθυνη για τη διχοτόμηση την Τουρκία. Για τα γεγονότα του 1963 και έπειτα του 1974 έχει ενδιαφέρον ότι αναφέρει: «Εντάσεις το 63' και το 74' εκείνος Τούρκος και εγώ Έλληνας». Ταυτίζει πλήρως τους κατοίκους της Κύπρου με την εθνική ταυτότητα του Έλληνα και του Τούρκου. Δεν κατηγορεί την Ελλάδα, ως παλιό μέλος της ΕΟΚΑ και επειδή μεγάλωσε με την «ιδέα της Ελλάδας».

Ο κύριος Πάμπος ήταν αρνητικός στο να μιλήσει. Το τζαμί τον ενοχλούσε, καθώς δεν προέρχεται από μεικτό χωριό. Υποστήριζε πως ο ρόλος του Μακάριου και του Γρίβα ήταν προδοτικός. Τέλος αναπαρήγαγε την εθνική ιδεολογία της επιστροφής στην κατάσταση που επικρατούσε το 1960 και θεωρεί την Ελλάδα υπεύθυνη για όσα διαδραματίστηκαν στην Κύπρο.

4.2. Ατομικό – συλλογικό τραύμα προσφύγων

Όλοι οι ερωτώμενοι δεν θεωρούν την Κοφίνου ως το χωριό τους. Υπάρχει η αίσθηση της προσωρινότητας για το χωριό της Κοφίνου. Ειδικά στην πρώτη γενιά των προσφύγων. Χαρακτηριστικά αναφέρει η κυρία Δέσπω για την Κοφίνου: «το προσωρινό χωριό». Η πρώτη και η δεύτερη γενιά προσφύγων αναφέρει το μέρος καταγωγής της στη Βόρεια Κύπρο.

Η κυρία Δέσπω, όπως και ο κύριος Αρίστος (σε μικρότερο βαθμό) φέρνουν μέσα από την αφήγηση τους στο φως την προσφυγική ιδιότητα και τον ρόλο του «άλλου» που είναι σχετικός κάθε φορά. Ο «άλλος» υποστηρίζει η κυρία Δέσπω μετά το 1974 ήταν οι Ελληνοκύπριοι πρόσφυγες από την Βόρεια Κύπρο και αντιμετωπίστηκαν ως «πρόσφυγες»,

χαρακτηριστικά αναφέρει: «δυστυχώς εξήσαμε τον ρατσισμό του πρόσφυγα. «Φάε το φαΐ σου γιατί αν δεν το φάεις θα το φάει ο πρόσφυγας» είναι ετούτο που έλεασι στα μωρά..».

Ακόμα και σε περίπτωση λύσης του κυπριακού οι αφηγητές υποστηρίζουν πως θα επιστρέψουν στο τόπο καταγωγής τους. Για τα παιδιά τους, δηλαδή για την δεύτερη γενιά προσφύγων αναφέρουν πως δε θα επιστρέψουν στους τόπους καταγωγής τους καθώς όπως χαρακτηριστικά λένε: «ριζώσανε ποδά», καθώς όλη τους η ζωή είναι συνδεδεμένη σήμερα με την Κοφίνου. Η κυρία Δέσπω αναφέρει ότι για το γιό της η Βατυλή του μοιάζει με ξένο μέρος και αναφέρεται πως το χωριό του πλέον είναι η Κοφίνου.

Η δεύτερη γενιά προσφύγων, όπως ο Μάριος θεωρεί ακόμα «εδώ μας φυτέψανε», αν και δεν επισκέπτεται τα κατεχόμενα καθώς θεωρεί πως δεν έχει μνήμες από εκεί, όπως η πρώτη γενιά προσφύγων. Παρατηρείται το πέρασμα του τραύματος από την πρώτη γενιά προσφύγων στην δεύτερη.

Ο λόγος των αφηγητών μου είναι συναισθηματικά φορτισμένος και σε αρκετά σημεία οι αφηγητές ξεσπούν με δάκρυα. Ο λόγος τους χαρακτηρίζεται από την απώλεια και στην περίπτωση της κυρίας Δέσπως και την ενοχή. Η απώλεια είναι για τις εστίες τους, για τον τόπο τους και για τους ανθρώπους που έχασαν με την τουρκική στρατιωτική επέμβαση. Από την άλλη στον λόγο τους διακρίνεται ενοχή επειδή αισθάνονται υπεύθυνοι για όσα έγιναν. Το αίσθημα της απώλειας μεταβιβάζεται και στην επόμενη γενιά προσφύγων.

Όλοι οι ερωτώμενοι έχουν πάει μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων το 2003 στους τόπους καταγωγής τους. Η επόμενη γενιά προσφύγων δεν πηγαίνει με την ίδια συχνότητα που πηγαίνει η πρώτη γενιά στη βόρεια Κύπρο. Αυτό οφείλεται στα βιώματα –μνήμες. Οι μνήμες της πρώτης γενιάς είναι άμεσες, ως «ατομικό τραύμα», σε αντίθεση με τις μνήμες της δεύτερης γενιάς που έχουν περάσει από την πρώτη, ως «συλλογικό τραύμα».

4.3. Μνήμη

Οι μνήμες της πρώτης γενιάς είναι έντονες ακόμα και σήμερα. Οι μνήμες των αφηγητών από τη βόρεια Κύπρο είναι έντονες. Οι μνήμες τους αφορούν τα υλικά αγαθά που έχασαν καθώς και τις ανθρώπινες σχέσεις που είχαν αναπτύξει στους τόπους καταγωγής τους. Η κυρία Δέσπω, ο κύριος Ηρακλής και ο κύριος Αρίστος αναφέρονται σε φιλίες με Τουρκοκύπριους.

Σημείο που αποτελεί τομή είναι το 1974. Η στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας αποτελεί σταθμό στη ζωή τους. Κοινό σημείο για όλους τους αφηγητές είναι η απώλεια της πατρογονικής τους εστίας, αλλά πέρα από την απώλεια του τόπου τους και των υλικών αγαθών ιδιαίτερη σημασία έχει και η απώλεια συγγενικών τους προσώπων. Η κυρία Δέσπω για δυο χρόνια ζούσε σε προσφυγικά παραπήγματα αγνοώντας αν ζει ο πατέρας της και αισθάνεται ενοχή επειδή δεν προστάτεψε τον πατέρα της. Ο κύριος Ηρακλής πιάστηκε αιχμάλωτος πολέμου το 1974, ο κύριος Αρίστος επιστρατεύθηκε και ο κύριος Πάμπος εγκατέλειψε τη Γιαλούσα. Τα γεγονότα αυτά στιγματίζουν τις ζωές των αφηγητών ακόμα και σήμερα.

Χαρακτηριστική είναι και η εικόνα της πλατείας της Κοφίνου στους τοίχους της οποίας είναι ζωγραφισμένα τα χωριά προέλευσης των σημερινών κατοίκων με την επιγραφή «τα κατεχόμενα χωριά μας» και ακόμα το σύνθημα «Κύπρος υπομονή μεγάλωνω». Η εικόνα αυτή της πλατείας προσπαθεί να διατηρήσει ζωντανό το «συλλογικό τραύμα» και τις μνήμες των προσφύγων (Στο παράρτημα βρίσκονται οι φωτογραφίες από την Κοφίνου.)

4.4. Θρησκεία

Η θρησκεία ακόμα και σήμερα κατέχει σημαντική θέση στη συλλογική ταυτότητα των Ελληνοκυπρίων. Κύριο σημείο αυτοπροσδιορισμού αρχικά ήταν η θρησκευτική ένταξη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αναφορά του κύριου Αρίστου, ο οποίος δεν αναφέρεται σε Ελληνοκύπριους, αλλά σε Χριστιανούς. Όταν αναφέρεται σε μουσουλμάνους, αναφέρεται σε «Τούρκους». Τέλος κάνει διαχωρισμό ανάμεσα σε «Τούρκους» και σε «Αραπάδες», δηλαδή Τουρκοκύπριους και Έποικους αντίστοιχα. Και δηλώνει ότι δεν θα τον ενοχλούσε πιθανή επιστροφή των Τουρκοκυπρίων.

Όλοι οι αφηγητές αναφέρονται στις συνεντεύξεις στις εκκλησίες του τόπου τους στην Βόρεια Κύπρο. Τονίζουν παράλληλα τις προσπάθειες να καταφέρουν να λειτουργούν στις εκκλησίες αυτές, παρά την κακή κατάσταση διατήρησής τους.

4.5. Πολιτική ταυτότητα

Η πολιτική ταυτότητα των Ελληνοκυπρίων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη καθημερινή ζωή. Ακόμα και ως προς την διαμόρφωση της συλλογικής τους ταυτότητας και μνήμης. Στους δρόμους και στο κοινοτικό συμβούλιο της Κοφίνου υπάρχουν δύο σημαίες, μια σημαία της Κύπρου και μια σημαία της Ελλάδας (παρατίθενται φωτογραφίες στο παράρτημα).

Από την άλλη οι σημερινοί κάτοικοι της Κύπρου ανάλογα με την πολιτική τους τοποθέτηση νοσηματοδοτούν διαφορετικά τα ιστορικά γεγονότα. Στον κοινωνικό χώρο η πολιτική διαφοροποίηση εκδηλώνεται με την επιλογή διαφορετικών καφενείων. Οι συντηρητικοί κάτοικοι της Κοφίνου επιλέγουν το «Σωματείο Εθνικοφρόνων» που πρόσκεινται στο Δημοκρατικό Συναγερμό, ενώ οι αριστεροί κάτοικοι επιλέγουν το καφενείο των «Λαϊκών Οργανώσεων» που πρόσκεινται στο Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού.

Το «Σωματείο Εθνικοφρόνων» διακοσμείται με ελληνικές σημαίες, εικόνες και σύμβολα της ελληνικής επανάστασης του 1821, της ΕΟΚΑ, του Γρίβα, του ενωτικού αγώνα και της ποδοσφαιρικής ομάδας του ΑΠΟΕΛ (Αθλητικός Ποδοσφαιρικός Όμιλος Ελλήνων Λευκωσίας). Κεντρική θέση καταλαμβάνει το σύνθημα: «Δεν ξεχνώ» (παρατίθενται φωτογραφίες στο παράρτημα). Στο χώρο των «Σωματείων Εθνικοφρόνων» δίνεται η εικόνα της στενής σχέσης με την Ελλάδα και του ελληνικού –ελληνοκυπριακού χαρακτήρα του νησιού. Οι συντηρητικοί κάτοικοι της Κοφίνου που συχνάζουν στο «Σωματείο Εθνικοφρόνων» εκφράζουν θέσεις του ελληνικού –ελληνοκυπριακού εθνικισμού. Από τους αφηγητές ο κύριος Ιωάννου υπήρξε μέλος της ΕΟΚΑ και σήμερα είναι θαμώνας του «Σωματείου των Εθνικοφρόνων». Ο κύριος Ιωάννου δεν κατηγορεί την ΕΟΚΑ και την Ελλάδα για την στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας και θεωρεί πως η Ελλάδα εμποδίστηκε να επέμβει στρατιωτικά. Εκφράζει την ελληνική –ελληνοκυπριακή εθνικιστική άποψη. Η θέαση του για τους Τουρκοκύπριους είναι απόρροια της εθνικιστικής αφήγησης. Ότι δηλαδή είναι άβουλοι, κατευθυνόμενοι από την Τουρκία και είναι εξισλαμισμένοι Έλληνες.

Η κυρία Χαραλάμπους εκφράζει παρόμοιες αντιλήψεις με τον κύριο Ιωάννου. Δεν κατηγορεί την ΕΟΚΑ και τον Γρίβα για την τουρκική εισβολή. Θεωρεί πως η Ελλάδα αποτελεί τη «μητέρα πατρίδα» για την Κυπριακή Δημοκρατία και δεν ευθύνεται για τα γεγονότα του 1974.

Οι «Λαϊκές Οργανώσεις» δεν κοσμούνται από ελληνικές σημαίες. Στις λαϊκές οργανώσεις υπάρχουν σύμβολα από το Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού, το πορτρέτο του Ερνέστο Γκεβέρα και το σήμα της ποδοσφαιρικής ομάδας «Ομόνοια». Οι «Λαϊκές Οργανώσεις» πρόσκεινται στο ΑΚΕΛ. Η εικόνα που δίνεται από τον χώρο των «Λαϊκών Οργανώσεων» είναι μια εικόνα ομόνοιας και επανένωσης του νησιού, με έμφαση στους κοινούς αγώνες μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Οι θαμώνες των «Λαϊκών Οργανώσεων» εκφράζουν την ιδεολογία του κυπριωτισμού. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του κυρίου Αρίστου, ο οποίος περιγράφει περιστατικά από την καθημερινότητα με τους Τουρκοκύπριους φίλους του, όπως επίσης στην ερώτηση αν επιθυμεί να επιστρέψουν οι Τουρκοκύπριοι στην Κοφίνου απαντά θετικά με εξαίρεση τους «αραπάδες» και εννοεί τους έποικους από την Τουρκία. Εκφράζει θετική άποψη για την ΕΟΚΑ Α' και για τον Μακάριο. Διαφωνεί με τη δράση της ΕΟΚΑ Β' και θεωρεί την Ελλάδα υπεύθυνη για την καταστροφή της κυπριακής δημοκρατίας. Ο κύριος Πάμπος θεωρεί μειοδοτικό το ρόλο του Μακαρίου και του Γρίβα. Θεωρεί ως ιδεατή λύση την επανένωση του νησιού και την επιστροφή στο σύνταγμα του 1960. Ανακεφαλαιώνοντας οι σημερινοί κάτοικοι της Κοφίνου διαμόρφωσαν την συλλογική τους ταυτότητα και μνήμη σ' ένα διαφορετικό εθνοπολιτισμικό περιβάλλον από αυτό που προέρχονται. Η Κοφίνου αποτελούσε αμιγώς τουρκοκυπριακό χωριό και τα κτήματα όπως και πολλά κτίσματα δεν τους ανήκουν. Τον σημαντικότερο ρόλο στην διαμόρφωση της συλλογικής τους ταυτότητας είχε η τουρκική στρατιωτική επέμβαση του 1974. Με την στρατιωτική επέμβαση οι σημερινοί κάτοικοι της Κοφίνου μετατράπηκαν σε πρόσφυγες και μέσω αυτής της εμπειρίας διαμόρφωσαν τη συλλογική τους ταυτότητα και μνήμη.

Η συλλογική μνήμη είναι στενά συνδεδεμένη με την προσφυγική ταυτότητα των κατοίκων. Οι αφηγητές αναπαράγουν από τη δική τους σκοπιά την κυρίαρχη εθνική αφήγηση που συνδυάζει, όπως φάνηκε από τις συνεντεύξεις, τη προσφυγική με την ελληνοκυπριακή ταυτότητα. Σημαντικό ρόλο στη συλλογική ταυτότητα παίζει η θρησκευτικότητα λόγω της εθνικοποίησης της θρησκείας στην Κύπρο.

Εξ' αιτίας της ιδιαίτερης κατάστασης στην Κοφίνου και της προσφυγικής τους ταυτότητας οι σημερινοί κάτοικοι της Κοφίνου είναι δεκτικοί σε μια λύση του Κυπριακού ώστε να αποκτήσουν τίτλους ιδιοκτησίας στη γη και να πάνουν να ζουν σε αβεβαιότητα.

Πηγές

Πρωτογενείς πηγές

Δέσποινα Χαραλάμπους (Κοινοτάρχης Κοφίνου) *Συνέντευξη*

Ηρακλής Ιωάννου (Κοινοτάρχης Λυθραγκώμης) *Συνέντευξη*

Μπάμπος (Ιδιοκτήτης καφενείου «Λαϊκών Οργανώσεων») *Συνέντευξη*

Αρίστος (κάτοικος Κοφίνου) *Συνέντευξη*

Μάριος (ιδιοκτήτης ψητοπωλείου) *Συνέντευξη*

Δευτερογενείς πηγές

(https://www.google.gr/maps/place/%CE%9A%CE%BF%CF%86%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85,+%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82/@35.0432708,32.9851433,9.01z/data=!4m13!1m7!3m6!1s0x14e0bcd8cf13c6ed:0xf1fec8dbd7fdb9b9!2zzprOv8-Gzq_Ovc6_z4UsIM6az43PgM-Bzr_Pgg!3b1!8m2!3d34.8455999!4d33.4047109!3m4!1s0x14e0bcd8cf13c6ed:0xf1fec8dbd7fdb9b9!8m2!3d34.8455999!4d33.4047109)

(http://www.maronitesofcyprus.com/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=111&Itemid=714&lang=el)

Βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου, Σ. (2003). Κύπρος, 1830-1878 από την οθωμανική στη βρετανική κυριαρχία. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000. Τόμος 4. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 359-372.

- Αναγνωστοπούλου, Σ. (2004). Τουρκικός εκσυγχρονισμός. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Αντωνιάδης, Σ. Τ. (2011). *Μεσαιωνικά Κατάλοιπα στην επαρχία της Λάρνακας*. Λάρνακα: Αναπτυξιακή Εταιρεία Λάρνακας
- Αργυρίου, Σ. (2017). Το εθνικό κίνημα των Ελληνοκυπρίων. Αθήνα: Ασίνη.
- Baddie, E. (2011) Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα. Αθήνα: Κριτική.
- Bird, M. και Hammersley, M. (1999). Συλλογή κειμένων: ανάπτυξη: εκπαιδευτική έρευνα στην πράξη. Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Bryant, R, 2001. «An aesthetics of self: moral remaking and cypriot education», *Comparative Studies in Society and History*, 43 (3). pp. 583-614.
- Bryant, R, 2014. «History's remainders: on time and objects after conflict in Cyprus», *American Ethnologist*, 41 (4). pp. 681-697.
- Γαζή, Ε. (2004). *Ο δεύτερος βίος των τριών Ιεραρχών*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Collard, A. (1993). Διερευνώντας την «κοινωνική μνήμη» στον ελλαδικό χώρο. Στο Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης, επιμ., *Ανθρωπολογία και παρελθόν, συμβουλές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, pp357-389.
- Δημητρίου-Κοτσώνη, Σ. (2000). *Ανθρωπολογία και Ιστορία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Θρασυβούλου, Μ. (2016). Ο εθνικισμός των Ελληνοκυπρίων. Αθήνα: Επίκεντρο.
- Goodwin, J. C. (1978). *An historical toponymy of Cyprus*. Nicosia: Jack C. Goodwin

Ηρακλείδης, Α. (2006). Κυπριακό πρόβλημα 1947-2004, Από την Ένωση στη Διχοτόμηση. Αθήνα: Σιδέρης.

Hirschon –Φιλιππάκη, R. (1993). Μνήμη και ταυτότητα. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες της κοκκινιάς. Στο: Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης, επιμ., *Ανθρωπολογία και παρελθόν, συμβουλές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, pp. 327-356.

Κιζιλγιουρέκ, Ν. (1993). *Η Κύπρος πέραν του έθνους*. Λευκωσία: Κασουλίδης.

Κιζιλγιουρέκ, Ν. (1998). «Ομοσπονδιακή Κύπρος: προβλήματα και προοπτικές, *Σύγχρονα θέματα*, τευ.21, σελ. 77-82.

Κιζιλγιουρέκ, Ν. (1999). *Κύπρος το αδιέξοδο των εθνικισμών*. Αθήνα: Μαύρη Λίστα.

Κιζιλγιουρέκ, Ν. (2009). *Οι Τουρκοκύπριοι, η Τουρκία και το Κυπριακό*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κιζιλγιουρέκ, Ν. (2015). *Μια εποχή βίας*. Λευκωσία: Ετεροτοπία.

Λε Γκοφ, Ζ. (1998). *Ιστορία και μνήμη*. Αθήνα: Νεφέλη.

Λιάκος, Α. (2012). *Αποκάλυψη, Ουτοπία και ιστορία, οι μεταμορφώσεις της ιστορικής συνείδησης*. Αθήνα: Πόλις.

Loizos, P. (2001). *Χρονικό της κυπριακής προσφυγιάς*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Μαυράτσας, Κ. Β. (1998). *Όψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο*. Αθήνα: Κατάρτι.

Μαυράτσας, Κ. Β. (2003). *Εθνική ομοψυχία και πολιτική ομοφωνία*. Αθήνα: Κατάρτι.

Μαυράτσας, Κ. Β. (2005). Ελληνοκυπριακή ταυτότητα και συγκρουόμενες ερμηνείες του κυπριακού προβλήματος. Στο Ν. Τρικλιμνιώτης, επιμ., *Το πορτοκαλί της Κύπρου*. Αθήνα: Κατάρτι, pp. 113-153.

Μαυράτσας, Κ. Β. (2012). *Η κοινωνία των χωρικών*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μπουλέτη, Ε. (2008). Η αγγλική πολιτική απέναντι στην τουρκοκυπριακή κοινότητα 1878-1950, η πορεία προς την εθνοποίηση της μουσουλμανικής - κυπριακής κοινότητας. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο πανεπιστήμιο κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, τμήμα πολιτικής επιστήμης και ιστορίας.

Παπαδάκη, Γ. (2009). *Η ηχώ της νεκρής ζώνης, οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο*. Αθήνα: Scripta

Παπαπολυβίου, Π. (2003). Κύπρος 1878-1909, η πρώτη περίοδος της βρετανικής αποικιοκρατίας. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 5. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 285-296.

Παπαπολυβίου, Π. (2003). Κύπρος 1909-1922, η «πολιτική κρίση» του 1912. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 6. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 295-308.

Παπαπολυβίου, Π. (2003). Κύπρος 1922-1940, η εξέγερση του 1931 και η αποικιακή αντεπανάσταση. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 7. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 325-336.

Παπαπολυβίου, Π. (2003). Κύπρος 1940-1950, ίδιες προσδοκίες, νέες αντιπαραθέσεις. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 8. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 363-372.

Παπαταξιάρχης, Ε. και Παραδέλλης, Θ. (1993). Εισαγωγή. Στο Ε. Παπαταξιάρχης και Θ. Παραδέλλης, επιμ., *Ανθρωπολογία και παρελθόν, συμβουλές στην κοινωνική ιστορία της νεότερης Ελλάδας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, pp. 13-74.

Παπαταξιάρχης, Ε. (2003). Το παρελθόν ενώνει όσο και χωρίζει. Η ανθρωπολογία ανάμεσα στην ιστορία και τη λαογραφία. Στο Ο.Καϊάφα, επιμ., *Το παρόν του παρελθόντος, ιστορία, λαογραφία, κοινωνική ανθρωπολογία*, Επιστημονικό συμπόσιο, 19-21 Απριλίου 2002. Αθήνα: Σχολή Μωραΐτη. Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, pp. 65-75.

Προκοπίου, Ε., 2014γ: Η αρχιτεκτονική του ναού της Παναγίας Κοφίνου, στο Προκοπίου Ε. και Πύρρου Ν., (επιμ.), 2014: *Ευμάθιος Φιλοκάλης: ανάδειξη βυζαντινών μνημείων Κρήτης και Κύπρου*, pp. 220-238

Ρίζας, Σ. και Στεφανίδης, Ι. (2003). Το κυπριακό ζήτημα, ο αγώνας για την ένωση, η ανεξαρτησία, η τουρκική εισβολή. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 9. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 97-110.

Ρίζας, Σ. και Στεφανίδης, Ι. (2003). Το κυπριακό 1974-2004 οι ατελέσφορες μεσολαβητικές προσπάθειες. Στο: Β. Παναγιωτόπουλος, επιμ., *Ιστορία του νέου ελληνισμού 1770-2000*. Τόμος 10. Αθήνα: ελληνικά γράμματα, pp. 51-62.

Ρίζας, Σ. (2004). *Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η δικτατορία των συνταγματαρχών και το Κυπριακό ζήτημα 1967-1974*. Αθήνα: Πατάκης.

Τάτα-Αρσέλ, Λ. (2014). *Με το Διωγμό στην ψυχή. Το τραύμα της μικρασιατικής καταστροφής σε τρεις γενιές*. Αθήνα: Κέδρος.

Τζερμιάς, Ν., Π. (2001). *Ιστορία της κυπριακής δημοκρατίας*. Αθήνα: Libro.

Thompson, P. (2002). *Φωνές από το παρελθόν*. Αθήνα: Πλέθρον

Τσιώλης, Γ. (2006). Ιστορίες ζωής και βιογραφικές αφηγήσεις. Αθήνα: Κριτική

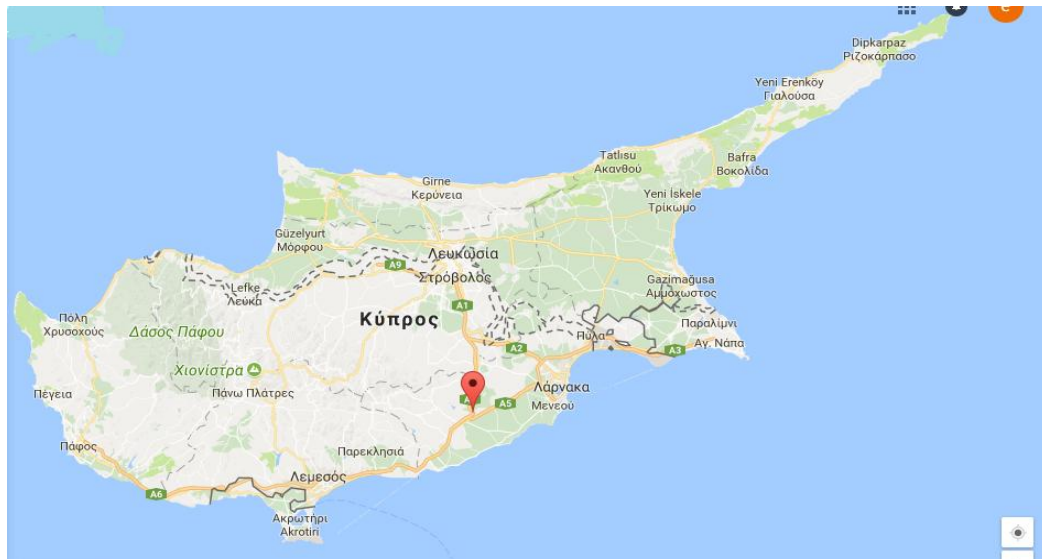
Χατζηβασιλείου, Ε. (2005). Στρατηγικές του κυπριακού. Αθήνα: Πατάκη.

Ψημίτης, Μ. (2011). Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα. Αθήνα: Διάδραση.

Παράρτημα

Α.

Εικόνα 1. Χάρτης Κύπρου και η θέση της Κοφίνου (με την κόκκινη κουκίδα)

Πηγή:

https://www.google.gr/maps/place/%CE%9A%CE%BF%CF%86%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85,+%CE%9A%CF%8D%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%82/@35.0432708,32.9851433,9.01z/data=!4m13!1m7!3m6!1s0x14e0bcd8cf13c6ed:0xf1fec8dbd7fdb9b9!2zzprOv8-Gzq_Ovc6_z4UsIM6az43PgM-Bzr_Pgg!3b1!8m2!3d34.8455999!4d33.4047109!3m4!1s0x14e0bcd8cf13c6ed:0xf1fec8dbd7fdb9b9!8m2!3d34.8455999!4d33.4047109

Εικόνα 2. Είσοδος στην Κοφίνου

Εικόνα 3. Φωτογραφίες από την πλατεία της Κοφίνου

Εικόνα 4. Κατοικίες Κοφίνου και κάτοικοι

Εικόνα 5. Το τζαμί και η εκκλησία της Κορίνθου

Εικόνα 6. Σωματείο Εθνικοφρόνων

Εικόνα 7. Λαϊκές Οργανώσεις

B. Απομαγνητοφωνημένες –καταγεγραμμένες συνεντεύξεις

1^η Συνέντευξη με Δέσποινα Χαραλάμπους στο Κοινοτικό Συμβούλιο.

Σάββατο, 14 Οκτωβρίου 2016

*ΔΠ: Δημήτρης Παναγούλιας

*ΔΧ: Δέσποινα Χαραλάμπους

ΔΠ: Ξεκινά καταγράφει αυτό.

ΔΠ: Το όνομα σας;

ΔΧ: Δέσπω Χαραλάμπους

ΔΠ: Οικογενειακή κατάσταση;

ΔΧ: Είμαι παντρεμένη και έχω δύο παιδιά.

ΔΠ: Από τα κατεχόμενα από ποιο μέρος κατάγεστε;

ΔΧ: Είμαι από την Βατυλή, είναι ένα χωριό της επαρχίας Αμμοχώστου

ΔΠ: Και εκπαίδευση;

ΔΧ: Είμαι απόφοιτος του γυμνασίου, του εξατάξιου γυμνασίου, όπως ήταν τα παλιά τα χρόνια, τρίτης λυκείου ας πούμε.

ΔΠ:Εργασία;

ΔΧ: Τώρα εργάζομαι εδώ, είμαι Κοινοτάρχισσα, πρόεδρος του κοινοτικού συμβουλίου.

ΔΠ: Το θρήσκευμα σας; Αν σας ενοχλεί το αφήνουμε.

ΔΧ: Χριστιανή Ορθόδοξη, όχι δεν έχω κανένα κόμπλεξ για την θρησκεία μου.

ΔΠ: Εμ ωραία

ΔΠ: Βατυλή είπατε..Πως ήταν η ζωή σας στο Βατύη θυμάστε;

ΔΧ: Τη Βατυλήήή Βατυλήήή. Εγώ όταν έγινε η εισβολή ήμουν 14 χρονών. Ήμουν πολύ μικρή, αλλά θυμούμαι αρκετά πράγματα. Πάρα πολλάν πράγματα. Ήταν η ζωή όπως ήταν σε ένα χωριό. Οι γονείς μου ασχολούνταν με την κτηνοτροφία και την γεωργία, Η μητέρα μου ήταν νοικοκυρά εξαμελούς -πενταμελούς οικογένειας και στην προσφυγιά γεννήθηκε και η αδερφή μου και γίναμεν εξαμελούς οικογένεια.

ΔΠ: εμ ωραία.

ΔΧ: εγώ πήγαινα γυμνάσιο σε ένα χωριό στη Λύση. Είναι γενέτειρα του ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου.

ΔΠ: είπατε ο πατέρας σας εργαζόταν ως κτηνοτρόφος και η μητέρα σας οικιακά;

ΔΧ: Ναι η μητέρα μου βοηθούσε, έφτιαχνε χαλούμια.

ΔΠ: Όλες οι γυναίκες ακόμα και στην σύγχρονη Κύπρο δεν φτιάχνουν χαλούμια;

ΔΧ: Όσες ασχολούνται με την γεωργία –κτηνοτροφία, φτιάχνουν χαλούμια είτε για το σπίτι είτε για να πωλούν. Όχι όλες, δεν μπορώ να το πω όλες. Αλλά για δική τους χρήση οι πλείστες που είναι αγρότισσες μπορεί να φτιάχνουν χαλούμια.

ΔΠ: Η Βατυλή φημιζόταν για κάποιο προϊόν;

ΔΧ: εμ Η Βατυλή ήταν ένα χωριό που βρισκόταν μέσα στη μέση της Μεσαορίας. Η Μεσαορία ήταν πεδιάδα, η μεγαλύτερη πεδιάδα της Κύπρου. Και η Βατυλή ήταν ένα χωριό που είχαμε εμ φύτευαν κριθάρια σιτάρια και η Βατυλή ήταν ξακουστή γιατί είχεν τριφύλλι. Πάρα πολύ τριφύλλι (γέλια) εκεί έχει και έναν εργοστάσιον, το οποίον επεξεργαζόταν το τριφύλλι και το έκαμεν εμ σαν λίπασμα πως να το πω τροφήν για τα ζώα.

ΔΠ: Είχε Τουρκοκύπριους το χωριό;

ΔΧ: Το χωριό μου ήταν μεικτό. Στο χωριό μου είμασταν γύρω στις 2000 οι Ελληνοκύπριοι και γύρω στους 800 οι Τουρκοκύπριοι

ΔΠ: Είχατε σχέσεις με Τουρκοκύπριους;

ΔΧ: Οι Τουρκοκύπριοι στο χωριό μου, μέναν ξεχωριστά, υπήρχε μια σειρά από δέντρα που χώριζε, πως να το πω τους Τουρκοκύπριους από τους Ελληνοκύπριους, αλλά οι σχέσεις μας ήταν καλές, δεν είχαμε προβλήματα με τους Τουρκοκύπριους. Εκείνοι ερχόντουσαν στις περιοχές τις δικές μας για να πάνε στην Λευκωσία για να πάνε στην Αμμόχωστο. Εεεε εκείνοι ερχόντουσαν στα καταστήματα μας να ψωνήσουν να ε και μας ορισμένοι επήγαιναν να εγώ πάντα θυμούμαι τον τουρκομαχαλάν με τις ( ) να μπει μόνο του ένα παιδάκι μέσα, πάντα φοβόμασταν.

ΔΠ: Γιατί;

ΔΧ: Υπήρχε πάνταν ένας φόβος, φοβόμασταν ακούγαμεν πάντα τους πιο μεγάλους για να πάεις εις τον τουρκομαχαλάν έπρεπε να ήσουν συνοδεία με τον πατέρα σου, με τον αδερφό σου με συνοδεία πάντα κάποιον άλλον. Εμ όχι ότι θα μας έκαμαν κακό αλλά υπήρχε πάντα αυτή η νοοτροπία. Αυτό ενθυμούμαι.

ΔΠ: Είχατε πάει στον Τουρκομαχαλά;

ΔΧ: Εγώ επήα πάρα πολλές φορές. Είχε και ο πατέρας μου πάρα πολλούς γνωστούς Τούρκους, ερχόντουσαν και στο σπίτι μας και ξέραμεν τους. Ε εντάξει όχι και πάρα πολύ συχνά εγώ επήενα αλλά το σχολείο το ελληνοκυπριακό ήταν στα σύνορα κοντά στον τουρκομαχαλά και τους βλέπαμε.

ΔΠ: ναι ναι ναι ναι .

ΔΧ: τους βλέπαμε ερχόντουσαν στα καφενεία μας είχανε πολλές επαφές με τους δικούς μας. Εκείνοι ερχόντουσαν παραπάνω παρά να πηγαίνουμε εμείς από εκεί.

ΔΠ: Τα καφενεία ήταν μεικτά στο χωριό;

ΔΧ: όχι τα καφενεία είχαν δικόν τους οι Τούρκοι δικό μας εμείς οι Ελληνοκύπριοι στο χωριό.

ΔΠ: Υπήρξαν κάποιες εντάσεις το 1963 στο χωριό;

ΔΧ: εμ κοίταξε το 1963 δεν έγινε κάτι. Θυμάμαι το 1967 1 -2 τάξη κάτι είχε γίνει ακούστηκαν πυροβολισμοί και μας έδιωξαν από το σχολείο επειδή ήταν κοντά στον Τουρκομαχαλά.

ΔΠ: Θυμάστε κάποια δράση της ΕΟΚΑ στο χωριό σας;

ΔΧ: Έμ όχι. Ήμουν μικρή όταν έδρασε η ΕΟΚΑ δεν θυμάμαι κάτι.

ΔΠ: μάλιστα.

ΔΠ: Τι απέγιναν οι Τουρκοκύπριοι του χωριού σας;

ΔΧ: Έμειναν στο χωριό. Είναι το μοναδικό χωριό που δεν άλλαξε ονομασία, ύστερα από αίτημα των Τουρκοκυπρίων.

ΔΠ: Πως βιώσατε τη φυγή σας το 1974; Έχετε μνήμες;

ΔΧ: Γράψτο όπως στο λέω: οι πρόσφυγες ήσαν οι αφανείς ήρωες του πολέμου, χωρίς τις απαιτούμενες τιμές. (Διακοπή δάκρυα)

Τον πατέρα μου τον έπιασαν αιχμάλωτο. Οι εικόνες που ας περιέγραψε είναι φρικιαστικές. Έδιναν στις φυλακές το φαγητό τους στα μικρά παιδιά τους στρατιώτες. Στα μωρά ήταν μικρά επεινούσαν.

ΔΠ: Πιείτε λίγο νερό, αν δεν αισθάνεστε καλά μπορούμε να σταματήσουμε.

ΔΧ: Όχι καλά είμαι, (χαρτομάντηλο σκουπίζει τα δάκρυα). Ακόμα μας στοιχειώνουν οι εικόνες.

ΔΧ: Ξέρω το χωριό μου, ξέρω το κάθε δρομάκι του, είναι μέσα στο μυαλό μου ήμουν δεκατεσσάρων χρονών. Τι είχε στο σπίτι της τάδε Θείας μου εκείνον το βαζάκι εκεί, εκείνο το καθράκι εκεί.

ΔΠ: Σας έχουν μείνει στην μνήμη σας;

ΔΧ: Ο χρόνος μου τα έχει αφήσει ανέπαφα. Σου το λέω καθαρά. Το σπίτι μου, το χωριό μου είχα τόσο πολύν καημό να πάω να δω το χωριό μου, γι' αυτό ήμουν από τις πρώτες που πήγα να δω με τον αδερφό μου και μετά πήαν με τον άντρα μου και τα παιδιάν μου.

ΔΠ: μπήκατε μέσα στο σπίτι σας;

ΔΧ: Όταν μπήκα μέσα στο σπίτι μου ήταν το μεγαλύτερο σοκ της ζωής μου. Ότι δεν ήταν το σπίτι μου. Ήταν ένα άλλο σπίτι. Συγκεκριμένα ήθελε να βγάλουμε τα παπούτσα εγώ τα παπούτσα δεν τα βγαλα ήταν συγκεκριμένα μια Τουρκάλα από την Τραπεζούντα. Εγώ μπήκα μέσα με τα παπούτσα δεν τα βγαλα με τίποτα. Γύρισα δεξιά αριστερά και είδα ότι δεν ήταν το σπίτι μου. Έκλαια σας το λέω εως τώρα συγκινούμαι (δάκρυα) και έφυγα.

ΔΠ: Αν θέλετε γενικά σας έχω φέρει νερό και καφέ. Μπορείτε να πάρετε νερό ή σταματάμε αν δεν αισθάνεστε καλά σταματάμε αμέσως. Απλά είναι μετά από χρόνια δεν έχουν ασχοληθεί αρκετοί και είναι καλό να μιλήσει ο κόσμος.

ΔΧ: Να σας πω κάτι ο κάθε πρόσφυγας όταν σας μιλήσει μπορείς να γράψεις ένα βιβλίο (δάκρυα) με τα βιώματα του και τις εμπειρίες του. Κάθε πρόσφυγας είναι και μια ιστορία. Κάθε άνθρωπος το τι έζησε, εγώ είμαι ένα από τα παιδιά του πολέμου. Τότε ήμουν δεκατεσσάρων χρονών και στιγματίστηκε η εφηβεία μου. Για την ακρίβεια εμείς οι δεκατετράχρονοι δεκαπεντάχρονοι τότε αν είμασταν τώρα μας παρακολουθούσαν οι ψυχολόγοι. Να μας μιλήσουν, να μας κάμουν. Τίποτε τα περάσαμε και εγώ έζησα μετά στα αντίσκοινα. Ήρθα με την μητέρα μου. Πως να σας το πω (δάκρυα) Ήμουν η μεγάλη της οικογένειας. Όταν ο πατέρας μου πιάστηκε αιχμάλωτος ζούσαμε μέσα στα αντίσκοινα, ζούσαμε έναν με ενάμιση χρόνο. Ύστερα πήγα Λευκωσία και έμενα με την γιαγιά μου. Επεράσαμε αλλάξαμε δύο τρία σπίτια. Ζήσαμε από τους δικούς μας, αλήθεια θλίβομαι που το λέω που το λαλώ επεράσαμε ρατσισμό από τους δικούς μας τους ανθρώπους. Όμως υπήρξαν άνθρωποι που μας εφερθήκαν πάρα πολύ καλά. Αλλά δυστυχώς εζήσαμε τον ρατσισμό του πρόσφυγα. «Φάε το φαί σου γιατί αν δεν το φάεις θα το φάει ο πρόσφυγας» είναι ετούτο που ελέασι στα μωρά. Όμως υπήρξαν άνθρωποι που μας εσυμπαραστάθηκαν. Ειλικρινά που σας μιλώ έζησα μετά εις τα αντίσκοινα, μέσα σε μια παράγκα, έναν από τους χειρότερους χειμώνες του 1975. Πάρα πολλά σκληρός δεν μας εφτάναν που ήρθαμε πρόσφυγες σαν να ήταν και ο θεός εναντίον μας και ο καιρός εναντίον μας. Εεε και τι να σας πω η δε αδερφή μου έπαθε τις χίλιες αρρώστιες νεφρίτιδα την επίαμεν στο νοσοκομείο.. εμμμ μετά που επέστρεψεν ο πατέρας μου ζήσαμεν μες στα αντίσκοινα αλλά ήταν πολλά δύσκολα οι καταστάσεις. Πολλά δύσκολες οι καταστάσεις. Ακόμα εως τώρα μας στοιχειώνουν. Πολλές φορές κοιμάσαι και βλέπεις πως είσαι μέσα στα αντίσκοινα και βλέπεις πως σε κυνηγούν οι Τούρκοι. Και εμένα ένας εφιάλτης μου είναι πως μπαίνουν οι Τούρκοι μέσα στο χωριό μου και δεν ξέρω τι να πάρω. Να το πάρω αυτό; Να το πάρω εκείνο να το πάρω τούτο το πράμα, το άλλο αντικείμενο; Τι να πάρω; Να πάρω τα ρούχα να πάρω τι; Δε ξέρεις τι. Είναι ένας εφιάλτης που στοιχειώνει πάρα πολλούς πρόσφυγες. Όχι μόνον εμένα (δάκρυα) γιατί το συζητάμεν και με άλλους και βλέπουμεν πως μας κυνηγούν οι Τούρκοι. Και δεύομεν από το σπίτι μας και δεν ξέρομεν τι να πάρομεν. Εγώ συγκεκριμένα την ώρα που εφεύγαμεν άρπαξα τρία παπλώματα δεν ξέρω εκεινην την ώρα η μητέρα μου δεν ελειτουργούσε καλάν ετρυγύριζε και έλεε που ναι ο γιός μου ο ένας που ναι ο γιός μου ο άλλος; Που είναι το μωρό πιάσε το μωρό ήμουν η μεγάλη εγώ και άρπαξα έναν μεγάλον πως να το πω που είχαμεν τα χαλούμιαν μέσα και δύο ψωμιάν (χτύπημα

κινητού παύση). Την Τουρκίαν εκείνον είναι από τα φοβερά που μείναν ανεξίτηλα στην μνήμη μου, δεν μπορεί κανένας να μου τα σβήσει. Όταν πηγαίναμε εκεί στο ξενοοχείο που τους αφήναν τους αιχμαλώτους το τι διαδραματιζόταν ήταν σκηνές αρχαίας τραγωδίας. Ο πατέρας μου επέστρεψε από τους προτελευταίους αιχμαλώτους. Τους δε τελευταίους πιστεύαμεν ότι δεν θα επιστρέψουν όσοι επιστρέψανε επιστρέψανε. Τον δε πατέρα μου τον είχα δει εφορούσε τα ίδια ρούχα που έφυγε. Τα ρούχα που πιάστηκε ήταν σκισμένα και ξυπόλητος. Οι πλείστοι ήταν ρακένδυτοι ξυπόλητοι. Τον κατάλαβα από τα παντελόνια και εφώναζα του. Συγκεκριμένα εφορούσα την ποδιάν του σχολείου. Είχαν πάρει άδεια από την διευθύντρια να πηγαίνω γιατί ήταν απογεύματα που αφήναν τους αιχμαλώτους και μου έδωσεν άδεια η διευθύντρια να πηγαίνω να δω αν έχει έρθει ο πατέρα μου. Πήγαινα με τον αδερφό του πατέρα μου και τον αδερφό της μητέρας μου. Εκείνοι με συνοδεύαν.

(κινητό τηλέφωνο παύση)

ΔΠ: Δεν πειράζει απαντήστε το.

ΔΧ: εεε ειλικρινά που σας μιλώ όταν του κατεβάζανε δεν μπορούσαμε να έρθουμε να τους αγκαλιάσουμε, να τους φιλήσουμε. Εφώναζαμεν ο καθένας εφώναζεν το όνομα του. Εφώναζεν: Αντρέααα Γιάννηηηη Κώσταααα. Έγινεν τι να σας πω έγινεν ένα χάος. Αλλά υπήρχε αστυνομία μπροστά εφοβόντουσαν μήπως είχαν αρρώστιες πάνω τους. Μετά έπρεπε να τους πάρουν να κάνουν εξετάσεις να τους δώσουν ρούχα να δώσουν με ποιους ήταν. Εκάνανε τέσσερις ώρες να βγουν έξω να του αγκαλιάσουμε να δούμε ποιοι ήταν.

ΔΧ: Ένας Τουρκοκύπριος βοσκός πήγε να ποτίσει τα ζώα του και δεν ξέρω γιατί έπεσε μέσαν στο λάκο. Ο πατέρας μου επερνούσε εκείνην την ώρα με τα ζώα του τα άκουσεν τις φωνές του. Ο λάκκος ήταν αλακάτι δεν ξέρω πως μεταφέρεται το αλακάτι. Πάτησε πάνω στους λάκκους με κίνδυνο της ζωής του και έβγαλέ πάνω τον. Ήταν αρκετά βαθύς ο λάκκος και έβγαλεν τον Τουρκοκύπριο και τον έσωσε. Και ίσως ετούτον να βοήθησεν που δεν τον εσκοτώσανε οι Τούρκοι όταν τον επιάσανε αιχμάλωτο. Δεν ξέρω αν εβρέθει κάποιος Τουρκοκύπριος από το χωριό μου και τους είπε έκαμε έτσι και έτσι. (αναστεναγμός) και ετούτον εβοήθησε και επιάστηκε αιχμάλωτος.

ΔΠ: εμμ ναι... Τώρα θα σας φέρω στην Κοφίνου.

ΔΧ: Θεε άλλη κόλλα να σου δώσω;

ΔΠ: εμ όχι όχι απλά φροντίζω να μην χαθεί κάτι και καταγράφω στο χαρτί

ΔΧ: Νομίζω είμαστε 78 χωριά κατεχομένων. Σχεδόν απ'όλην την κατεχόμενη Κύπρον. Σχεδόν απ'όλες τις επαρχίες.

ΔΠ: Πως αισθάνεστε την Κοφίνου;

ΔΧ: Εντάξει την Κοφίνου δεν την αισθανόμαστε οι πλείστοι σα χωριό μας. Εντάξει τα παιδιά μου την αισθάνονται σαν το χωριό τους, γιατί εδώ εγγενηθήκαν. Αλλά εμείς πάντα την αισθανόμαστε το προσωρινό χωριό. Το χωριό το προσωρινό το εκλαμβάνουμε.

ΔΠ: εμμ το Τέμενος που υπάρχει στην περιοχή;

ΔΧ: της Κοφίνου;

ΔΠ: ναι. Πως αισθάνεστε όταν το βλέπετε;

ΔΧ: τα πρώτα χρόνια όταν το βλέπαμε δεν αισθανόμασταν καλά να το βλέπουμε. Εντάξει με τα χρόνια τα πολλά το συνηθίσαμε. (γέλια) να το βλέπουμε. Όταν ήρθαμε στην Κοφίνου το 75' επειδή αρρώστησε η αδερφή μου μέσα στα αντίσκοινα. Αρρώστησε έπαθε κοκίτη εκεί που εμένα στα αντίσκοινα ήταν αγγλικές βάσεις και ο Άγγλος ο γιατρός που πήγαν βρέφος το μωρό εις τον γιατρόν. Τους είπε αν δεν φύγετε από τα αντίσκοινα να αλλάξετε μέρος θα πεθάνει το μωρό και μετά ήρθαμεν και κάτσαμεν και μείνανε μερικοί Τουρκοκύπριοι και μετά που κάνανε τις συμφωνίες ο Κληρίδης με τον Ντενκτάς επήαν από την άλλη πλευράν. Προφτάσαμεν τους Τούρκους για τρεις εβδομάδες. Την τελευταία ημέρα που ήταν να φύγουν οι Τουρκοκύπριοι το Τέμενος, πως το λένε, ήταν φωτισμένο και ο Χότζας φώναζε και κάτι έλεεν στη γλώσσα τους. Αλλά την προηγούμενη μέρα ήταν φωτισμένο το τέμενος και την άλλη μέρα ήρθαν τα λεωφορεία και βάλανε τιςπραμάτιες τους μέσα και φύγανε για τα χωριά μας. Και οι πλείστοι Τουρκοκύπριοι από την Κοφίνου κάθονται στο χωριό Λευκόνοικος.

ΔΠ: ναι, ναι και οι περισσότεροι είναι από Λευκόνοικο εδώ στην Κοφίνου;

ΔΧ: Εμ όχι. Πολλοί λίγοι. Η γειτόνισσα μου είναι συγκεκριμένα από τον Λευκόνοικο.

ΔΠ: Την ιστορία της περιοχής της Κοφίνου την γνωρίζετε;

ΔΧ: Ναι βέβαια την γνωρίζω. Η Κοφίνου δεν ήταν Τουρκοκυπριακό χωριό. Η Κοφίνου ήταν ένα Ελληνοκυπριακό χωριό 1571, δεν μπορώ να πω συγκεκριμένα, τότε ο Μωάμεθ ο πολιορκητής εμ δεν ξέρω ο Τούρκος που πιάστηκε η Κύπρος από τους Τούρκους και επειδή η Κοφίνου έχει μια στρατηγική σημασία είναι σαν να είναι σαν το κέντρο των τριών οδών μέσα στα high way κομβικό σημείο. Κατοικούνταν από Ελληνοχριστιανούς. Εμ η πάνω Κοφίνου ήταν οι Τουρκοκύπριοι και η κάτω Κοφίνου ήταν οι Ελληνοκύπριοι.

(διακοπή κινητό τηλέφωνο)

ΔΠ: Απαντήστε το αν θέλετε (το τηλεφώνημα).

ΔΧ: Μετά η Κοφίνου είχε (διακοπή τηλ.)

ΔΧ: Η Κοφίνου είχε γύρω στις οκτώ εκκλησίες, οι οποίες χαλαστήκαν από τους Τούρκους. Βλέπετε αυτήν την εκκλησία (μου έδειξε ένα κάδρο) είναι 11ου -12^{ου} αιώνα με τοιχογραφίες της Παναγίας. Οι άλλες εκκλησίες ισοπεδωθήκαν κατεδαφίσαν τες οι Τούρκοι. Στην περιοχή της Κοφίνου ήρθαν τέσσερις με πέντε Άγιοι, οι οποίοι ήσαν Αλαμάνοι και ήρθαν από τα Ιεροσόλυμα τα παλιά τα χρόνια. Στήσανε τες εκκλησίες τους, αλλά εμείς ετούτες τες πληροφορίες τες έχουμε πάρει από τα συγγράμματα του Λεόντιου Μαχαιρά για την Κοφίνου. Η Κοφίνου ήταν ένα χριστιανικό χωριό, αλλά μετά το 1950 με 1957 περίπου εφύγαν όλοι οι Ελληνοκύπριοι και πήγανε πρόσφυγες στα γύρω χωριά της περιοχής. Και μετά έγινε η Κοφίνου Τουρκοκυπριακό χωριό το 1957. Το 1967 γίνηκαν όλες αυτές οι φασαρίες. Συγκεκριμένα το 1963 ένα Μοναστήρι στην περιοχή Κοφίνου που παραμονή πρωτοχρονιάς σκοτώσαν όλους τους μοναχούς.

ΔΠ: Το μοναστήρι πως το είπατε;

ΔΧ: Γαλακτοτροφού. Αυτό (μου το έδειξε σε φωτογραφία ημερολογίου που ξεκρέμασε από τον τοίχο). Εσκοτώσαν τους μοναχούς, υπήρξε μια μεγάλη ένταση στην περιοχή. Οι Τούρκοι είχαν φυλάκια στο δρόμο και πολλές φορές κόβανε το δρόμο και πολλές φορές δεν αφήνανε και είπασι να πας από Λευκωσία Λεμεσό έπρεπε να περάσεις από Κοφίνου και πολλές φορές κόβανε το δρόμο. Όποτε θέλανε ανοίγανε το δρόμο. Υπήρχε μια ένταση εδώ και με τους Κατοίκους των γύρω χωριών. Το 1967 είχαν κλείσει το δρόμο και δεν αφήναν τους κατοίκους τους αποκλείσαν τους. Και ήρθεν ο Γρίβας ο Διγενής πήγαινε να αποκαταστήσει την τάξην πήγαινε μαζί με τον εδικόν μας τον στρατόν. Αλλά δυστυχώς ένας μικρός Τουρκοκύπριος πάνω στα φυλάκια που βγάζανε σκοπιά οι δικοί μας οι στρατιώτες επήγεν ο Γρίβας στο Άγιον Θεόδωρον του είπα δεν θα χει φασαρίες και βρήκεν φασαρίες. Ένας μικρός Τουρκοκύπριος εκεί που βγάζανε οι δικοί μας οι στρατιώτες σκοπιά πυροβόλησεν έναν δικό μας, τον Ευμένιον Παναγιώτου τον πυροβόλησεν στην ψάχναν τον εσκοτώσεν 14 χρονος Τουρκοκύπριος και τότεν οι δικοί μας οι στρατιώτες εσκοτώσαν γύρω στα είκοσι δύο άτομα από την Κοφίνου. Γίναν μάχες στην Κοφίνου και μετά από τις φασαρίες που γίνηκαν αποχώρησε η ελληνική μεραρχία από την Κύπρο. Της οποίας είναι οι καταστάσεις που δημιουργήθηκαν. Έτσι τα χω και εγώ ακούσει. Υπάρχουν διάφορες

απόψεις για την κατάσταση εδώ για τις καταστάσεις που γίναν και ύστερα εδώ δεν μπορούσε να μπει ούτε ελληνικόν μυρμήγκι εδώ. (χαχαχα) Μετά από αυτά. Είπα σας η Κοφίνου είναι ένα χωριό μεγάλης σημασίας για την περιοχή και για την Κύπρον.

ΔΠ: Έχετε βρει κάποιο αρχαιολογικό εύρημα στην περιοχή της Κοφίνου;

ΔΧ: Ναι είπασι την εκκλησία που σας έδειξα (δείχνει κάδρο) εκεί βρέθηκαν σαν του κίονες που πρέπει να υπήρχανε να ήτανε ναός ειδωλολατρικός και να χτίσανε πάνω την εκκλησία. Έτσι υπολογίζω

ΔΠ: Ναι.

ΔΧ: Αλλά ευρύματα βρίσκουν κατά καιρούς. Τελευταία είχαμε βρει κάτι τάφους, αλλά συλημένα όλα, από τους Τούρκους. Φαίνεται πως εκατοικούσαν από τα παλιά τα χρόνια. Στην περιοχή της Παναγίας βρήκαν οι αρχαιολόγοι κομμάτια από αγγεία, από νομίσματα. Και λένε πως εκατοικοίτουν από κόσμο.

ΔΠ: Αυτά τα ευρύματα πως τα βλέπετε εσείς;

ΔΧ: Δεν τα βλέπουμε εμείς. Θεωρείται πως εκατοικούνταν εκεί.

ΔΠ: εμ τα θεωρείται δικά σας αυτά τα ευρήματα ή των Ελληνοκυπρίων των παλαιότερων;

ΔΧ: Ναι είναι των παλαιότερων, των κατοίκων εδώ. Εμείς δεν έχουμε φυλαγμένα.

ΔΠ: Τα θεωρείται μέρος των προγόνων σας;

ΔΧ: Ναι ναι των προγόνων μας. Μα στην Κύπρο όπου και αν σκάφτει βρίσκεις αρχαία όπως και στην Ελλάδα.

ΔΠ: Όπως ναι και στην Ελλάδα.

ΔΠ: Ωραία. Σε τι πιστεύετε πως διαφέρουν οι εκκλησίες με αυτές του χωριού σας; Θεωρείται πως έχουν κάποια διαφορά ή πως είναι το ίδιο;

ΔΧ: Οι εκκλησίες είναι ούλες ίδιες... Βυζαντινή.. με ρυθμό αν αεκατόν χρόνια χτίζονταν όλες οι εκκλησίες με τον ίδιο ρυθμό. Η εκκλησία ετούτη υπάρχουν τοιχογραφίες τριών αιώνων γίνονται παλιές θέλετε να τις επισκευάσουν να κάμνουσι άλλες από πάνω

ΔΠ: Τις θεωρείτε τις εκκλησίες δικές σας;

ΔΧ: Ναι ναι ανήκουν στην Κοφίνου βρέθηκε και στο κτηματολόγιο ανήκει ένα οικόπεδο, ένα κομμάτι, ένα μερός, ένα χωράφι που ανήκει είναι της Αγίας Μαρίας, ήταν πως να το πω η πολιούχος Άγια της κάτω Κοφίνου που ήταν οι Χριστιανοί και βρέθηκε και ένας κομμάτι του προφήτη Ηλία. Και όλα τα τοπωνύμια της Κοφίνου είναι ελληνικά. Έχουμε

τον χάρτη εδώ τα τοπωνύμια που καθόντουσαν οι Τούρκοι είναι όλα ελληνικά δεν είναι τουρκικά. Και οι Τούρκοι εγγνωρίζανε και ελληνικά..

ΔΠ: Γνωρίζανε;

ΔΧ: Ναι ναι μιλούσανε. Και που έρχονται στο γραφείο μου Τουρκοκύπριοι οι πιο παλιοί ξέρουσι ελληνικά.

ΔΠ: Μάλιστα.

ΔΠ: Οπότε θεωρείτε τις εκκλησίες της Κοφίνου σαν και αυτές του χωριού σας;

ΔΧ: Ναι ναι είναι ελληνική ναι ναι η εκκλησία του χωριού μας.

ΔΠ: Οπότε και τα αρχαία τα θεωρείται δικά σας;

ΔΧ: Ναι ναι. Πότε ήρθαν οι Τούρκοι; Αργότερα.

ΔΧ: Να σας πω και κάτι το έχει η μοίρα του χωριού να είναι το χωριό των προσφύγων. Από αρχαιοτάτων χρόνων η Κοφίνου φιλοξενεί πρόσφυγες. Τον 7^ο αιώνα είχε έρθει στην Κοφίνου ο ένας πως να το πω ιερέας από την Κωνσταντινούπολη διωγμένος φύγανε, εκείνος πρόσφυγας από τους Αβάρους. Αυτός ο πάτερ, ο Ηράκλειος έχτισε την Παναγία. Το 1577 μετά ήρθαν οι Τούρκοι από την Τουρκία και καθήσανε στην Κύπρο φύγανε οι Έλληνες της Κοφίνου στα γύρω χωριά. Το 1975 η Κοφίνου φιλοξενεί πρόσφυγες από την Βόρεια Κύπρο. Και τώρα έχουμε το Κέντρον Πολιτικού Ασύλου. Φιλοξενούμε πρόσφυγες από Παλαιστίνη και από Συρία. (γέλια) Είναι η μοίρα μας, το χωριό των προσφύγων.

ΔΠ: Δυο ερωτήσεις είναι και τελειώσαμε.

ΔΠ: Πιστεύετε θα μείνετε μόνιμα στην περιοχή εδώ στην Κοφίνου ή θα γυρίσετε στο χωριό σας στην κατεχόμενη Κύπρο;

ΔΧ: Τώρα ακούγονται για την επαρχία Αμμοχώστου. Λένε πως το χωριό μου είναι από τα χωριά που ακούγεται πως κάποτε θα πάμε. Η αλήθεια να λέγεται πως ο κόσμος ετοίμασε χιλιάδες φορές τις βαλίτσες του. Να πάμε πίσω. Πολλές φορές κάνανε τον κόσμο έτοιμο να πάει πίσω και μετά οι Τούρκοι τα ανατρέψαν τα. Στο τέλος νομίζω πως θα την πάθουμε σαν την Κωνσταντινούπολη, θα λέμε πάλι με χρόνια με καιρούς πάλι δικά μας θα' ναι. Δεν εμπιστευόμαστε την άλλη πλευρά μπορεί οι Τουρκοκύπριοι να έχουν την καλή θέληση να τα βρουν μαζί μας, αλλά οι Τουρκοκύπριοι εξουσιάζονται από την Τουρκία. Βλέπετε τ ασταθής κατάσταση υπάρχει με τον Ερντογάν τώρα στην Τουρκία. Ειλικρινά το βλέπω πολύν χλωμό.

ΔΠ: Δηλαδή το βλέπετε δύσκολο;

ΔΧ: Ναι πολύν δύσκολο. Κάποτε το αφήνομεν εις τον Θεόν. Μόνον ο Θεός μπορεί να ανατρέψει την κατάσταση μόνον εκείνος. Τους ανθρώπους μας εκοροϊδέσαν μας. Πάρα πολλές φορές να πάμε αλλά τελικά τίποτε δεν γίνεται. Θα το πάθομεν σαν την Κωνσταντινούπολη. Αν φύγει και η γενιά η δική μας η νέα η γενιά τίποτα δεν γνωρίζει.

ΔΠ: Γιατί το λέτε αυτό;

ΔΧ: Σαν το γιό μου που πήγεν απέναντι και το βλέπειν σαν ξένον τόπο. Τόπος του είναι η Κοφίνου εδώ γεννήθηκεν.

ΔΠ: Θεωρείτε πως η Ελλάδα φέρθηκε σαν μητριά πατρίδα για τους Ελληνοκύπριους γενικά; Μετά το 1974;

ΔΧ: Όχι εγώ ενθυμούμεν πως μετά το 1974 πάρα πολλοί Ελληνοκύπριοι η Κουνιάδα μου, ο άντρας της εφύγανε και δουλέψανε στην Ελλάδα. Μας εστείλανε πάρα πολλές βοήθειες και ρούχα. Μας εβοηθήσανε. Εγώ αλληλογραφούσα με μια κοπέλα από το Αγρίνιο, ο άντρας μου έχει φίλο που τώρα βρήκε την διεύθυνση του ακόμα με αυτόν τον άνθρωπο, είναι δικαστής επικρατείας της Ελλάδας, ήρθε και στον γάμο του γιού μου. Ο γιός μου παντρεύτηκε Ελληνίδα. Μας εβοηθήσανε σε εκείνα τα χρόνια τα δύσκολα.

ΔΠ: Θεωρείτε την Ελλάδα σαν μητέρα –πατρίδα:

ΔΧ: Ναι εγώ την θεωρώ.

ΔΠ: Σας ευχαριστώ πολύ τελειώσαμε.

→ Η κοινοτάρχισσα με επέστρεψε στην Χοιροκοιτία απ' όπου πήρα την συγκοινωνία για την Λευκωσία. Κατά την διάρκεια της επιστροφής η κοινοτάρχισσα μου μίλησε πως επειδή το χωριό ήταν τουρκοκυπριακό το έχουν αφήσει ακόμα και σήμερα στην εγκατάλειψη και οι κάτοικοι ενοικιάζουν την γη που καλλιεργούν και πληρώνουν ενοίκιο στο υπουργείο εσωτερικών (δεν είμαι σίγουρος για το υπουργείο που μου ανέφερε) σε κάποιο ταμείο που όταν βρεθεί λύση τα χρήματα θα επιστραφούν στους Τουρκοκυπρίους. Ακόμα και το να χτίσουν σπίτι χρειάζεται ειδική άδεια, αν πρόκειται να χτιστεί σε κτήμα τουρκοκυπριακό. Μου χάρισε μια πένα από το Κοινοτικό Συμβούλιο και με αποχαιρέτησε.

2^η Συνέντευξη με τον κύριο Ηρακλή Ιωάννου στο Σωματείο Εθνικοφρόνων. Σάββατο,
14 Οκτωβρίου 2016

Πρώτο Μέρος

- **Φύλο:** Άντρας
- **Όνομα:** Ηρακλής Ιωάννου
- **Ηλικία:** 76
- **Οικογενειακή κατάσταση:** παντρεμένος με έξι παιδιά και 13 εγγόνια
- **Τόπος προέλευσης από τη (Βόρεια) Κύπρο:** Καρπασία Λυθραγκώμης Κοινοτάρχης, βασιλιάς χωρίς βασίλειο.
- **Εκπαίδευση:** Δημοτικό
- **Εργασία:** γεωργία
- **Θρησκευμα:** Χριστιανός Ορθόδοξος

Δεύτερο Μέρος

- **Πως ήταν η ζωή σας στο μέρος σας; (παιδικά χρόνια, γενκότερα την αφήγηση της ζωής σας)**

Υποχρεωτικά ΟΥΤΕ ΤΟ ΑΛΛΑΖΩ. Λένε ο άνθρωπος εκεί που να' ναι να γεννηθεί. Ήμουν αιχμάλωτος. Έμεινα ένα χρόνο στο χωριό μέχρι το 1975 και 40 Τουρκοκύπριους.

- **Τι εργασία είχατε;**

Γεωργός μέχρι το 1975 μετά δούλεψα στις κυπριακές αερογραμμές.

- **Η σχέση σας με τα γύρω χωρία ΕΚ και ΤΚ πως ήταν;**

Πολλά καλές.

- **Το χωριό σας ήταν μεικτό χωριό;**

Ναι μεικτό χωριό. 280 Έλληνες και 40 Τουρκοκύπριοι.

- **Με τους Τουρκοκύπριους τι σχέσεις είχατε;**

Πτωχοί. Τα είχαμε πολύ καλά. Οι Τουρκοκύπριοι είναι σχεδόν Έλληνες, εκείνοι του χωριού μου. Μας αγαπούσαν.

•Η ΕΟΚΑ έδρασε στο χωριό σας; Αν ναι τι θυμάστε;

Γνωστά 56'. Συμμετείχα από τα 16. Νεαροί ορκίζοταν από τα 16 στον τομεάρχη. Απλός στρατιώτης –μαχητής σε ενέδρες.

•Γνωρίσατε τον Γρίβα;

Όχι η γνωριμία μου ήταν μονάχα με την ομάδα. Σύνδεμος καταζητούμενων.

• Υπήρξαν εντάσεις μεταξύ ΕΚ και ΤΚ (και αν ναι πότε);

Ναι. Τρεις πολέμους. Το 55' με τους Άγγλους, το 63' ήταν η ανταρσία και το 74' με τους Τούρκους. Οι Τουρκοκύπριοι είναι σχεδόν Έλληνες, εκείνοι του χωριού. Εντάσεις το 63' και το 74' εκείνος Τούρκος και εγώ Έλληνας. Αν και φέρθηκα καλά σε πολλούς μουσουλμάνους.

• Ποιες είναι οι σχέσεις σας με τους άλλους πρόσφυγες; Άλλες κοινότητες προσφύγων;
Αρκετά καλές.

• Γνωρίζετε την ιστορία του τόπου που κατοικείτε (Κοφίνου);

Κοφίνου βρίσκεται στην μέση της Ελεύθερης Κύπρου. Είναι στρατηγικής σημασίας μέρος. Το 67' στην Κοφίνου δεν έγινε επέμβαση την εμποδίσανε οι Αμερικανοί. Ήταν τουρκικόν Κατόνιο.

• Έχει τύχει να ανακαλύψετε κάποιο αρχαιολογικό εύρημα (κατά τη διάρκεια κάποιας αγροτικής εργασίας) στην περιοχή σας και αν ναι πως αντιδράσατε;

Όχι. Αλήθεια τίποτε. Έχω δέντρα ελιές λίγα απ' όλα για ασχολία.

• Πως βλέπετε τις αρχαιότητες στην περιοχή σας; Εκκλησίες βυζαντινές;

Θυσαυρός, αλλά η εκκλησία του χωριού μου μοναδική. Το κάτι άλλο. Είχε ένα ψηφιδωτό το οποίο κατατεμαχίστηκε και το πουλήσανε 5 εκατομύρια δολάρια και το στείλανε στην Φλωρεντία δώδεκα Απόστολοι.

• Έχετε πάει στην κατεχόμενη Κύπρο.

Βεβαίως.

• Έχει λειτουργήσει η εκκλησία του χωριού σας, όπως και σε άλλα κατεχόμενα χωριά;
Βεβαίως. Κανακαρία Λάριστο, Παναγία Καρτακασί. Προσπάθεια να λειτουργήσει θέλουμε να πάμε να την λειτουργούμεν.

• Πως σας φαίνεται η παρουσία του Τζαμιού και του μουσουλμανικού νεκροταφείου;

Τζαμί υπήρχε και στο χωριό μου. Δεν με ενοχλεί.

• Τις συνομιλίες του Αναστασιάδη πως τις βλέπετε;

Με θετικό φακό. Τα χωράφια που έχω τώρα είναι τούρκικα. Τα ενοικιάζω. Να οριστούν τι έχει ποιος. Είναι καιρός.

● **Σε περίπτωση λύσης θα επιστρέψετε στο χωριό σας;**

Λύση; Εγώ ναι αν ζω. Τα παιδιά μου όμως ρίζωσαν ποδά.

● **Θεωρείτε πως η Ελλάδα σας φέρθηκε σαν «μητριά πατρίδα»;**

Από τον καιρό που γεννήθηκα μέχρι το 1974 δεν την άφησαν να επέμβει την Ελλάδα. Εγώ μεγάλωσα με την Ελλάδα. Είμαι περισσότερο Έλληνας και από κάθε Έλληνα.. Δεν μπορώ να την κατηγορήσω την Ελλάδα.

● **Σας ευχαριστώ πολύ τελειώσαμε.**

3^η Συνέντευξη με τον κύριο Πάμπο.

Σάββατο, 12 Νοεμβρίου 2016

Πρώτο Μέρος

● **Φύλο:** Άντρας

● **Όνομα:** Πάμπος

● **Ηλικία:** 56

● **Οικογενειακή κατάσταση:** παντρεμένος με τέσσερα παιδιά

● **Τόπος προέλευσης από τη (Βόρεια) Κύπρο:** Γιαρούσα

● **Εκπαίδευση:** Τεχνική σχολή ηλεκτρολόγος, τον καιρό εκείνο δεν είχε δουλειά και έτσι τώρα στο καφενείο (Λαϊκές οργανώσεις)

● **Εργασία:** Καφενείο Λαϊκών Οργανώσεων

● **Θρησκευμα:** Ορθόδοξος

Δεύτερο Μέρος

● **Πως ήταν η ζωή σας στο μέρος σας; (παιδικά χρόνια, γενκότερα την αφήγηση της ζωής σας)**

Καλά Θυμούμαι. Θυμούμαιν πολλάν.

● **Τι εργασία είχατε;**

Ο πατέρα ήταν ψαράς και η μάνα στα χωράφια. Έβαζαν καπνά.

• **Η σχέση σας με τα γύρω χωριά ΕΚ και ΤΚ πως ήταν; Η Γιαρούσα ήταν μεικτό χωριό;**

Όχι μεικτό. Η Γιαρούσα είχε 3.500 κατοίκους. Ήταν μεγάλο χωριό είχαν γυμνάσιο, αστυνομία, δύο δημοτικά.

• **Η ΕΟΚΑ έδρασε στο χωριό σας; Αν ναι τι θυμάστε;**

Είχε ορισμένους. Νομίζω ναι. Είχαν δύο αγάλματα.

• **Τι άποψη έχετε για τον Γρίβα και τον Μακάριο;**

Γρίβας και Μακάριος και οι δύο προδότες για εμένα.

• **Υπήρξαν εντασεις μεταξύ ΕΚ και ΤΚ (και αν ναι πότε);**

Όχι εν θυμάμαι.

• **Πόσο χρονών ήσασταν το 1974; Θυμάστε;**

14 χρονών.

• **Ποιες είναι οι σχέσεις σας με τους άλλους πρόσφυγες; Άλλες κοινότητες προσφύγων;**

Πολλά καλές. Περνούμε καλά.

• **Γνωρίζετε την ιστορία του τόπου που κατοικείτε (Κοφίνου);**

Όχι.

• **Έχει τύχει να ανακαλύψετε κάποιο αρχαιολογικό εύρημα (κατά τη διάρκεια κάποιας αγροτικής εργασίας) στην περιοχή σας και αν ναι πως αντιδράσατε;**

Δεν έχω χωράφια μέσα στην Κοφίνου.

• **Πως βλέπετε τις αρχαιότητες στην περιοχή σας; Εκκλησίες βυζαντινές;**

Ωραίες πολλα ωραίες.

• **Έχετε πάει στην κατεχόμενη Κύπρο.**

Βεβαίως. Τα τρία τελευταία χρόνια δεν πήγα.

• **Έχει λειτουργήσει η εκκλησία του χωριού σας, όπως και σε άλλα κατεχόμενα χωριά;**

Όχι. Είναι διαλυμένη τελείως. Χάλια.

• **Πως σας φαίνεται η παρουσία του Τζαμιού και του μουσουλμανικού νεκροταφείου;**

Πως να μου φανεί; Πολλά χτυπητό. Πρώτη φορά που το είσαι είναι σαν να σε χτυπά στο κεφάλι. Μεγάλο πολλά.

• **Ποια θα ήταν η ιδεατή λύση για εσάς;**

Να φύγουν όλοι, όπως είμασταν παλιά.

• **Όπως ήσασταν παλιά;**

Στο 60' και ύστερα.

● **Πως θα σας φαινόταν η ιδέα να γύριζαν οι TK στην Κοφίνου;**

Τι με πειράζει εμένανε ας έρθουν

● **Σας ευχαριστώ πολύ τελειώσαμε.**

Στο καφενείο των Λαϊκών οργανώσεων, δεν ήταν πρόθυμοι να μου μιλήσουν. Το να ηχογραφηθούν τους ξένιζε. Στην αρχή με πέρασε ένας μεσήλικας για τον γιό του δάσκαλου. Αφού του εξήγησα τον λόγο που βρίσκομαι στην Κοφίνου και του ζήτησα να μιλούσαμε μου χαρακτήρισε «Αφιασερό» (δηλαδή πως έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο).

4^η Συνέντευξη με τον κύριο Αρίστο.

Σάββατο, 12 Νοεμβρίου 2016

Πρώτο Μέρος

- **Φύλο:** Άντρας
- **Όνομα:** Αρίστος
- **Ηλικία:** -
- **Οικογενειακή κατάσταση:** τρία παιδιά και οκτώ εγγόνια
- **Τόπος προέλευσης από τη (Βόρεια) Κύπρο:** Άχνα Αμμοχώστου.
- **Εκπαίδευση:** Δημοτικό
- **Εργασία:** Εργολάβος –οικοδόμος.
- **Θρησκευμα:** Ορθόδοξος

Δεύτερο Μέρος

● **Πως ήταν η ζωή σας στο μέρος σας; (παιδικά χρόνια, γενκότερα την αφήγηση της ζωής σας)**

Βεβαίως. Από το δημοτικό μέχρι το 74'. Σήμερα είναι στη νεκρά ζώνη η Άχνα.

● **Τι εργασία είχατε;**

Ήμουν εργολάβος οικοδόμος.

● **Η σχέση σας με τα γύρω χωριά ΕΚ και ΤΚ πως ήταν; Η Αχνά ήταν μεικτό χωριό;**
Πιο καλοί μου φίλοι Τούρκοι.

● **Ξέρετε τι απέγιναν;**

Χαθήκαμε δεν ξέρω τι απέγιναν ή αν ζουν.

● **Η ΕΟΚΑ έδρασε στο χωριό σας; Αν ναι τι θυμάστε;**

ΕΟΚΑ Α΄ ναι. Ήμουν μικρός. Η ΕΟΚΑ Β΄ έβαλε πόμπες στο αστυνομικό σταθμό του χωριού.

● **Τι άποψη έχετε για τον Γρίβα και τον Μακάριο;**

Ο Γρίβας με την ΕΟΚΑ Α΄ ήταν αγωνιστής, ενώ με την ΕΟΚΑ Β΄ ήταν προδότης. Ο Μακάριος ήταν δημοφιλής, καλή γραμμή περπατούσε. Ο Μακάριος ήταν δημοφιλής. Καλή γραμμή περπατούσε.

● **Υπήρξαν εντάσεις μεταξύ ΕΚ και ΤΚ (και αν ναι πότε);**

Δεν είχε εντάσεις όλοι φίλοι.

● **Πόσο χρονών ήσασταν το 1974; Θυμάστε;**

24 χρονών. Μας στρατολόγησαν πολύ κόσμο και δεν είχαμε ούτε ένα, πως το λέτε στην Ελλάδα, μαχαίρι. Ήταν προδοσία.

● **Ποιες είναι οι σχέσεις σας με τους άλλους πρόσφυγες; Άλλες κοινότητες προσφύγων;**
Καλές.

● **Γνωρίζετε την ιστορία του τόπου που κατοικείτε (Κοφίνου);**

Ε λίγο πολύ την ξέρω. Προπολεμικά η Κοφίνου ήταν, πως το λέτε. Θύλακας στην Κύπρο. Όλοι φοβούνταν να περάσουν κανείς Χριστιανός όλοι Τούρκοι. Είχε και λίγους Χριστιανούς φυσικά όλοι Τούρκοι.

● **Γνωρίζετε αν έγινε κάτι;**

Φυικά εν εσκότωσαν κανέναν.

● **Γνωρίζετε για την επέμβαση του Γρίβα;**

Ναι γνωρίζω. Ήρθε και ήπιεν καφέ να εδώ απέναντι (μου έδειξε το καφενείο που λέγεται: «Σύλλογος Εθνοφρόνων»). Επήε στην Τόχνη και έσφαξε πολλούς και τους σφάξανε όλους τους Τούρκους. Εξαιτίας του Γρίβα.

● **Έχει τύχει να ανακαλύψετε κάποιο αρχαιολογικό εύρημα (κατά τη διάρκεια κάποιας αγροτικής εργασίας) στην περιοχή σας και αν ναι πως αντιδράσατε;**

Βρήκαμε σπήλαιο και καλέσαμε το τμήμα αρχαιοτήτων.

● **Πως βλέπετε τις αρχαιότητες στην περιοχή σας; Εκκλησίες βυζαντινές;**

Ναι τις ξέρω.

● **Έχετε πάει στην κατεχόμενη Κύπρο.**

Πολλές φορές.

● **Έχει λειτουργήσει η εκκλησία του χωριού σας, όπως και σε άλλα κατεχόμενα χωριά;**

Είναι στην νεκρά ζώνη.

● **Πως σας φαίνεται η παρουσία του Τζαμιού και του μουσουλμανικού νεκροταφείου;**

Δε με ενοχλά καθόλου. Όπως σου είπα είχα φίλους τούρκους

● **Ποια θα ήταν η ιδεατή λύση για εσάς;**

Να λυθεί με όποια λύση. Όποια λύση. Επειδή θέλω να ξέρω πως τα εγγόνια μου θα μείνουν στην Κοφίνου. Να λυθεί όπως και να ναι.

● **Στο σχέδιο Ανάν το ΑΚΕΛ, μιας και βρισκόμαστε σε καφενείο του ΑΚΕΛ είχε πάρει θέση λέγοντας: «λέμε όχι για να τιμεντώσουμε το ναι».**

Ναι ουδετερότητα. Εγώ ψήφισα ναι. Γιατί μετά από 42 χρόνια δεν είναι μια διχοτόμηση; Γιατί πρόκειται να πάω εγώ στο Βαρώσι; Ή να πάνε τα παιδιά μου στο Βαρώσι ποιος να πάει; Να κάνει τι; Η ζωή μου είναι εδώ. Τα παιδιά μου εδώ γεννήθηκαν. Εδώ είναι ο τόπος τους πλέον.

● **Πως θα σας φαινόταν η ιδέα να γύριζαν οι ΤΚ στην Κοφίνου;**

Δεν με πειράζει μονάχα να μην έρθουν αραπάδες.

● **Σας ευχαριστώ πολύ τελειώσαμε.**

Στο καφενείο των Λαϊκών οργανώσεων, δεν ήταν πρόθυμοι να μου μιλήσουν. Το να ηχογραφηθούν τους ξένιζε. Στην αρχή με πέρασε ένας μεσήλικας για τον γιό του δάσκαλου. Αφού του εξήγησα τον λόγο που βρίσκομαι στην Κοφίνου και του ζήτησα να μιλούσαμε μου χαρακτήρισε «Αφκιασερό» (δηλαδή πως έχω αρκετό ελεύθερο χρόνο). Ο καφετζής εφάρμοσε το κέρασμα, όπως αναφέρει ο Παπαταξιάρχης στην έρευνα του για το καφενείο.

Στην συνέντευξη δεν δέχτηκε ο Αρίστος να ηχογραφηθεί. Μου είπε χαρακτηριστικά: «αν θες να ηχογραφήσεις κάποιον να πας έξω σ'αυτούς που κάθονται να τους ηχογραφήσεις». Όταν τελείωσε η συνέντευξη μου ζήτησε να μην γράψω άλλα να

σταματήσω να μου μιλήσει. Μου είπε θα σου πω δύο μικρές ιστορίες που αξίζει να τις ακούσεις. «Τι να σε κεράσω». «Παλιά με τους φίλους μου τους Τούρκους όταν πηγαίναμε σε χωριό που δεν είχε Χριστιανούς έρχονταν με παίρνανε και με πηγαίνανε συνοδεία στο χωριό τους. Με πήγαιναν συνοδεία σπίτι τους και στην συνέχεια με επέστρεφαν». Όταν τον ρώτησα γιατί το έκαναν αυτό μου είπε: «αν δεν με ήξερε κάποιος ίσως να υπήρχε πρόβλημα». (χαμογέλασε και δάκρυσε)

Η δεύτερη ιστορία ήταν από το 1976. «Το 1976 μας στείλανε βοήθεια από την Ελλάδα. Και γενικά μας στέλανε βοήθεια από άλλες χώρες. Μου δώσανε ένα σακάκι. Στο σακάκι στην τσέπη βρήκα ένα σημείωμα. Το σημείωμα έγραφε μια διεύθυνση. Έστειλα γράμμα. Το γράμμα έφτασε και κρατήσαμε επαφή. Πήγα στην Ελλάδα τον συνάντησα και γίναμε φίλοι. Όποτε πάντρενα παιδιά ερχόταν κρατήσαμε σχέσεις ερχόταν και πήγαινα σε γάμους των παιδιών μου».

Τέλος όταν τον ρώτησα: «θεωρείτε πως η Ελλάδα σας φέρθηκε σαν μητριά πατρίδα;» είπε: «η Ελλάδα μας κατέστρεψε το 1974, η μητέρα πατρίδα.»

5^η Συνέντευξη με τον Μاريو. Σάββατο, 14 Οκτωβρίου 2016.

Ο Μάριος δεν δέχτηκε να του πάρω συνέντευξη. Από την πρώτη επίσκεψη που με είδε έξω από το ψητοπωλείο του βγήκε και με ρώτησε: «τι σου αρέσει από αυτά που φωτογραφίζεις;». Απάντησα: «όμορφο χωριό.». Εκείνος αποκρίθηκε: «να πας στην Κερύνεια. Εκεί να δεις ομορφίες. Όχι εδώ που μας φυτέψανε.»

Στην δεύτερη επίσκεψη μου στην Κοφίνου ο Μάριος με καλωσόρισε στο ψητοπωλείο του. Του ζήτησα να του πάρω συνέντευξη, αλλά αρνήθηκε και πάλι. Τον ρώτησα αν έχει πάει στον κατεχόμενο τομέα και στο τόπο καταγωγής του. Εκείνος μου αποκρίθηκε δείχνοντας τους γέροντες: «εγώ δε τα πονάω τα μέρη θα τα δω σαν αξιοθέατα. Έτσι δεν πάω. Δεν μου λένε τίποτα. Δεν τα πονώ. Αυτοί εδώ οι άνθρωποι τα πονούν. Αυτοί εδώ!!! Εγώ γεννήθηκα εδώ, είμαι μιτσής.»

